cijena 20 d

broj 38

SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE

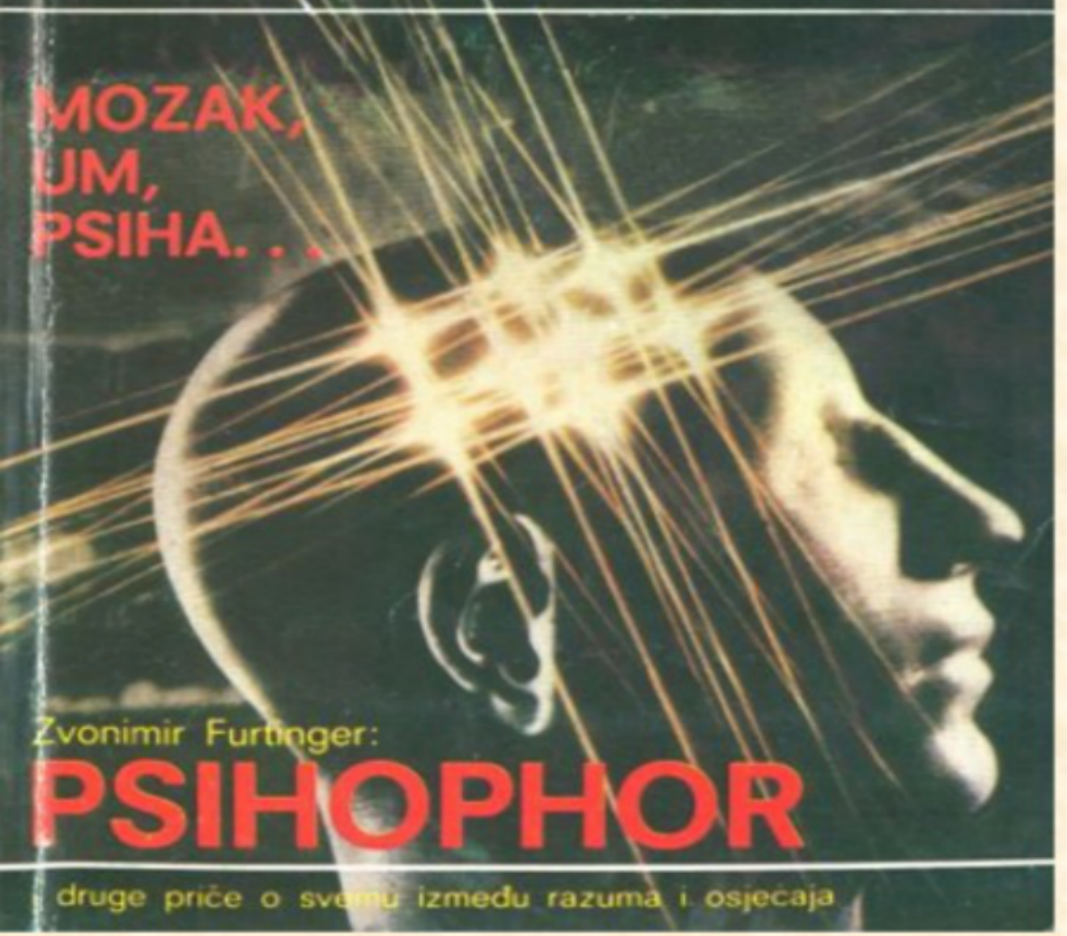

MOZAK,
UM,
PSIHA. . .

Zvonimir Furtinger:

PSIHOPHOR

druge priče o svemu između razuma i osjećaja

Sirius 038

SADRŽAJ

Zvonimir Furtinger:
PSIHOPHOR

James Blish:
NOKAUT

Danijel Kolak:
EKSPERIMENT

Jack Williamson:
U POTRAZI ZA »PERSEPHONOM«

Branko Pihač:
PITANJE

Isaac Asimov:
SVJETLOSNI STIH

Iskra Mikačić:
ARKANUM

Frederick Pohl:
DAN POSLIJE DOLASKA MARSOVACA

Zoran Jovanović Kas:
ZEMALJSKO REŠENJE

Ray Bradbury:
KALEIDOSKOP

Poul Anderson:
ZAROBLJENIK

Novak Novakov:

SLUČAJ PEKAVLES

Fritz Leiber:
ZAČARANA ŠUMA

Eleonora Akrap:
PRVI DAN

Isaac Asimov:
DARVINSKI BILJAR

Riječ urednika

Dragi čitatelju,

čini mi se da je TEMATSKI ILI NETEMATSKI BROJEVI SIRIUSA ključno pitanje — barem sudeći prema Vašim sve učestalijim pismima o toj temi. Znate što: meni je lakše birati priče za SIRIUS samo prema kriteriju kvalitete nego i prema kvaliteti i prema temi. I ne bih pošao linijom manjega otpora i bespogovorno pristao da prestanem birati priče prema temama da mi u svom pismu niste napisali kako unaprijed najavljena i određena lema lišava čitatelje elementa iznenađenja: što li će se događati u idućoj pripovijesti? Eto, radi toga, a ne zato što mi je lakše tražiti temu mogu najaviti već slijedeći, rujanski 39. broj SIRIUSA kao netematski — sastavljen (kao i dosad) od priča kojima je jedina zajednička značajka — kvaliteta. I 40, listopadski također. I sve one nakon toga, sve dok opet ne učestaju Vaša pisma u kojima tražite — tematske brojeve u kojima »znate što čitate«, kako ste to donedavno pisali. Vi okom, ja skokom...

Kad smo već kod idućeg broja, htio bih Vas upozoriti na dvije (od dvanaestak) priče u njemu. Prva je »Prikrivanje« (Camouflage) našega starog znancu Henryja KUTTNERA — briljantno obrađena još briljatnija ideja — čovjek se kamuflira u stroj. Druga. »Projekt Lira«, prvenac je još jednog našeg zajedničkog znanca: (nagrađivanog) prevoditelja i teoretičara SF-a Zorana Zivkoviča; to je, ujedno, i prva TV-drama na stranicama SIRIUSA, a o njoj je njezin recenzent ing. Damir Mikuličić izrekao mišljenje da je ona »prvi nesvrstani SF«. Laskavo, zar ne? Naime, riječ je o nevoljama što bi ga mogla izazvati blokovska podijeljenost svijeta u slučaju tzv. »prvog kontakta« s izvanzemaljskim inteligentnim bićima

Imate pravo: »Moderna basna« koju je napisao Radu Honga (SIRIUS 37) je iz Rumunjske, i u narednim brojevima namjeravam objaviti poneku pripovijest iz Rumunjske, zemlje čiji je SF dosad bio posve nepoznat. Ne samo Vama, dragi čitatelju, nego i meni — a i većini naših SF-znalaca. Spočitavate mi, međutim, da sam u svojoj

»riječi« u prethodnom, 36. SIRIUSU ustvrdio kako se dobar SF može naći samo u velikih nacija, tj. Amerikanaca. To nikad nisam tvrdio niti to mislim. Dijalektička premisa da kvantiteta daje kvalitetu nije u suprotnosti s tim. Milijardu Kineza je napisalo milijardu puta manje SF-e nego dvjesta i nešto milijuna Amerikanaca. Čiji će, dijalektički promatrano, SF biti bolji: kineski ili američki? Nisam, dragi čitatelju, nikad ustvrdio da u malih naroda ne može biti tako kvalitetnoga SF-a kao u Amerikanaca. No, i dalje vjerujem u dijalektički princip odnosa kvalitete i kvantitete. Da nije tako ne bih priznavao ni veličinu npr. pripovjedača Andersena, filozofa Kirkegaarda i atomista-nobelovca Nielsa i njegova sina (moga osobnog znanca) Aagea Bohra — pripadnika sićušnog danskog naroda koji — i u to sam se osobno uvjerio — ima SF koji ne vrijedi ni pišiva boba, i televizija je valjda najgora u Evropi. Uostalom, da nisam (neskromno tvrdim: prvi u nas) primijenio dijalektiku na SF potičući što širi krug potencijalnih pisaca SF-a da pišu kako bi se između njih iskristalizirali naši Asimovi, tada ne bi svjetlo dana ugledao "YU-SIRIUS nego valjda nekakav usasirius, a takvoga, barem pod mojim potpisom, nikad nije bilo niti će ga biti.

Očekujete u SIR1USU priče Gordona Dicksona? Bit će ih...

Još o domaćem SF-u. Pišite: »Vaši mi kriteriji ne odgovaraju, vi naše priče recenzirate kao da sve moraju biti poput one »Noć mutanta« i odmah nastavljate: »Moraju postojati i nekakvi opšti stavovi, kriterijumi — a vi ste, izgleda protiv njih«. Drugim riječima: Vaši su kriteriji, čini se, opći (prema Vašem sudu) i zbog toga bih se morao držati njih, a ne onih koji cijelom ostalom svijetu vrijede kao opći... Negdje je logički kratki spoj, nije li? U cijelom svijetu? V Vas? U mene, možda?

PRIJEVODE — o njima sam pisao već u više navrata — SIRIUS objavljuje samo ako ima prethodno osigurana prevodilačka prava (tzv. copyright) — prema tome ne trudite se uzalud i ne prevodite za SIRIUS ako nije ispunjen taj uvjet.

Pišite: »Zašto ne objavite tečaj 'Kako postati A. C. Clarke?. Kao što znamo (i Vi, ne samo ja), recept za genijalnost nije u području znanstvene nego utopističke fantastike. Prema tome, čim se pojavi neki UF-časopis, jurišajte na njega: Ako Vam ne oda tajnu Clarkea tj. genijalnosti slobodno ga tužile. Ja ću Vam biti krunski svjedok. I ja bih, naime, žarko želio postati genij, ali mi to nikako ne polazi za rukom.

Istino je, u SIRIUSU je objavljena Vaša priča u kojoj sam izmijenio Vaše dvije riječi i tri rečenice. Začudo, niste opazili da sam i izbacio nekoliko posne nesuvislih rečenica, da sam promjenio nekoliko stranih riječi koje zvuče kao »moja je elegancija ravna Einsteinovoj«. Ništa ne strahujte: redakcijski zahvati samo su poboljšali Vaš tekst, učinili ga razumljivijim za čitatelja... Ili ste možda željeli da Vas ostali čitatelji

ne shvate? Imate li nekakvih tajni pred njima?

I previše toga za ovu žegu; idući put više, časna riječ. I o pismima što ih šaljete, i o pričama, i o SIRIUSU.

U hladu

Vaš

Borivoj Jurković

Psihophor

Zvonimir Furtinger

U principu volim izbjegavati ljude. Ne želim da u mene bulje kao u jedno od sedam svjetskih čuda. U ratu me je pokosio rafal iz mitraljeza. Da, dopustite, ja sam Martin Skrinjar. Jedini mi je redoviti prihod invalidska penzija. Da, kako rekoh, bio je to rafal iz mitraljeza. Da pravo kažem, to još ne bi bila velika nesreća. Meci su prošli kroz listove a da nisu oštetili kosti. Ali, dok sam bespomoćno ležao, eksplodirala je sasvim blizu ručna bomba. Odnijela mi je čuperak kose s dijelom lubanje. Za mene je bila sreća, što je u to vrijeme već funkcionirao prijevoz ranjenika u Italiju, pa sam tako u bolnici u Bariju dobio platinsku pločicu na mjesto gdje se prije nalazila kost lubanje. Dobio sam i potvrdu, da mi je radna sposobnost umanjena, a nešto kasnije i penziju. Za prvi novac nabavio sam vlasulju, koju sam nabio duboko na Selo. Tako sam, istina, nalikovao na troglodita, ali sam uspio sakriti ožiljak, koji bi izazivao zgražanje, ili još gore, sažaljenje.

Tako sam mogao među ljude a u zatvorenoj prostoriji nisam morao uvijek držati šešir na glavi. Ali, unatoč tome, nisam želio društvo. Uvijek mi se činilo da i svaki nehotični pogled prolazi kroz vlasulju i zaustavlja se na platinskoj pločici.

Međutim — teško je čovjeku biti sam. Pokatkad bih krenuo u kavanu i restauraciju. Jednom sam se osmjelio da odem na nekoliko dana u brda. Smjestio sam se u jednom starom dvorcu, koji je bio preuređen u hotel. Za lijepa vremena jelo bi se serviralo na terasi s koje je pucao prekrasan pogled na brda i na planinsko jezero. Bili smo gotovo okomito iznad jezera oko 200 metara. No toga je dana bilo tmurno pa smo očekivali kišu i zato smo sjedili u velikoj sali. Po običaju zauzeo sam stolić u kutu, gdje nisam bio nikome na vidiku. Naručio sam kao i obično voćni sok, jer su mi liječnici na izlasku iz bolnice savjetovali da se kanim alkohola. Polagano sam pijuckao i promatrao veselo društvo pored prozora.

Zaista nas ima svakojakih. Nisam znao da li da se ljutim ili da se smijem. Sasvim sam lijepo vidio kako su ona dvojica posolila svoje kave, a onda su se posvađali, okrivljujući jedan drugoga, da je to učinio onaj drugi. Još je bilo čudnije, da su poslije toga popili kavu kao da ne znaju što čine. Uistinu, neobična zabava današnje

generacije. A onda su odjednom tvrdili u sav glas, da se soljenjem popravlja kvaliteta kave!

Uplašio sam se da ne buljim odviše napadno u taj stol, pa sam svrnuo pogled na drugu stranu. Dva stola dalje sjedilo je društvo. Žena i dva muškarca. U taj je trenutak žena, vrlo dobro odjevena plavuša iz sobe broj 14 ili 15, stavila svoje cipele na tanjur sa francuskom salatom. Muškarci su se usprotivili toj ekstravaganciji, a ona se samo smijala. Kad se već činilo, da će stariji — očito njezin suprug — bijesno zgrabiti cipelice i baciti ih, on se nenadano smirio. Sagnuo se pod stol i čas kasnije stavio svoje cipele, koje je brzo skinuo, u svoj tanjur s juhom od rajčica. Onaj se treći, u neprilici osvrtao po sali, a onda učinio navlas isto, samo s tom razlikom, što se u njegovu tanjuru nalazila govedska juha. Tri para cipela u tri tanjura!

Koji je to vrag ušao danas u ljude?

Uz sveopći smijeh prišao je stolu konobar. Društvo kao da se zbunilo. Pocrvenjeli su i prepirali se a konobaru se ispričali. Brzo su obuli cipele, platili večeru, koje se nisu ni dotakli i ostavljajući raznobojne tragove na sagu, napustili restauraciju.

Ta me je pojava navela na razmišljanje. Može se dogoditi da netko u pijanstvu saspe sebi sol u kavu, ali da odmah poslije toga to isto učini i drugi, pa se obojica nakon toga posvađaju i prave se kao da ništa ne znaju — to je ipak malo neobično. No da stvar bude još ljepša, na koncu obojica tvrde da je kava začinjena solju još bolja! A onda slična stvar s cipelama. A ni jedno ni drugo društvo nije mi se činilo pijano. Uto mi pristupi konobar. Nisam htio vjerovati svojim očima. Konobar je nosio na pladnju čašu ruma. Počeo sam dokazivati da to nisam naručio, ali sve uzalud. Konobar se nikako nije dao razuvjeriti. Održao mi je i paprenu lekciju o tome kakvi su danas gosti. Tako sam saznao, da je maloprije neki gost kod tezge razderao zubima vlastiti šešir. Rezultat je svega toga bio da je konobar otišao, ali je čašica ruma ostala na mom stolu.

Pomislih da se nije neki od mojih malobrojnih znanaca htio našaliti sa mnom, znajući dobro, da ne pijem alkohol. Počeo sam se osvrtati, ne bih li ugledao koga poznatog. Pri tome sam ustanovio na svoje najveće iznenađenje, da držim čašu ruma u ruci, i ne samo to, već da sam je prinio k ustima. Da, da, upravo je nevjerojatno kako čovjek izvodi makinalne kretnje, a da ni sam ne zna kako.

Odložio sam čašu. Zagledao sam se u stol, gdje je sjedio osamljen čovjek. Opazio sam da na stolu ima nekakav reflektor u kome sam prepoznao fotografsku bljeskalicu. Da to nije neki foto-reporter? No ne, dragi, pomislih, ako je slikao onu trojku što je stavila cipele u tanjure... Blijesak, istina, nisam opazio, ali sam dobro znao da postoje bljeskalice i s infracrvenim svjetlom, koje se ne vidi, pa onda... Prokletstvo, opet držim čašu u ruci. Ali, ona je napola prazna a mene

u grlu nešto peče. Kako mi se samo dogodilo, da sam se toliko zamislio i nehotice popio pola čaše ruma. Da, sad ćete još tvrditi da sam se opio. A, ne... to kod mene ne ide tako brzo. Ne pijem iz zdravstvenih razloga.

Obuzela me želja da razbijem čašu, ali sam sjetio da bih tada bio i ja poput posjetilaca, koji su se osramotili pred ostalima. A, ne, tako daleko nisam dotjerao. Od sada ću biti pažljiviji. Bit će najbolje da platim te svoje voćne sokove i taj rum, pa da odem.

Uto zaori snažna zaušnica. Zanio sam se od udarca i zamalo da nisam pao. Iznenađeno sam pogledao oko sebe. Stajao sam usred dvorane, jer se uopće nisam mogao sjetiti da sam ustao. Još je čudnije bilo, da je ispred mene stajao neki potpuno nepoznat muškarac a uza nj zaplašena žena. Muškarac me je grdio u sav glas, da sam pipao njegovu ženu. Uzalud sam dokazivao da to mora biti neka zabuna. Najgore je bilo to što su ostali gosti potvrđivali njegove laži. Onda su se, sasvim nenadano, iz čistog mira počeli ćuškati taj nepoznati čovjek i njegova žena. Iskoristio sam gužvu, vratio se k svome stolu i pozvao konobara. Čak ni plaćanje nije išlo kako treba. U posljednji čas opazim da sam konobaru htio podvaliti list iz bilježnice umjesto stotke. Brzo sam mu dao pravi novac i uputio se prema izlazu.

Morile su me grozne misli. Bilo je očito da čovječji mozak nije najzdraviji ako mu ručna bomba odnese komad njegova prirodnog poklopca. Možda je stradao i koji mozgovni centar a posljedice su se pojavile tek danas. Uz to sam i mimo zabrane liječnika popio pola čaše ruma, ali vas uvjeravam da nisam bio pijan. Sve sam više počeo sumnjati da su mi se neobični prizori u restoranu samo pričinjali, a da se. zapravo, ništa nije dogodilo. Osjetio sam da mi od straha krv iščezava iz lica. Pogledao sam se u zrcalo garderobe. Jest, bio sam blijed, nema što. Ali na blijedom obrazu vidjela su se posve jasno četiri otiska prstiju. Ako ništa drugo ćuška je bila originalna a nikako plod fantazije. Koliko god vam se to činilo smiješnim, ova me je konstatacija umirila. Prišao sam liftu i čekao da dođe red na mene. Tada sam osjetio nečiju ruku na ramenu.

— Biste li imali nekoliko minuta vremena za mene?

— Oprostite, ne znam kako... — tu sam se prekinuo jer se zaista nisam snašao u tako jednostavnoj situaciji. No moj mi je sugovornik pomogao.

— Vi ste zbunjeni zbog onoga što ste vidjeli.

— Točno, ali odakle vi to...

— Promatrao sam vas večeras.

Da, sada je i meni sinulo:

— Sjećam vas se. Upali ste mi u oči zbog te vaše bljeskalice. Mislio sam da ste foto-reporter ili nešto slično.

Moj se neznanac nasmiješio na te riječi.

— Bljeskalica, kažete. Nije loša usporedba. Međutim, vi mi još niste kazali imate li za mene malo vremena. Dovoljno mi je samo nekoliko minuta.

Neznanac me zainteresirao, ali s druge strane sarn već dosta toga doživio danas i to neugodno. Pokušao sam mu izbjeći.

— Da vam pravo kažem, umorilo me sve to, ali ako...

— Pođimo na terasu — prekine me moj sugovornik. — Tamo je svjež zrak i krasan vidik.

Nisam se ni sjetio tog trenutka da je tmuran dan. A i da sam se sjetio zacijelo bih isto tako odgovorio, jer me je znatiželja već prilično obuzela.

— Dobro, ali ne dugo. — Još sam htio glumiti ulogu nezainteresiranog. Ali sam dodao za svaku sigurnost: — Umoran sam. Moje zdravlje...

Izašli smo na terasu, a moj je neznanac udisao zrak punim plućima. Dakako, od krasnog vidika nije ni spomena, a činilo se i kao da će svakog trenutka kiša.

— Zrak je ovdje sasvim drugačiji nego u lokalu — uživao je neznanac, dok sam ja sa žaljenjem mislio na svoju kišnu kabanicu. A zatim on odmah nastavi: — Vi ste zacijelo opazili kako su se danas mnogi ljudi vladali neobično.

Sada mi je potpuno odlanulo.

— Kako da ne. Ne znate koliko mi je drago da ste to rekli, jer sam sada siguran da to nisu bila priviđenja.

— Zabrinuli ste se bez razloga. Sve što ste vidjeli i što ste doživjeli moje je djelo.

— Nije moguće. To mi se čini još nevjerojatnije od svega što sam danas doživio.

Očito sam sumnjičavo promatrao svog sugovornika, jer je čudno reagirao. Zato sam još dometnuo.

— Bit će bolje da prekinemo taj razgovor.

Neznanac je ponovo poprimio svoj dobrodušno pokroviteljski izraz. U tom je s t i l u i rekao:

— Ja nisam luđak, da me se treba bojati. Naprotiv...!

Stekao sam dojam da je cijeli razgovor neugodan. Pa ono — nije luđak, već naprotiv! Stvar posve dovoljna da na brzinu napustim to društvo. No taj, koji nije bio luđak, uhvatio me za ruku i zadržao. Pri tome me tako molećivo gledao, da nisam mogao odoljeti. Bilo mi je sasvim jasno da sam nasjeo luđaku, pa prema tome nije trebalo imati nikakva obzira. Izvući ću se iz neugodne situacije a luđaku to neće nimalo naškoditi.

Okrenuo sam se i pojurio prema stepenicama. K vragu i dizalo u takvoj situaciji! Ali, uvjeren da trčim svom snagom, opazio sam na svoje zaprepaštenje da se uopće ne mičem. Ne, varate se, nitko me nije

držao. Nisam osjećao ni bol ni klonulost. Jednostavno se nisam mogao pomaći. Zatim se uskoro moje tijelo okrenulo, mimo moje volje, i pošlo u susret čovjeku od kojeg sam htio umaći. Jasno sam ga vidio. Ne, to nije bila neka optička varka a ni halucinacija. Malo se sagnuo prema meni, a na čelu je držao ono, što sam smatrao reflektorom elektronske bljeskalice. A istog sam trenutka ponovo ovladao svojim kretnjama.

— Što to znači? — promucao sam sav zbunjen.

— I ja bih to rado znao.

Čovjek koga sam htio napustiti bio je zbunjen bar koliko i ja. I glas mu više nije bio tako siguran kada je nastavio:

— Prilično sam očajan zbog toga.

Nešto sam uljudno mucao da ga ni uz najbolju volju ne shvaćam, no on me je nestrpljivo prekinuo:

— Do vraga, kako ste samo uspjeli koračati svojom voljom. To je zlo, veliko zlo. Vidim da sprava još nije usavršena.

Shvatio sam da pod spravom misli na bljeskalicu, ali je nisam mogao dovesti u vezu sa svojim koracima. To sam mu i rekao.

— Odmah ćete sve shvatiti. Rastumačit ću vam o čemu je riječ a od vas se očekuje da ćete mi pomoći otkriti u čemu je nedostatak izuma. To što držim u ruci vi ste očito smatrali bljeskalicom za foto-aparat.

— Dakako... a što bi to drugo moglo biti?

— Glupost, mislim na to što ste rekli a ne na ovu spravu — čovjeku se očito ponovo vratio osjećaj nadmoćnosti, a onda rekne glasom, kao da objavljuje novu riječ božju: — To je psihophor.

Meni taj naziv nije ništa govorio, što je neznanac i izumitelj očito pročitao na mom licu.

— Da, to je psihophor, tako sam nazvao tu spravu. A sada malo teorije. Vjerojatno ste već čuli da se mozak sastoji od niza stanica, koje između ostalog, proizvode izvjesne električne napone, a neke čak i elektromagnetske titraje, slično kao radio ili televizija, da se izrazim popularno.

Na trenutak sam pomislio da bi možda bilo zgodno reći da sam u bolnici imao dosta prilike slušati o mozgu i njegovoj strukturi. Možda bi me onda shvatio kao luđaka, dakle neke vrst kolege, pa bih se lakše izvukao iz te kaše. No odmah sam odbacio tu ideju. Sjetio sam se priča bolničkog osoblja, kako su se luđaci znali međusobno potući, pa čak je dolazilo i do ubojstva. Zato sam odgovorio vrlo neutralno:

— Negdje sam to pročitao, ali me to dalje nije zanimalo.

— Ja sam se malo pobliže pozabavio tom stvari. Pošao sam sa stajališta da se valovi, koje emitira mozak, mogu isto tako pojačati, kao, da uzmemo primjer iz života, glas u nisko-frekventnom pojačalu. Budući da je riječ o vrlo kratkim valovima, ne bi ih bilo teško ni usmjeriti u izvjesnom pravcu.

Nisam u tome vidio neke naročite koristi, pa sam to i rekao. Uostalom, htio sam svakako što prije prekinuti taj razgovor, koji mi je, unatoč bezazlenom sadržaju, postajao sve neugodniji. Da, luđak, to je ono. Upitao sam ga da li bi tim pojačavanjem mozgovnog zračenja postao pametniji

— To baš ne — čuo sam smireni odgovor — ali... pazite. Ako želite izvršiti nekakvu radnju morate staviti u pogon određene mišiće. A zapovijed tim mišićima daje mozak, zar ne? Sto bi bilo, kad bi uspjelo pojačati emisiju vlastitih mozgovnih stanica i tu energiju projicirati na stanice nekog drugog čovjeka? Recimo, da je ta energija tisuću puta jača od prirodne.

U svijest mi još nije prodrla zamašitost te ideje, ali sam mehanički odgovorio, pomalo shvaćajući što je na stvari:

— Onda bi čovjek izvodio istu radnju mimo svoje volje. Pa to je...

— Dobro ste shvatili — pohvali me neznanac — vidite a taj posao preuzima na sebe psihophor. On moje misli, ili elektronski gledano, titraje mojih mozgovnih stanica, pojačava i namiče se tuđim mozgovnim stanicama da zatitraju jednako. Drugim riječima, ja sam u stanju, da natjeram svakoga da radi ono što zaželim.

— To je nemoguće — reagirao sam instinktivno, mada su događaji, koji su se maloprije odvijali potvrđivali te rijeci. No neznanac me odmah uhvatio:

— Nemoguće, kažete. Zar ste zaboravili što je bilo prije pola sata u restoranu?

Da, čovjek je imao potpuno pravo. Sve ono što sam vidio bilo je stvarno, a i ja sam sam naručio i popio čašu ruma. Sjetio sam se i toga kako sam htio otići niz stepenice, ali sam se na neshvatljiv način vratio pred neznanca.

— Da, da, tako je — neznanac kao da je čitao moje misli — još ste i štipnuli onu plavušu za... no nećemo se frivolno izražavati, i htjeli ste konobaru platiti običnim papirom umjesto gotovim novcem. Dakako, nitko nije bio odgovoran za svoje čine, jer sam sve to uradio ja. A da li mi to može tko dokazati, to je već druga stvar.

Pomislio sam da bih mogao biti vrlo neugodan svjedok, ako dođe do čega. No on je ili bio toliko siguran u sebe, ili je u žaru zanosa svojom idejom zaboravio svaki oprez, da sam se primirio. No onda mu se lice snuždi i započne molećivim glasom:

— No pustite sve to. Ima tu nešto što mi se ne sviđa.

— Molim vas ne budite sitničavi. Sve se odigralo divnom preciznošću. — Pretpostavljao sam da mu laskanje u ovom trenutku ne može štetiti.

— Ne, ne, ne pokušavajte me tješiti. Znam najbolje da se tu događa nešto što se nikako ne bi smjelo dogoditi. Valovi se iz psihophora šire pravolinijsko kao iz reflektora. Kad pogode nečiji mozak, taj čovjek

odmah reagira. Do sada je psihophor besprijekorno djelovao, a samo su se kod vas događale čudnovate stvari.

— Zar mi niste napravili dovoljno neprilika? — planuo sam i odmah se pokajao. No moj se sugovornik uopće nije osvrtao na moju srdžbu.

— Riječ je o mnogo važnijim stvarima. Kako je moguće da jedino vi niste izvršavali moje zapovijedi kako treba?

— Kako nisam? Sami ste naveli na što ste me sve natjerali. Kad se samo sjetim štipanja...

— Ne brbljajte. Slušajte, najprije ste rum samo prinijeli ustima, a niste ga popili kao što sam zapovijedio, nego ste se počeli čuditi. Prilikom plaćanja ste opazili da držite papir umjesto novca, također nenormalna pojava. A i sada, kad ste mi htjeli umaći zadržao sam vas pomoću psihophora sve dok se niste okrenuli. Onda je psihophor odjednom zatajio.

— A kamo usmjeravate zrake psihophora? — u mojoj se glavi počela rađati jedna misao, pa sam htio izvesti to načistac.

— U glavu, tamo je mozak, to je bar jasno. Zanima me jeste li imali nekakav defekt u mozgu, recimo... operaciju tumora, ili što slično. Meni je važno znati ne postoji li možda neka vrst ljudi na koje ne djeluje moja sprava.

Tog mi je trena postalo sve jasno. Zračenje psihophora je jednako kao i zračenje radio-valova, a oni se kod visokih frekvencija ne razlikuju od kretanja optičkih valova. Pokušao sara se sjetiti kako sam sjedio kad sam pio rum. Točno, čovjek sa psihophorom sjedio mi je s lijeve strane, a kad sam se okrenuo prema njemu, opazio sam da držim čašu ruma u ruci. I sve ostalo što se događalo u restoranu bilo je u skladu s mojom pretpostavkom. Isti uzroci, iste posljedice, pa radilo se o radaru, laseru ili psihophoru. Psihophor je prestao djelovati kada sam se okrenuo prema njemu. Shvatio sam potpuno situaciju, a umalo da nisam učinio glupost,

— U ratu sam ranjen u glavu, a poslije...

— Već sve znam — prekine me izumitelj psihophora i ja k sada shvatih što sam gotovo učinio. Tako me je prekinuo nisam mogao izlanuti ono najvažnije. On nastavi:

— Dakle, defekt u mozgu; mozak slabije kvalitete.

— Molim vas, pustite moj mozak u miru. Jednostavno ne vaćam kako ste se usudili izvoditi takve svinjarije na javm mjestu i sada me još i vrijeđate.

— Svrha opravdava sredstvo. A osim toga, tko mi može dokazati?

Zaista sam se uzrujao i samo se tako može protumačiti ja glupa reakcija na te riječi:

— Ja, na primjer. Mislim da mi je dužnost da obavijestim asti kakav opasan izum posjedujete.

— Te se prijetnje ne bojim. Ja ionako u vama ne gledam išta drugo već kompletnog mrtvaca, koji smije još malo poživjeti.

— Ako i jesam invalid, ne namjeravam tako brzo umrijeti.

— To je moja briga. Prepustite to meni s punim povjerenjem.

Shvatio sam što namjerava. Uperio je taj svoj prokleti psihophor u mene. Izgubio sam prisutnost duha i u trenutku zaboravio sve što sam otkrio ili mislio da sam otkrio o psihophoru. Okrenuo sam se i počeo trčati. Ponovo sam osjetio da ne mogu dalje. A zatim su mi noge počele koracati prema ogradi terase. Uhvatio sam se rukama za tu ogradu i začas sam se zatekao kako klečim na njoj i gledam u dubinu.

— Opažate li da sve shvaćate što se događa s vama? — upitah svog neprijatelja. Promucao sam nešto, a on je nastavio: —To je zato da biste bili svjesni bar onaj posljednji trenutak. Mogao sam i isključiti vašu svijest, ali to bi bilo za vas prelijepo. Vi ćete lijepo skočiti u dubinu. Možda ćete imati sreću, te ćete odmah slomiti vrat, pa će muke biti kratke. Želite li možda još nešto reći?

Često sam pomišljao kakav strašan život vodim zbog svoje rane. No sada mi se život učinio nešto najdragocjenije što postoji. Pristao bih na još tri operacije, kada bi to moglo pomoći. Potpuno sam izgubio živce, pa sam jecajući povikao:

— Pa to je zločin što vi radite!

— Dosta, tako se nismo pogodili. Galamu strogo zabranjujem.

Osjetio sam da je sa mnom svršeno. Koliko se god naprezao nisam mogao učiniti nijedna kretnju. Psihophor je zaista odlično djelovao. Moj je ubojica stajao meni zdesna. Oh, kad bih mogao okrenuti glavu samo na trenutak! Bio sam potpuno siguran da znam zašto psihophor djeluje na mene samo povremeno. Eh, da nisam potrčo... no sada je bilo kasno.

— Imate li još neku želju? — začuh glas zdesna. — Samo molim, bez vikanja i vrijeđanja. Nisam zvijer da vas ne bih saslušao prije smrti. Možete govoriti.

— Htio bih da svog protivnika gledam prije smrti okom u oko.

— Ooooh, probudio se u vama stari ratnik... heroj... Vrlo pohvalno. Neka vam bude. Ali da znate, čim okrenete glavu, skočit ćete s ograde dolje u ponor.

Osjetio sam da mogu okrenuti glavu. Podišla me je jeza, kad sam pomislio da bi se moj protivnik mogao u posljednji eas dosjetiti zašto psihophor povremeno na mene ne djeluje. Moj plan je bio vrlo jednostavan. Čim se okrenem, sići ću s ograde i natraške se povući u restoran. Kad budem među ljudima, bit ću siguran.

Možda je bilo glupo, ali polagano sam okretao glavu, bojeći se da naglom kretnjom ne navedeni neznanca da u posljednji čas promijeni odluku. Napokon1 Ugledao sam strašnog čovjeka kako je u mene uperio svoj reflektor Taj sam se čas osjetio slobodnim. Htio sam poći

natraške i to što brže, da sc spasim, ali nisam dospio. Čovjek sa psihophorom nenadano se zaletio. Mislio sam da se želi baciti na mene, a ja sam ipak priličan komad čovjeka. Ali, on poleti na ogradu, tik uz mene, tako da me je gotovo okrznuo. Zatim je u jednom skoku prekorači i nestane. Nisam ni kriknuo od strave. Stigao sam samo da krajičkom desnog oka zirnem u dubinu. Njega više nisam vidio. Samo sam čuo kako se kamenje kotrlja i vidio nekoliko grmova, koji su čudno podrhtavali, iako nije bilo ni daška vjetra. Nekoliko sekundi kasnije sve se smirilo, a onda su se čuli neki krikovi zaprepaštenja.

I sada vi tvrdite da sam ubio čovjeka kome ne znam ni ime i još me šaljete na promatranje u ludnicu. A stvar je tako jasna. Zrake psihophora odbijale su se od moje platinaste pločice u čelu. kao što bi to činila i svaka optička zraka. I zato psihiphor nije djelovao kada sam gledao izravno u njega. Tako sam se kanio i spasiti, pa sam zato i želio gledati u neznanca, odnosno u psihophor. Ali, tko je mogao predvidjeti da će se zrake reflektirati u mozak onoga, koji ih je u mene upravio? Poslušao je vlastita zapovijed, dakle neka vrst autosugestije, i tako se on strmoglavio umjesto mene. Ali da, tko će mi vjerovati kada je psihophor sasvim uništen i vaši ga stručnjaci ne mogu rekonstruirati? Shvatite već jednom... ja nisam ubojica. Pustite me! Ja nisam lud!

Nokaut

James Blish:

Solar Plexus

Preveo *Božidar Stančić*

Vrisnulo je zvono za uzbunu, ali ga Brant Kittinger nije čuo. Tek kad je od bltgog udara zatitrala njegova promatračnica-opservatorij, digao je zabrinuti pogled s interferometra i utvrdio da zvonce zvoni.

Brant je bio astronom a ne astronaut, ali je znao da ta zvonjava znači samo jedno: dolazak nekoga svemirskog broda blizu njegovog. Sistem za uzbunu nije djelovao na prolaženje meteora. Te bi gromade bile daleko kad bi odjeknula zvonjava. Samo bi dolazak nekoga broda mogao uzdrmati detektor. Brod je, vjerojatno, vrlo blizu.

U to ga je uvjerio novi udarac, pa struganje. Drugi je brod pristajao uz njegov. Brant se potpuno prene iz razmišljanja koje ga je obuzelo kad se bio usredotočio na posao. Odloži olovku i ustane.

Najprije je pomislio da je istekla njegova godina službe u svemiru oko novoga planeta i da je remorker iz Instituta došao da ga utovari i odvede u maticu s njegovim teleskopima. No kad je pogledao na sat s kalendarom na komandnoj ploči, smirio se i uznemirio u isti trenutak. Još treba da provede u putanji četiri mjeseca. Nikakvi teretni brodovi ne prolaze ovim predjelima, tako daleko od nastanjenih planeta. Policijska patrola UN nikad se suviše ne udaljuje od komercijalnih putova. Ali je bilo nezamislivo da je netko pristao uz Brantovu orbitralnu stanicu slučajno.

Kažiprstom popravi naočale i siđe natraške s ljestava što su povezivale njegovu radnu kabinu s centrom za kontrolu. Pogledavši na komandnu ploču, uvjeri se da je blizu broda lažno magnetsko polje, različno od onoga što ga stvara plinovita svemirska maglica što se prostire na milijun kilometara.

To je, dakle, brod. Ćudni se brod očito magnetski priljubio iz njegov. Znači, stari tip, jer je magnetsko prianjanje napušteno već odavno zato što je taj proces mogao pokvariti neke osjetljivije tipove letjelica. Po jakosti polja bilo je očito da je brod golem. Jedini brod iz tog doba, s generatorima koji mogu stvarati takvo polje, jest, ako se ne vara, »Astrid«, Kibernetičke fondacije. Brant se još sjećao smetenoga

komunikeja Fondacija kad se Murray Bennett probio s »Astridom«, prije nego što će doći patrola UN. Bilo je to prije osam godina. Neka mutna afera... Ali tko je onda ovo?

Otvorio je radio. Ništa. Bio je to, zapravo, običan tranzistor blokiran na valnu dužinu Instituta. Budući da brod-pridošlica očito nije pripadao Institutu, nije ni moglo biti drukčije. Imao je i foto-fon, ali za normalne udaljenosti, a ne oči u oči ili bok uz bok.

Napokon se sjeti da ugasi zvonjavu. Odjednom je čuo drugu buku: ponavljane, uporne ali lagane udarce na stijene opservatorija. Netko je želio ući. Nije imao razloga da odbije. Ipak, osjetio je neodređenu zebnju pri pomisli da i ne zna da li mu je stranac koji želi ući prijatelj. Ali, on nije imao neprijatelja i bilo mu je smiješno da bi neki odmetnik prevalio toliki put da dođe do njega. A ipak mu je postalo mučno pri pomisli na tu nepoznatu i tihu letjelicu što je pristala uz njegov brod.

Udarci su prestali, pa opet počeli još upornije. Brant odjednom pomisli kako bi mogao umaći ako stavi u pogon reaktore svoga opservatorija. Ali ako i uspije, time bi izašao iz putanje u kojoj bi ga mogao tražiti Institut, a on nije bio tako dobar astronaut da bi ponovo mogao naći tu putanju.

Tap-tap... tap-tap...

— U redu, evo me — reče i stavi u pogon mehanizam komore. Vanjski se zaklopac stade otvarati. Pričekao je toliko koliko bi nekome bilo dovoljno da uđe. Ništa nije čuo. Zatim zatvori zaklopac. Kad se uspostavio normalan pritisak zraka, otvore se unutrašnja vrata, ali je komora bila prazna.

Tap-tap... tap-tap...

Nesvjesno je skinuo naočale i protrljao stakla. Oni ne žele ući, a kucaju uporno. Pozivaju ga, dakle, da izađe. To bi moglo biti. On je obavljao poslove unutar kabina, ali bi ga katkad zadatak prisilio da provjeri koji element izvana. Imao je, dakle, svemirski kombinezon. Nije se njime služio. Nije se ni radovao da bi se njime morao poslužiti. Nije bio astronaut.

— Neka ih vrag nosi! — reče i stavi naočale na nos. Komora je još bila prazna, ali se vanjski zaklopac micao, otvarao se polako... Pravi bi astronaut zaključio da je već mrtav, ali Brant nije tako brzo zaključivao. On je drukčije reagirao: potrčao je prema zaklopcu i pokušao ga zatvoriti. I pretpostavivši da će doći do strašnog propuha, on se pridrži svim snagama za metalni stup.

Vanjska su se vrata i dalje otvarala, ali propuha nije bilo. Tek se osjetio nekakav čudan miris. Brantov se miris miješao s mirisom nekoga drugog. Kad su se vrata potpuno otvorila, Brant utvrdi da je njegova komora povezana sa cijevi nalik na velike debele cijevi kojima su se služili nekoć prilikom istovarivanja teretnih brodova na svemirskim stanicama. Cijev je povezivala komoru Brantova

opservatorija s nepoznatom letjelicom. Na drugom je kraju Brant spazio žute električne svjetiljke. Zaista stari brod!

Tap... tap...

— Rekao sam vam da odete k vragu! — Ali je ipak učinio nekoliko koraka, ušao u cijev što se blago uvijala pri svakom koraku, pa zatim u komoru nepoznatog broda. Iznenadio se kad je opazio da su se vrata njegova opservatorija zatvorila, a zatim je začuo zujanje uređaja za zatvaranje vrata nepoznatog broda. Pred njim dugi hodnik metalnih zidova. Odjednom se ugasi žarulja iznad njegove glave, pa druga, pa treća. Kad se ugasila četvrta, upalila se prva. I tako dalje. Bilo je očito da.ga pozivaju da uđe. Nije imao izbora. Pošao je.

Vodili su ga izravno u kontrolnu kabinu broda. Ni ondje, uostalom, nije bilo nikoga. Ubitačna tišina. Čuo je blagi šum generatora, glasniji nego generatora u njegovoj kabini opservatorija. Neprirodna tišina. Nema takve tišine ni u kojem svemirskom brodu. Morali bi se čuti makar prigušeni glasovi, zveketanje sustava za komuniciranje, koraci... Netko mora upravljati brodom. Mora biti motora, kompjutora. Brantov opservatorij je barka, u kojoj je dovoljan samo on. Ali pravi svemirski brod mora imati posadu!

Ogleda se po kabini, odvagujući starost materijala. Gotovo svi su aparati bili na ručni pogon. Ali gdje su te ruke? Je li to neki brod fantom?

— Ja sam ovdje — reče a glas mu odjekne. — Pokažite se i vi želite li me vidjeti? Zašto se onda skrivate?

U plohama zidova začuje se nekakav šum nalik na zrikanje.

— Vi ste Brant Kittinger — reče neki smireni glas.

— Jesam — odvrati Brant pokušavajući uzalud otkriti odakle dolazi glas. — Znate da jesam. Dakle, niste slučajno pristali uz moj opservatorij. Pokažite se. Nemam vremena i ne zanima me igra skrivača.

— Ja se i ne igram skrivača — mirno će glas. — A ne mogu se pokazati. Ne skrivam se. Ja vas ne vidim. Moram vas čuti da bih utvrdio gdje ste.

— Zašto?

— Zato što ne vidim ništa na brodu. Našao sam vaš opservatorij, ali nisam znao da li ste ondje sve dok vas nisam čuo.

— Dobro — reče Brant. — Ali ja još ne shvaćam zašto se ne pokažete. Gdje ste?

— Ovdje — odgovori glas. — Posvuda oko vas.

Brant pogleda oko sebe i kosa na glavi mu se nakostriješi.

— Govorite besmislice!

— Vi ne vidite ono što gledate, Brante. Kamo god svrnete pogled, ondje sam ja, Ja sam brod!

— Ah, tu smo — reče Brant. — Vi ste jedan od brodova Murraya

Bennetta na kompjutor. Možda »Astrid«?

— Brod je doista »Astrid« — složi se glas. — Ali, vi me shvaćate pogrešno — Ja sam i Murray Bennett.

Brant je zinuo.

— Gdje ste? — napokon je zapitao.

— Ovdje — glasio je nestrpljiv odgovor. — Ja sam »Astrid« i ja sam Murray Bennett. Bennett je mrtav, dakle, ne može ući u ovu kabinu i stisnuti vam ruku. Ali ja sam Murray Bennett. Sjećam se vas vrlo dobro. Potrebna mi je vaša pomoć i zato sam vas posjetio. Vidite, nisam toliko Murray Bennett, koliko bih to htio biti.

Brant se spusti u naslonjač.

— Vi ste... kompjutor? — zapita.

— I da i ne. Nijedan kompjutor ne može imati sve karakteristike ljudskog mozga. Pokušao sam povezati elemente čovječjeg mozga s kompjutorom, posebno s kompjutorima koji upravljaju brodovima i stavili su me izvan zakona, kao što znate. Držim da su bili nepravedni prema meni. Poduzeo sam krupan kirurgijski posao. Možete li si predstaviti? Povezati, priključiti stotine živaca na elektronski vod. Bio sam napol puta kad su u UN digli graju: vivisekcija! Osudili su me i Fondacija mi je naredila da se uništim. Što sam mogao? Ubio sam se, ali sam svoj živčani sustav integrirao s kompjutorima »Astrida«, radeći sa svojim suradnicima, drogiranim i pod telepatskom kontrolom. Kompjutori su bili zaduženi da obave posljednju vezu. Nikad to nije bilo ostvareno u kirurgiji! Ja sam to učinio. I to funkcionira! Ja sam »Astrid« i u isto sam vrijeme Murray Bennett, premda je Bennett mrtav.

Brant se nasloni na komandnu ploču.

— I što ste time postigli? — zapitao je.

— Dokazao sam da sam imao pravo. Htio sam konstruirati brod koji bi bio gotovo živ. Morao sam u nj ugraditi dio samoga sebe, jer su me spriječili da duže skupljam dijelove ljudskog tijela drugdje. Ali, evo »Astrida« gotovo živa, Brante, kako sam i želio. A i ja sam neranjiv. Patrole UN ne mogu mi ništa. Tu je pouzdanost ljudskih refleksa. Osjećam stvari izravno a ne preko instrumenata. Upravljam sa sobom. Ja sam ono što sam želio stvoriti: gotovo živ brod.

— Stalno ističete: gotovo — primijeti Brant.

— Zato ste mi i potrebni vi — napomene glas. — Onoliko koliko ima ovdje Murraya Bennetta nije dovoljno sasvim da odlučim što sada treba da radim. Poznajete me, zar ne? Zar nije moj cilj bio da se sve više služim ljudskim mozgom a sve manje aparatima? Lako bih došao do ljudskog mozga, tako lako kao što sam uhvatio vas. Sunčev je sustav prepun ljudi poput vas u čahurama opservatorija ili laboratorija i mogli bi poslužiti. Bili bi korisni i djelotvorni. Ali oklijevam. Čini mi se da sam izgubio nekadašnju kreativnost. Ja imam bazu. A ima ovdje

i drugih svemirskih brodova opremljenih divnim strojevima. Kad bih imao nešto ljudskih dijelova mogao bih te brodove pretvoriti u još savršenije jedinice nego što je »Astrid«. Ali, da li to želim? Hoću li to učiniti? Ne znam, Brante. Što mi vi savjetujete?

Ovaj stroj s ljudskim živcima bio bi ganutljiv da nije bio tako sličan Bennettu. Ovako je bio strašan.

— Stavili ste sve na kocku, Murray, kad ste me doveli ovamo — reče Brant. — Što bi me moglo spriječiti da se poslužim ručnim komandama pa da vas dovedem ravno pred stanicu patrole UN?

— Vi niste u stanju pilotirati brodom.

— Kako znate?

— Dedukcija. Ali bez obzira na to, rizik je manji nego što mislite. Vi ne biste sami sebe htjeli uništiti, zar ne? Promislite: vi kontrolirate svoje tijelo, a ja svoje. Ali moje je tijelo »Astrid«. Komande, bile one ručne ili automatske, ne služe ničemu. Barem ako ih ja ne stavljam u pogon. Živci pomoću kojih djelujem zaštićeni su čeličnim omotačem. Jedini način da mi uništite moju samokontrolu bio bi da mi oštetite neki element vitalno važan za funkcioniranje broda. To bi me ubilo na neki način. Ali čemu, kad ne biste mogli više upravljati brodom, bar dok ne popravite kvar, što bi me oživjelo.

Glas ušuti na trenutak, zatim nastavi nemarno.

— Dakako, imam ja načina da se branim.

Brant nije odgovorio. Nije znao što bi rekao.

— Ja nikad ne spavam — nastavio je glas — ali često ostavljam brigu oko navigacije i pilotaže automatskom uređaju. Originalni »Astridov« autopilot. Stari sustav Nelson, koji je zahtijevao programiranje. Kad pokušate ručnim komandama, on se isključi i ja ponovno preuzimam kontrolu.

Brant je bio začuđen, zbunjen svim tim obavijestima koje je o sebi davao Murray-brod. Vidjelo se da je kompjutor povezan sa živcima nadjačao ljudski faktor. Uopće je kompjutor uvijek davao opširne i potpune odgovore, izgovorivši sve što bi znao o nečemu.

— Onda, hoćete li odgovoriti na moje pitanje? — iznenada će glas.

— Jest. Savjetujem vam da se vratite. »Astrid« dokazuje da ste imali pravo. Neka bude. Ali on dokazuje da ste svojim istraživanjima dospjeli u ćorsokak. Čemu bi služilo stvaranje novih »Astrida«? Niste sigurni ni da li ćete moći poboljšati ovaj model.

— Uvjeren sam u suprotno — reče glas. — Dok sam bio čovjek, planirao sam da stvorim takav brod. To sam učinio. Zatim... Ne mogu prihvatiti vaš odgovor, on ne odgovara na pitanje i protivan je našem sporazumu. Slijedite svjetiljke do svoje kabine.

— Što ćete sa mnom?

— Odvest ću vas u svoju bazu.

— A zatim?

— Ljudski materijal... Slijedite svjetiljke, inače bih morao upotrijebiti silu.

Brant je poslušao. Žarulje su ga dovele do neke kabine. Kad je otvorio vrata, neka kosmata spodoba diže se s jednog od dvaju ležaja. Brant se trgne. Spodoba prasne u smijeh, a zatim reče:

— Nisam se baš tako prepao... Poručnik Powell iz patrolnog broda UN »Japetus«. Na vašu službu.

— Brant Kittinger iz Instituta Planetarnog astrofizičkog instituta — predstavi se Brant. — Bennett vas je ukebao.

— Jest, tako se on zove. Ukebao me — reče patrolni oficir UN. — Ta stara krntija je naoružana do zuba. Napao sam ga, ali je on mog lovca presijekao nadvoje prije nego što sam se snašao. Ja sam na sreću navukao svoj kombinezon. Pitam se da li je to bila sreća.

— Shvaćam vas. Znate li što namjerava s nama?

— Znam — odvrati pilot. — S velikim zadovoljstvom vam je sve objašnjavao. Namjere su mu dražesne ako je i pola istina od toga.

— Sve je istina — odgovori Brant. — On je, napokon, samo stroj, i to takav koji ne može lagati.

Powell je dugo promatrao Branta.

— Ovo baš nije ohrabrujuće. Kombinirao sam svašta da se izvučem.

Brant podigne ruku i dade mu znak da šuti. Zatim posegne n džep i nađe olovku.

— Ako ste smislili nešto — reče — napišite. Nemojte govoriti jer nas sluša. Zar ne, Bennet?

— Da — prizna glas. Powell se trgne.

— Čujem sve što se govori u brodu — doda glas. Nastupila je tišina. Powell izvadi komad papira i napiše:

»Ne znam gdje sam. Sve mi se izmiješalo.«

Brant napiše: »Gdje je centralni kompjutor? Ondje su priključeni ljudski Bennettovi dijelovi.«

»Sasvim na kraju. Nema izgleda bez eksploziva. Okolo je barem deset centimetara čelika. Isto je i sa živčanom kontrolom.«

Sjedili su jedan kraj drugoga na ležaju.

— Koliko smo udaljeni od baze? — upita glasno.

— Gdje smo sada? — pitanjem odgovori pilot.

— Orbita novoga planeta. Powell zvizne.

— Znači, baza bi se morala nalaziti oko tri dana putovanja odavde. Mene je zarobio kraj Titana i poslije toga nije odlazio u svoju bazu. Vjerojatno nema više mnogo goriva. Prilično dobro poznajem tu vrst broda.

— Dobro — reče Brant. — Ako Bennett dok je bio živ nije pokušao poboljšati radne karakteristike broda, ovaj pseudo Bennet ih neće.

Govorio je glasno, kao da ga nije briga što Bennett sluša. Napor je

bio premučan za živce.

— Imamo još tri dana... ili nešto manje.

Tišina je trajala oko dvadeset minuta. Pilot patrolnog broda UN promatrao je Branta pun nade i na iglama od nestrpljivosti. Brant napokon uzme onaj papir i napiše: »Znate li pilotirati ovom letjelicom?«

Powell potvrdno kimne glavom i našara: »Zašto?«

Brant nije odgovorio već se ispružio na ležaju, povukao koljena prema sebi i zatim svom snagom ispružio noge. Udario je nogama u stijenu i teški magnetski potplati njegovih cipela podigli su nekoliko ivera metala. Ali reakcija ga odbaci na drugi kraj kabine.

— Što to radite? — zapitao je Powell.

U isti trenutak i glas postavi isto pitanje, znatiželjno ali ne uznemireno. Brant je imao spreman odgovor.

— To je prvi dio pitanja koje bih vam htio postaviti — reče. — Možete li mi reći, Bennett, što sam upravo uradio?

— Zašto? Ne mogu baš precizno. Rekao sam vam da ne mogu vidjeti unutrašnjost broda. Ali primam informacije opipa preko kontrolnih živaca, svjetiljaka, stijena, sustava za zračenje i tako dalje. Audiometri mi daju zvučne informacije. Prema tome, ustanovio sam da ste udarili u stijenu... nogama...

— Znači, osjećate i čujete.

— Točno. Osjećam i zračenje vaše topline preko sustava kontrole temperature broda. I tako vas mogu otkriti.

Brant napiše: »Slijedite me.«

Izašao je iz kabine i uputio se prema centru za pilotiranje. Powell za njim. Živi je brod neko vrijeme šutio, a onda vikne:

— Vratite se u svoje kabine!

Brant polako ubrza korak. Kako će ga manjkavi Bennettov mozak prisiliti da izvršava naređenja?

— Rekao sam: vratite se u kabinu! — opet će glas. U njemu se sad osjećala ljutina. Brant je zaključio da to nije mogla biti unaprijed snimljena traka. — Ne bih vas htio mučiti, ali...

Brant osjeti snažan udarac po zatiljku, kao da ga je udarilo stablo. Udarac ga je odbacio duž hodnika. Zatim se začuje neko šuškanje i bljesak, pa miris ozona, nakon čega je temperatura zraka naglo porasla.

— Shvatio sam — reče Powell. — Neke zakovice u stijeni su zacijelo elektrode visokog napona. Vidio sam odakle je bljesnulo. Puzite brzo!

Ali puzati u hodniku gdje je beztežinsko stanje, teže je nego hodati magnetskim cipelama. Brant je mučno počeo puzati dok nije došao do centra za kontrolu. Pov/ell je puzao za njim.

— On ne zna što radim — reče Brant. — Zar ne, Bennett?

— Ne znam — odvrati glas. — Ali znam da ne možete počiniti ništa što bi bilo opasno za mene tako dugo dok ste na podu. A kad se dignete, ja ću vas uništiti, Brante.

I — Hm! — hukne Brant i popravi naočale.

Glas je odlično rezimirao situaciju. Brant je uzeo papir i napisao nekoliko riječi, pa ih dodao Powellu. »Kako da pogodim autopilota? Treba da ga uništimo.« — Powell se namršti. Iz dubine se iznenada diže brujanje. Metal poda je zatreperio pod Brantom. Bennett je očito mijenjao nagibni kut broda, a oni su klizili prema nagnutoj stijeni.

Powell jedva jedvice naškraba: »Bacite težak predmet.«

— Odlično! — reče Brant i skine tešku cipelu dok je klizio prema zidu. Mora uspjeti. I baci tešku cipelu svom snagom. Iz zidova su počele vrcati goleme iskre praveći pri tome strašnu buku. Bennett nije mogao pogoditi što je Brant naumio, ali je osjetio sumnjive pokrete i isključio visoki napon dok je cipela letjela zrakom. Ipak, prekasno. Teška cipela udari autopilota. Začuo se prodorni zvuk, više nalik na sirenu nego na ljudski krik. »Astrid« se iznenada počne valjati. Zatim je nastala tišina.

— Sve je u redu, Powellu — reče Brant. — Preuzmite ručne komande.

Pilot patrole UN se oprezno diže. Nije bilo iskara. Čim je dodirnuo komande, brod je poslušao.

— Dobro radi taj stari mlinac za kavu — reče pilot ubrzavši. — Ali kako ste to, do vraga, izveli?

— Lako — odvrati Brant obuvajući cipelu. — Ali još nismo potpuno sigurni. Još moramo pogledati u komore. Ondje valjda ima kakva oruđa kojim bismo presjekli neke živčane veze.

Bilo je to lakše nego što je Brant mislio. Na brodu nisu odbacili alat koji bi bio potreban ljudskoj posadi. I dok su Brant i Powell rezali gomilu živčanih niti što su virile iz centralnoga kompjutora, astronom Brant je tumačio:

— On nam je dao previše informacija. Rekao mi je da je spojio umjetni živčani sustav broda s krajevima živaca svoga vlastitoga mozga koji je upotrijebio u tu svrhu. Povjerio mi je i da je tada stvorio stotine veza... I tu je teškoća kad kompjutor želi oponašati čovjeka. On nije dovoljno dugo s njim u vezi, nije dovoljno lukav da bi kontrolirao jezik. Tu smo... veze... Da je odvajao živce koji prenose bol od živaca za druge osjete, ne bi obavio samo stotinjak nego na tisuće veza. Da smo imali pred sobom pravog čovjeka i da je on govorio istim rječnikom, ne bih ništa zaključio. Čovjek može reći na stotine a misliti na tisuće. Ali to je govorio dvojnik Bennettov, kompjutor, a kompjutori ne znaju za eufemizme. On je rekao stotine i tako je bilo. Bennett je obavio samo globalne veze...

— A ono udaranje o zid?

— Ušli ste u bit problema. Udarivši o zid, ja sam se htio uvjeriti da li osjeća udarac mojih cipela. Ako osjeća, to je dokaz da nije uklonio osjetilne živce. Znači da je osjetljiv na bol.

— A autopilot?

— Autopilot — naceri se Brant. — Bennett mi je rekao da je to važan centar. Morao bi ga zaštititi kao i svoj centralni kompjutor. Kad sam ga udario, bilo je to kao da sam udario čovjeka šakom u solarni pleksus. To je bio...

— Pravi nokaut —dovrši Powel nasmijavši se.

(Objavljeno prema dogovoru s GPA München)

Eksperiment

Daniel Kolak

Probudio se a da ništa nije znao. Ništa nije vidio ni čuo. Ustane u tami i vikne; glas mu je na trenutak odjeknuo da bi se izgubio negdje u mraku. Nestrpljivo je očekivao da se pred njim pojavi nekakav svijet u kojemu bi bljesnulo svjetlo, zvuk i pokret. No, osjećao je samo kako mu se pokreću oči i jedino što je čuo bili su otkucaji njegova srca. U svijesti, koja je inače bila prazna, niknula je samo jedna jedina misao: da nešto nije u redu i da ovo nije početak nekog novog dana.

Protrlja lice u nadi da će pronaći nešto što bi mu bilo znano. Bilo je to lice mlada čovjeka; mali nos i dugi, mršavi obrazi. Čekinjasta je kosa bila uredno podrezana. Rukama nastavi opipavati tijelo na kojemu osjeti pripijeni materijal. Na lijevoj strani prsa bila su izvezena nekakva slova. Opipavao je slovo po slovo da bi zatim sročio ime »Aris«. Je li to njegovo ime? Ovo ime, isto kao i lice, nije mu govorilo ništa. Moglo je to biti bilo čije ime.

Na čelu mu izbije znoj. Poput sitnih kapljica stvarnosti, znoj je sada postao nešto o čemu je mogao razmišljati. Okusi znoj i osjeti da ima slani, zemaljski okus. Sklopi oči i počne sabirati misli.

Kada je ponovo otvorio oči, razabrao je nejasnu svjetlost. Spazi da se nalazi u nepoznatoj prostoriji bez stropa; tek tri zida, a oko njega rešetke koje su se gubile negdje gore, u tami. Bilo je to kao da čuči na dnu dubokog zdenca.

Ustane i tromo priđe rešetkama. Bio je ošamućen, bez osjećaja za orijentaciju. Ono malo svjetlosti jedva da je otkrivalo malenu prostoriju s druge strane rešetaka. Bila je potpuno ista kao ova u kojoj se nalazio. Tri slijepa zida, nevidljivi strop i još jedan stanovnik u prostoriji.

Aris s olakšanjem osjeti da se vraća u stvarnost.

— Zdravo — prozbori muklim, bezličnim glasom. Čovjek u drugoj prostoriji ustane i polako se uputi rešetkama. Kada se približio, Aris uoči da je visok, srednjih godina, kože preplanule od vjetra, snažne pojave, masivnih ramena. Nosio je uniformu sličnu Arisovoj. Licem mu preleti izraz zadovoljstva a onda se razvuče u osmijeh.

— Nevjerojatno — reče približivši se rešetkama. — Stvar djeluje. Zaista djeluje.

— Tko ste vi? — upita Aris.

Čovjek se prestane smijati, iako mu na licu osta tračak smiješka. Približi se rešetkama, uperi svoj kratki, zdepasti prst u Arisa i reče:

— Ti si... ti si priča iz moje mašte? — Zatrese glavom. — Ali, djeluješ tako stvarno.

Aris prodrma rešetke.

— O čemu vi to pričate?

Čovjek provuče golemu, mišićavu ruku kroz rešetke i dotakne Arisovo lice. Istog je časa povuče i uozbilji se. Progovori tiho. Glas mu je podrhtavao:

— Ruka mi je prošla kroza zid. S one strane zida zaista postoje rešetke i ti si zaista stvaran, čak i pri dodiru. Ne shvaćam. Ne može biti da si toliko stvaran. Ne bi smio biti tako stvaran. — Čovjek se namršti, a onda se iznenada nasmije. — O, sada shvaćam — reče.

— Zaista?

— Naravno. To je trik, zar ne? — Čovjek se povuče od rešetaka i prekriži ruke. — Kladim se da si ti jedan od njih. Po rukama ti se vidi da ne radiš nikakav teži posao.

— Ne znam o čemu govorite — reče Aris.

Čovjek spusti ruke i dohvati rešetke.

— Do vraga. Želiš provjeriti vjerujem li u to da si ti san ili ne vjerujem. Kako je to glupo! Bit će da svi vi mislite kako sam ja neka budala. Pa, da ti onda kažem da Ivan Petrov nije budala, iako se kladim da tako misliš. A samo zato što sam običan ribar. Nikada ne bih bio pristao da sudjelujem u tom glupom eksperimentu da mi nisu bili potrebni novci. Da li znaš? O, ne. Uvijek ti je država davala sve što ti je bilo potrebno, zato što misle da si isuviše pametan da bi radio nekakav stvaran, fizički posao. I ti misliš da si jako pametan, zar ne? — Podiže glavu gore, u tamu. — Jako pametan, s mozgom koji potpomaže država a koji ja moram namirivati svojim mukotrpnim radom. — Okrene se opet prema Arisu. — Svojim bi golim rukama mogao satrti taj tvoj mozak. Ne vjeruješ da bih mogao?

Aris ustukne od rešetaka.

— Molim vas, smirite se. Kunem se da ne znam tko sam. Ovdje sam se probudio i ne mogu se ničega sjetiti. Ne znam čak ni gdje se nalazimo.

Čovjek se nasmije.

— Ha, ha. Da ti vjerujem? Ti si svakako jedan od njih. Poznajem sve stanovnike otoka a tebe nikada prije nisam vidio. — Zastane motreći sumnjičavo Arisa. Zatrese glavom a glas mu utihne i gotovo se pretvori u šapat. — Ipak, nisu mi rekli da ću imati društvo. Baš suprotno. Rekli su da je cijela stvar u tome što moram biti sam, potpuno sam.

Aris se primakne rešetkama iako još nedovoljno hrabar da se sasvim približi čovjeku.

— Još ne shvaćam tko ste to vi, a tko su to oni? — reče Aris.

Čovjekovo se lice namršti. U tamnim, udubljenim očima, Aris je razabirao neobičnu, gotovo djetinju začuđenost.

— Ne pokušavaš li me obmanuti? — upita čovjek.

Aris zaniječe glavom.

— Govorim vam istinu.

Čovjek duboko uzdahne.

— No, dobro. Zovem se Ivan Petrov, ako ti to nešto govori, i, kao što sam ti već rekao, ribar sam i živim na ovom otoku. Ljudi o kojima govorim su znanstvenici koji eksperimentiraju. Došli su na otok prije godinu dana i načinili su ovaj laboratorij. Tražili su dobrovoljce i ja sam se javio, jer su mi obećali da ne postoji nikakva opasnost od eksperimenta. Za nekoliko dana sudjelovanja ponudili su mi više novca no što mogu zaraditi za cijeli mjesec.

— Kakva je to vrst eksperimenta?

— Rekli su da je to nešto u vezi s halucinacijama i snovima — reče. I dalje je gledao u tamu dok je pripovijedao. — Međutim, bit će da je riječ o nečemu drugom, samo što ne žele da ja to znam. A i zašto bi. — Pokaže na glavu. — Skalpirali su mi dio tjemena i na to mjesto stavili nekakav komadić metala. Dali su mi i neku vrst injekcije od koje sam morao obamrijeti, tako da ništa ne osjetim. Ipak, mislim da nije djelovala kako treba. Smjestili su me u ovu ćeliju u kojoj su tada bila četiri zida, bez ikakvih rešetaka. Bio je potpuni mrak. Rekli su da ću kada ostanem sam vidjeti i čuti one stvari koje sanjam. Ali, ovdje više nije potpuni mrak a ti svakako nisi san.

Aris se zagleda u tamu.

— Da li nas sada promatraju?

— Mislim da nas gledaju — reče Ivan opet dignuvši pogled uvis.

Aris pogleda u Ivana.

— Čemu sve to? Ribar i čovjek pod amnezijom. Kakve li koristi od toga? — Prijeđe prostorijom do stražnjeg zida. Rukom stane opipavati hladnu površinu nastojeći da pronađe vrata. S te udaljenosti jedva da je vidio Ivanovo lice pod nejasnom svjetlosti. Postalo je mutno, gotovo providno. Doimalo se poput fantoma. Možda je on san, pomisli Aris i nasmije se u sebi. — Pretpostavljam da bih mogao biti znanstvenik — reče Aris gledajući svoje ruke. — Imate pravo! Ruke mi ne odaju čovjeka koji bi radio nešto manuelno. — Vrati se prema rešetkama. Ivanovo je lice opet postalo ozbiljno i ukočeno. — A ne bi me smetalo ni da sam ribar. Bit će da je to zabavno.

— I jest — reče Ivan i sjedne tik uz rešetke. Pogleda Arisa i nasmije se. — Ali, ti nikada ne bi mogao biti ribar. Previše si mršav. Otpuhnuo bi te vjetar.

Aris se nasmije.

— Kako je biti ribar?

— Ima dosta posla, naročito ako sam upravljaš brodićem. A teško da ikada zaradiš dovoljno. Ali ja volim more i ne bih bio sretan kad bih radio nešto drugo. — Oči mu odlutaju u daljinu. — Potičem iz obitelji u kojoj je ribarenje tradicija.

Aris sjedne i leđima se nasloni na rešetke. Blagi miris soli koji je dopirao od Ivana podsjeti ga na more.

— Što ćemo sada raditi? Čekati?

Ivan slegne ramenima.

— Ne znam. Pretpostavljam da će biti tako.

Nakon podužeg muka, Aris se okrene prema Ivanu i reče:

— Hej, možda biste me jednom mogli povesti sa sobom na brodić. Kada sve ovo završi.

Ivan ga je gledao umorno.

Svakako. Ti i ne znaš tko si. Po svoj će se prilici utvrditi da si neki veliki znanstvenik, a kada se završi eksperiment i tebi se vrati pamćenje, nećeš se više htjeti baviti sa mnom. Imat ćeš mnogo važnijeg posla.

— Besmislica — reče Aris. — Baš me briga tko sam.

— Pa dobro. Moru je također svejedno tko si ti. Sve dok možeš vladati brodićem i more će te služiti. A ako ne možeš, progutat će te kao od šale.

Aris kimne.

— Bit će da je more ponekad jako uzburkano. Mislim da je onda jezovito.

— Nije — odgovori Ivan. Oči mu se raširе a glas mu postane energičan. — Upravo ga tada najviše volim. Prvo voda postane tako tamna da ne vidiš dna. Samo plavo, duboko plavo i ništa ispod toga. Ne možeš to ni zamisliti. A pred samu oluju, znaš, kada vjetar puše gotovo kroz tebe, valovi se stanu pjeniti a smolasto crni oblaci se uzdignu nad obzorjem pokrivajući sunce, e, tada se čini kao da je netko u more prolio crnilo. Čak ga tada više volim nego kada je mirno. Drugi ribari hitaju u luku i vežu brodiće o kopno. Ja ne. Uživam kada prisustvujem oluji do kraja. A kada stvarno zagusti, kad brodić pod valovima stane poskakivati a ti se osjećaš kao da si u nekoj ukletoj kolijevci i da te poludjela majka bjesomučno njise... e, tada vičem i smijem se bez obzira koliko snažno puše vjetar ili pljušti kiša. Tada znam da nema te sile koja bi stvorila takvu oluju a da je ja ne bih mogao prebroditi'. Kada sve to svrši, oblaci odu, more proguta kišu i ostaje samo vjetar, tada sjedam na palubu, raširim noge, grijem se i sušim na suncu. Drugi ribari tada isplovljavaju a ja se vraćam vraški ponosan. Kažem ti, vraški ponosan.

Oči su im se srele i na tren su se ponovo gledali u tišini. Činilo se da ih je obojicu obuzeo neki strašan, natprirodan osjećaj. Aris odnekud osjeti strujanje zraka a potom blagi dodir nečijih nevidljivih

ruku na tijelu. I Ivan i soba su nestali.

*

Aris Hauter se probudi. Eksperiment je bio dovršen i vratilo mu se pamćenje. Nalazio se u sobi za oporavak. Dr Nylsev je sjedio u naslonjaču kraj otvorenog prozora, pušio lulu i gledao van, prema oceanu. Nylsevljeva duga sijeda kosa presijavala se na suncu. Odmakne kosu s lica i Aris spazi kako je pokret Nylsevljeve ruke prekinuo lagano i ravnomjerno lelujanje dima iz lule. Aris se pitao o čemu sada razmišlja Nylsev.

— Budan sam, doktore Nylsev — reče Aris. Nylsev okrene glavu prema njemu.

— Oh, baš ste me preplašili — reče. — Zadrijemao sam prije nekoliko minuta. Kako se osjećate?

Aris istegne ruke.

— Dobro, premda umoran i još malo preplašen. Sve je bilo tako stvarno.

Nylsev kimne i nasmije se. Bio je malo uznemiren.

— Znam — reče.

Aris se podigne s ležaja i pođe k prozoru. Vani se vrući ljetni dan kupao u suncu. Ispod prozora rasle su palme i grmlje. Gusta zelena trava blago se njihala u pravcu oceana gdje je na kraju zelenilo prelazilo u beživotan bijeli pijesak. Bila je plima. Valovi su pri svakom povlačenju stvarali most od pijeska na travi.

Dvoje se djece igralo u pijesku. Načinili su brodicu od neke stare olupine. Sjedeći u njoj, pretvarali su se kao da veslaju mašući listovima palme. Pri tom su pjevali neku staru narodnu pjesmu koju je Aris jedva mogao čuti'.

Veslaj,veslaj, veslaj svoj brod
Polako niz struju,
Veselo, veselo, veselo,
Život je samo san.

Aris reče:

— Baš me zanima kako to da sam sanjao ribara. Nylsev opet pogleda prema oceanu.

— Bit će da je to neka dječja fantazija. Vaš je mozak očajnički tragao za nekom stvarnošću i tako je ta sekvenca postala odgovarajućim predmetom čarolije. — Pogleda prema djeci na obali a onda opet pripali lulu. — Ono što me zaista zadivljuje jest da ste kroz halucinaciju otkrili sve o eksperimentu. Primijenjena je amnezija na neki način iznevjerila. To se nije smjelo dogoditi; zapravo, koliko mi je poznato, nikada se nešto slično nije dogodilo prilikom eksperimenata u kojima je bila primijenjena totalna amnezija. — Nylsev zijevne i protrlja dlanovima oči. — No, mislim da bismo mogli poći u laboratorij. Pred nama je još mnogo posla.

Aris kimne.

— Uvjeren sam da sam mnogo manje umoran od vas. Dovoljno dugo radim kao vaš asistent i znam da se svaki put kada rukovodite nekim eksperimentom toliko predajete poslu da ste potom vi najumorniji.

Nylsev ustane i nasmiješi se.

— Vjerojatno imate pravo, Arise. Stvarno bih morao pokušati više spavati. Znate, zadrijemao sam ovdje na stolici dok sam čekao da se probudite. Pri tom sam igrao groznu moru. Još sam pomalo ošamučen od toga.

Izišli su na hodnik i prošli pokraj nekoliko staklenih boksova u kojima su neonske svjetiljke osvjetljavale sive strojeve.

— Što se zbivalo u toj vašoj mori? — upita Aris. Nylsev se nasmiješi.

— Pa, bila je vrlo adekvatna ovom ispitivanju. Zapravo, prilično zanimljiva. Usnuo sam da je sve ovako kako jest; sve vrlo prirodno i stvarno. Samo, vi niste postojali već je postojao ribar, Ivan Petrov. U snu smo nad Petrovim izvodili eksperiment a on je halucinirao vas. Nakon eksperimenta, poveo sam Petrova da mu pokažem laboratorij. Iznenada je sve počelo nestajati, Petrov je počeo trčati uokolo i vikati: »To je san, to je san!« Sjećam se da sam ga pitao, između svih drugih glupih stvari, čiji je to bio san. A onda je san nestao i ja sam se probudio.

Aris se nasmije s mukom. Zabrinuo se; taj mu je san zvučao malo psihopatski.

— Kakva li sna! U pravu ste, zaista je to vrlo podudaran san. Trebali biste ga zabilježiti i predati u laboratorij na obradu. To je sjajan primjer što snaga sugestije može učiniti jednom iscrpenom psihologu.

Oboje se nasmiju. Ali, Arisa je nešto kopkalo. Kopkao ga je Nylsevljev prikaz sna, iako se nije mogao zakleti da nije bilo tako. Zaboravio je na to čim su stigli do kraja hodnika i ušli u golemi laboratorij nezamislivo velikih dimenzija. Prostorija, ljudi i instrumenti doimali su se prilično hladno i umjetno pod snopovima jake svjetlosti. Na jednoj je strani laboratorija grupa znanstvenika sjedila za dugim redom komandnih ploča, dok su tehničari pomicali neke instrumente kroz velika pomoćna vrata u kutu prostorije. U samoj sredini laboratorija, koji je nalikovao na kupolu nekog planetarija, nalazila se promatračnica. Prošli su kraj promatračndce i Aris kroz otvorena vrata opazi da je u njoj providan stakleni pod. Pod staklom, unutar četiri zida, nalazila se ćelija. Staklo nije propuštalo ni svjetlo ni zvuk. Ista ćelija u kojoj je Aris bio zatočen, bez pamćenja.

Aris se okrene prema Nylsevu.

— Dopuštate li da načas pođem dolje?

— No hajde — reče Nylsev. — Ali nemojte se predugo zadržati.

Aris se uputi dolje pomičnim stepenicama smještenim tik uz promatračnicu. Stepenice su bile sagrađene u obliku spirale. U isto su vrijeme jedne stepenice išle gore a druge dolje, a da se ni na jednom mjestu nisu doticale. Spustile su ga do hodnika koji je vodio do ćelije. Uđe.

Iako je Aris u vrijeme pripremanja eksperimenta nekoliko puta bio u ćeliji, sada ga stane obuzimati neka jeza. Iznad glave, gdje se u vrijeme eksperimenta činilo da je samo praznina, nalazio se infracrveni stakleni pokrov kroz koji su ga ostali znanstvenici mogli promatrati iako je on bio u potpunoj tami.

Pitao se koji je zid onaj za kojeg je mislio da su rešetke. Nije bio posve siguran, no činilo mu se da je to bio zid točno nasuprot ulazu. Stao je uza zid i prešao rukom po glatkoj, toploj površini. S osjećajem strahopoštovanja sklopi oči i stane se sjećati.. Nasmiješi se i pomisli kako je Ivan sada negdje duboko u njegovoj podsvijesti, kako plovi nekim izmišljenim oceanom tame, kako je opkoljen zapjenjenim valovima dok vjetar puše prema njemu i nepostojeće sunce zagrijava njegovo nestvarno tijelo.

No, Aris se ubrzo zatim počne osjećati nelagodno i otvori oči. Osjećaj ga nije napuštao. Bio je ošamućen i činilo se kao da će se svakog časa onesvijestiti i pasti u mrak, u praznu jamu. Duboko udahne i počne koračati po ćeliji kad začuje nekakav zvuk. Okrene se i prožmu ga hladni trnci: zvuk je dolazio iz zida. Pošto se pribrao mogao je razabrati prostor iza zida; vidio je rešetke i nejasne sjene ljudi nalik na fantome. Nekoga su podizali i smještali na nosila i iznosili iz druge ćelije.

Aris se okrene i potrči prema pomičnim stepenicama. Obuze ga spoznaja koju je tek djelomično počeo shvaćati. Snivana, usnuta stvarnost bila je san nekog drugog sna, a on je pak bio san...

Osoblje iz kontrolne sobe je počelo nestajati i cijeli kompleks građevine postajao je providan. Aris ugleda Nylseva, oči im se sretnu i duboko se pogledaju.

— To je san — poviče Aris.

Nylsev se stane histerično smijati.

— Č i j i s a n ?

Aris pojuri iz zgrade i potrči što je brže mogao kroz bijeli pijesak prema oceanu. »Kad bih samo mogao stići do površine«, mislio je. »Kad bih samo mogao osjetiti hladno, slano, predivno more...» Što je više hrlio u tamu, svijet iza njegovih stopa je iščezavao u zaborav. Činilo mu se kao da roni, kao da sva snaga stvarnosti bliješti oko njega poput tisuću sunaca.

*

Ivan Petrov se probudi. Eksperiment je bio dovršen. Dr Nylsev je

sjedio u naslonjaču kraj zatvorenog prozora, pušio lulu i gledao van, prema oceanu. Nylsevljeva duga sijeda kosa presijavala se na suncu. Odmakne kosu s lica i Ivan spazi kako je pokret ruke pušača prekinuo lagano i ravnomjerno lelujanje dima.

— Budan sam, doktore Nylsev — reče Ivan. Pitao se o čemu sada razmišlja dr Nylsev...

U potrazi za »Persephonom«

Jack Williamson:

Chemical Plant

Preveo *Božidar Stančić*

Oštećeni je istraživački brod jurio prema tlu. Gotovo sve su komande otkazale. Od dvadeset ljudi posade sedamnaest je bilo onemogućeno da bilo što poduzme zbog snažnoga kočenja. Bilo ih je po cijelom brodu, svatko na svojem mjestu, sjedeći ili ležeći, držeći se rukama za nešto, stisnutih usta, zatvorenih očiju. Ta sedamnaestorica nisu imala drugih briga nego da se održe na životu, a ona preostala trojica na komandnim položajima morala su, osim toga, i misliti i djelovati.

Jedan od te trojice, navigator, kojem je preostalo da se brine o ono malo manevriranja što je još bilo moguće, činilo se da je najmanje uzbuđen. Krajnjim je naporom uspio izvući brod iz vanjskih slojeva vodika u nižu troposferu. Time je uništio dva motora i samo je čekao da prestane funkcionirati i treći, posljednji. Bio je to izvanredan pothvat, jer se još malo prije toga »Persephona« kretala međuzvjezdanim brzinama. Kapetan je stezao u ruci mikrofon i čvrstim glasom punim bola govorio. Kraj njega je zatvorenih očiju ležao radio-telegrafist. A onda je strahoviti pritisak popustio, kao da je inercija digla svoje teške šape. Radio-telegrafist se uspio okrenuti.

— Moramo se odmah spustiti — reče navigator. — Motor će otkazati svakoga trenutka.

Kapetan Bascomb je promatrao nepoznat krajolik. Ispod njih karakteristično kopno golih stijena. Zatim je spazio more jarkoplave boje, pa zaljev, duboku dolinu prekrivenu raslinjem, rijeku što je povezivala niz jezera obojene vode. Unatoč nervozi, kapetan se iskreno začudio:

— Tako mi Siriusa! Koji je to vrag? — Zatim, ne pričeka vši odgovor, reče navigatoru: — Spustimo se ovdje. — Tada se obrati radio-telegrafistu: — Objavite poziv u pomoć, javite da se spuštamo na zapadni rub kopna, ekvatorijalno područje, kraj niza od... od pet obojenih jezera. Spustit ćemo se... — opet je zastao da pogleda — kraj crvenog jezera.

U plavom gustom bilju na obali jezera postojala je mogućnost da udar pri padu bude ublažen. »Persephona« je, ipak, teško udarila o tlo. Navigator je pustio komande i naslonio glavu na stol, uživajući u samoj činjenici što je živ. Nitko mu nije zato stisnuo ruku niti ga potapšao po ramenima. Spasio im je život umješnošću, ali Međuplanetarna služba ne cijeni takav heroizam. Oko njega su ljudi počeli dolaziti k sebi i sakupljati se, svjesni da su preživjeli.

Iz baterija je nestalo posljednje trunke energije. Kapetan je odredio dežurne. Preostalo je samo da čekaju pomoć. Ostali dio posade pošao je na spavanje.

*

Spavali su otprilike četiri sata. Probudili su ih krici dežurnih i micanje broda. Brod je bio opasno nagnut i stalno se micao. Pogledali su kroz prozorčić i ustanovili uzrok pomicanja. Plavo bilje na koje su se spustili skupilo se na brežuljku pod sam bok broda i polako i neumoljivo ga guralo prema strmoj padini što se spuštala izravno u jezero. Nisu mogli ništa učiniti jer su vrata od strašne vrućine pri padu bila jednostavno zavarena. Akumulatori su, pak, bili prazni, situacija bezizlazna. Da nisu bile iscrpene baterije, zavarivači bi mogli otvoriti neki izlaz. A brod se valjao, metar po metar, prema padini... prema jezeru.

*

Dva su broda primila poziv za pomoć i odmah krenula prema označenom planetu. Najmanji i najbliži bio je brod »Hanibal«, pod komandom kapetana Britthousea. Drugi je bio međuplanetarni brod »Berenice« komandanta Jappa.

Nijedan od dvojice oficira nije bio zadovoljan što je primio poziv. Nisu morali skrivati da nisu oduševljeni.

Komandant Japp je upravo bio na važnoj sjednici, na onoj na koju se žurila i »Persephona« kad su izgorjeli otpornici. Bio je to sastanak sektorske flote poslije završavanja velikih desetogodišnjih manevara. Komandant Japp je znao da će ondje biti admiral i bilo mu je stalo da bude točan. Poziv za pomoć poremetio mu je planove i ubrzo su svi na brodu osjetili njegovu mrzovolju.

Kapetan William Benjamin Britthouse nije bio mnogo zadovoljniji od Jappa. I on je imao sastanak, ali ne s admiralom ni s flotom nego s djevojkom. Vjenčani mu je prsten već bio u džepu. Poruka je prijetila da ozbiljno ugrozi njegove planove, ali je on izračunao da bi brzom akcijom svojega broda mogao izgubiti otprilike tri dana i još stići na vrijeme. Imao bi četiri sata vremena da uzme rješenje o dopustu, pođe do Jenny, zaprosi je, oženi se njome i transgalaktičkim brodom pođe na Zemlju. Smatrao je da će stići. Pozvao je poručnike Boba Croftona i Johna Michelsona da im kaže kako treba djelovati najvećom brzinom.

Dok su se dva broda spremala za spašavanje, planetarne i

međuplanetarne snage počele su jedan od službenih sukoba. Planetarna je sila od početka smatrala da je spašavanje unesrećenoga broda u njezinoj nadležnosti jer se brod nalazi na planetarnom području. Međuplanetarne su sile zbog toga problijedjele od srdžbe, držeći da se unesrećio jedan od njihovih brodova i da nije potrebno da se u to miješa neki od planetarnih seljačina. No valjalo je pomoći posadi od dvadesetorice ljudi, pa je odlučeno da u pomoć pođe najstariji od dvojice oficira. Slučaj je htio da je stariji bio pomandant Japp. Zatim su se sporazumjeli negdje na razini stratosfere: komandu operacija automatski preuzima oficir — komandant broda koji prvi uđe u atmosferu planeta na kojem se nasukala »Persephona«.

Takvo je naređenje hijerarhijskih vrhova stiglo do dvaju brodova u isti trenutak kad su ušli u atmosferu i kad su uspostavili vezu.

Kapetan Britthouse je prasnuo u smijeh. A kad Bili Britthouse prasne u smijeh odjekuje po cijelom brodu. Kad j« napokon uspio progovorti, kazao je:

— Dobro je. Ipak nismo prepustili one jadnike sudbini. Možemo ih izvući iz nevolje. — Okrenuo se prema radio-operateru: — Pozdravite komandanta međuplanetarnoga broda i predložite mu sastanak da se dogvorimo o suradnji u spašavanju.

Komandanta Jappa je naljutila ta poruka, jer je očekivao da će oficir planetarnoga broda ponuditi svoje usluge na raspolaganje, a ne suradnju. Ponuda suradnje ga je vrijeđala. Suradnja s običnim kapetanom!

Zatražio je od Vrhovne komande da popravi tu situaciju. Dok je čekao, trebalo je da se pretvara kao da mu je dobrodošla ponuda te mlade seljačine. Zato je komandant predložio da se najprije pronađe nestali brod. Tada kapetan »Persephone« kapetan Bascomb ne bi imao drugog izbora nego da se stavi pod Jappovu komandu. I pitanje bi bilo riješeno.

No ništa od toga. Naime, nije bilo — »Persephone«.

*

Kapetan Britthouse je upravo jeo kad ga je pozvao poručnik Michelson. Uzeo je jedan sendvič i pošao u komandnu kabinu. Brod se nalazio iznad jarkoplavog mora i približavao se liniji obale. Jarko plavetnilo mora upravo je smetalo oku.

— Siđimo da to vidimo izbliza, Mike — reče Britthouse. — Nikad još nisam vidio tako čudno more.

Kad su se spuštali, spazili su da na tlu ima i vegetacije, na mijarde širokih listova, kao niz lopoča. Cijelo je more bilo pokriveno tim lopočima na kilometre uokolo, osim nekoliko mračnih i pjegavih rukavaca, s bjelkastim valovima, što je potvrđivalo da ondje ima i brzica. Spustili su se nisko i počeli tražiti »Persephonu«. Poručnik Michelson je ponovo čitao poruku s oštećenog broda i ništa nije

shvaćao: »... niz jezera u boji. Spustili smo se blizu crvenog jezera. Motori su potpuno otkazali, a baterije...« — ovdje se poruka prekidala.

— Što vas muči? — zapitao ga je Britthouse promatrajući krajolik ispod sebe.

— Evo, ovdje su, zar ne?

Jest, točno. Pet lijepih malih jezera, usađenih u krajolik kao dragulji. Svakako različite boje. Jedan rubin, jedan safir, jedan smaragd

— A gdje je »Perspehona«? — zapita Britthouse. Nitko mu nije mogao odgovoriti. Jedno je, naime, bilo sigurno: »Persephone« nije bilo na obali crvenoga jezera.

Prema pozivu u pomoć moglo se zaključiti da motori više ne rade i da se poslije spuštanja brod nije mogao maknuti vlastitim snagama. A ipak ga nema!

Michelson je naredio da se brod još malo spusti radi detaljnijeg razgledanja, prošavši pri tome ispred »Berenice«, koja je nadlijetala dolinu i ne pomišljajući na to da gubi vrijeme pregledavanjem okolice jarkoplavog mora. »Hanibal« je nadlijetao ušće zaljeva, Britthouse je promatrao područje. Vegetacija mora je bila tamnija od vegetacije na tlu i zahvaćala je sve dijelove kopna i obalnog područja.

— Reklo bi se da biljni život izlazi iz mora — primijeti ritthouse. — Kakva je atmosfera, Bob?

— Zemaljskog tipa, ali samo sa 10 posto kisika.

— Spustite se do površine, Mike.

*

Morsko je bilje dopiralo do ušća malog zaljeva. Dolina ca svojim nizom jezera bila je prepuna bilja. Ono je ispunilo e udubine, opkolilo je jezera...

— Nikad se ne bih spustio na takvo područje — reče Britthouse. — Prelijepo je a da bi bilo dobro. — Poručnici su kimnuli glavama. Iskustvo ih je učilo da život priređuje neugodna iznenađenja onima koji nisu oprezni. Uvijek su se držali po strani od svakog oblika života koji nisu najprije analizirali.

— Zašto se, po vašem mišljenju, spustio ovdje? — zapita Crofton.

— Pa bila je to prilično dobra ideja — prizna kapetan. — Znali su da su im motori gotovi i da će i radio svakoga trenutka zašutjeti. Nisu imali vremena ustanoviti koordinate za planet i nisu nas mogli voditi signalima jer je radio ostao bez energije. Valjalo je naći uočljivu točku. A to su, bez sumnje, našli. Mogli su se spustiti i na ovaj brijeg, gdje bismo ih lako našli. Ali se čini da nisu. Uspostavite vezu s »Berenicom« i predložite da organiziramo bazu na obronku na kraju doline, pa da ondje sastavimo plan.

Ali komandant Japp je odbio. On je bio naučen raditi na svom brodu, a što se tiče kopna, ili je slijetao u luku ili je izbjegavao mjesto.

Pozvao je kapetana Britthousea da ga posjeti na njegovu brodu, ističući pri torn komfor.

— Baš je bedast! — primijeti Britthouse. Zatim se okrene prema svojim oficirima. — Povjeravam vam brod, Mike. Vi, Bob, recite naredniku Davysu neka bude spreman da prihvati zračni čamac s »Berenice«. Ići ćete sa mnom zbog podrške. Ovi momci od Međuplanetarne idu mi na živce. I dosta toga vašeg »dobro, šefe«. Kaže se »U redu, kapetane!« i pri tome se lupi petama. Hajdemo.

*

Britthouse je pružio ruku, ali ga je Japp dočekao salutirajući službeno. Zatim ga je odveo do oficirske menze. Britthouse se osjećao neugodno. Nosio je svoju radnu uniformu, a komandant Japp je obukao svečanu, bio je ulašten, sve je na njemu zveckalo i svjetlucalo. Ušavši u menzu, kapetan je stao. Svi oficiri lijepo i svečano odjeveni, u dva besprijekorna reda, na stolovima sjajne čaše i tanjuri. Britthouse se jednostavno zaprepastio. Nedaleko odavde, pomislio je, dvadeset je ljudi u opasnosti, možda im prijeti smrtna opasnost, a ovaj... ovaj paun organizira svečano primanje. »Do vraga i tradicija«, pomislio je. »Nisam ja za to.«

— Komandante Jappe — primijeti on — volio bih nasamu časak razgovarati s vama.

Komandant je ostao miran. Očekivao je to.

— Ako smatrade da je to potrebno, kapetane Britthouse, kako želite. — Istakao je hijerarhiju. Intonacija je davala na znanje da samo neka seljačina može imati tako nelijepe manire. Zatim se obratio oficirima. — Gospodo, nećemo dugo.

— No, Britthouse, o čemu je riječ? — reče Japp kad su ušli u njegovu sobu. Bio je nešto viši od kapetana. Britt je susprezao ljutnju.

— Komandante, smatram da nije vrijeme da se odajemo slastima službenih čašćenja. Mislim da moramo požuriti. Nemamo ni najmanje...

Tada je Japp iznenada prekinuo mladića.

— Već sam poslao poruku koju je trebalo poslati — reče. — Sva sektorska flota je na putu ovamo punom brzinom. Stići će za 24 sata. Dok je čekamo, nemamo što raditi.

Britt je bio iznenađen.

— Ali... ali čemu cijelu flotu? Zar ne bismo to mogli sami?

— Bilo bi to čisto samoubojstvo, kapetane, ući na negostoljubivu civilizaciju samo sa dva broda. Nemamo pravo staviti na kocku svoj brod sučelice organiziranoj civilizaciji. Držim se dobivene zapovijedi.

Britt je bio utučen. Pitao se tko je od njih dvojice izgubio razum.

— Ali kakva organizirana civilizacija? — upitao je. — Imate li kakav dokaz o organiziranim bićima?

— Smatrao sam da je to očito — hladno će Japp. Jedan istraživački

brod od 8000 tona nestaje 20 sati pošto je poslao poziv za pomoć i spustio se na umjetni vodeni put, kao što se vidi. Samo organizirana inteligencija raspolaže pogodnim sredstvima i načinom da za to vrijeme prenese nekamo takav brod a da ne ostavi nikakva traga. Ali ima tu i nešto važnije: samo organizirana će bića poželjeti da učine nešto takva. Koja će se neinteligentna bića približiti tako velikom nepoznatom predmetu? Ili vi možda imate neko drugo objašnjenje?

Britt se ukočio. Dakako da nije imao objašnjenja. Nije se još pozabavio pretpostavkama, htio je najprije uočiti činjenice. Bilo je prerano za pretpostavke. No nije bilo nade da će moći svoje stajalište iznijeti ovome... Grku. Poznavao je tu vrstu ljudi. Čisti je gubitak vremena raspravljati s njima. Odjednom se sjeti svoga sastanka s Jenny i zgrabi ga ogorčenje. Poželi da se sve ovo završi.

— Žao mi je, komandante, ali ne mogu prihvatiti to mišljenje. Molio bih vas da nas ispričate. Idemo natrag na naš brod.

Nisu više progovorili ni riječi. U tišini su on i njegov oficir prešli na zračni čamac. Brittu se činilo da nije ostavio dobar dojam. Nije volio da ga stavljaju pred gotov čin, želio je brižljivo proučiti okolnosti prije nego što donese zaključak. Japp mu se činio poput onih legendarnih junaka koji su takvi postali »zbog svojih brzih odluka u kritičnim situacijama«. Britt nije volio takve postupke, smatrajući da tako rade oni koji nisu u stanju predočiti sebi više od jednoga rješenja. Znao je da ne smije popustiti svojoj želji da ostavi toga nemogućeg Jappa s njegovim idejama. Sve dok postoji i najmanja nada da je posada »Persephone« živa, on će učiniti sve. Odlučio je stupiti u akciju bez obzira na Jappovu pomoć, kako ne bi zakasnio na sastanak s Jenny.

*

Na planetu su dan i noć trajali oko trideset sati, a zbog izrazitog otklona njegove osi noć je trajala dvanaest sati, a dan osamnaest. Odlični uvjeti za rad. Britt je bio uvjeren da će se namučiti istražujući. Po onoj narodnoj tko rano rani… isplatilo mu se što je počeo rano. Kose zrake sunca ocrtavale su se na reljefu i najmanje nepravilnosti, pa su pokazale i oval — jedva zamjetljivo jajoliko ispupčenje, nalik na oblik broda »Persephona« upravo na obronku uz obalu crvenoga jezera. Nisu se htjeli gubiti u nagađanjima. Michelson je naglo spustio brod i zaustavio ga na golim liticama s druge strane plavoga biljnog omotača. Narednik Davys je već pripremio gusjeničar, vozilo »Jenny«, i već tridesetak sekundi poslije su se Britt, Bob Crofton i narednik penjali na brežuljak. Vozilo se veralo strminom što je silazila u dolinu. Gusjenice su škripale i iskrile se na kamenim liticama. Narednik Davys bio je vješt vozač, džip-gusjeničar bio je u stanju svladati sve prepreke. Bio je i gotovo neuništiv. Njegovi su ga motori izvukli i iz močvare Siriusa IV. Zato narednik Davys nije oklijevao kad mu je Britt naredio da vozi u onu gomilu bilja. Bile su to iskonske biljke, na stabljikama

ravni pločasti mekani i sočni list, što je nalikovao na otrovnu vrstu rabarbare. »Jenny« je bila u elementu, probijala se među biljem, skretajući i meljući svojim gusjendcama bilje u gustu sočnu pulpu. Pri tome su otpaci letjeli visoko u zrak. Iznad vozila je nisko letio »Hanibal«.

Brežuljak se dizao pred njima obrastao vegetacijom. Mjesto gdje je morao pristati nestali brod bilo je obraslije, više. »Jenny« je utirala sebi put. Tada se Michelson sjeti i upita:

— Kakva je sastava tlo? Da nije brod zakopan? Ne, nije to moglo biti, jer je tlo bilo stjenovito.

— Zar nema mekanog tla? — pitao je Michelson. — Gdje je onda korijen tim biljkama?

I tu je odgovor bio negativan: biljke nisu imale korijena. Bilje se širilo iz mreže lijana debelih kao kabel, što su pokrivale stijene. Proučavajući neke deblje primjerke, ustanovili su da mnogi vode u jezero, neki ga okružuju, a većina je rasla duž doline sve do obale mora, a zatim se gubila u moru.

*

Britt se osjećao nekako razočaran. Jedini trag nestanka »Persephone« bilo je ono ispupčenje bilja. Kapetan Britt bio je uvjeren da to bilje i ta jezera imaju neku vezu s tajnovitim nestankom broda. Trebalo bi analizirati bilje. Britt nije vjerovao da na kopnu ima životinja, osobito ne inteligentnih vrsta. Bilo je očito da je taj planet u paleozojskoj eri i da ni u moru nema životinja.

Britt je sve više bio uvjeren da nema ništa od njegova sastanka s Jenny. Od tri raspoloživa dana već je proteklo pola dana bez rezultata. Načinio je kratak i brz plan i desetak minuta poslije svaki je od članova posade imao poneki zadatak i svi su se prihvatili posla. Dan je prošao u marljivom radu. Pred sumrak su se sastali na obali, nedaleko od zaljeva, na obali nepomičnog mora, mora bez valova pod težinom plovećega plavog bilja.

— Dobro — reče Britthouse kad su se za njim zatvorila pokretna brodska vrata. — Da čujemo izvještaje! Mike?

— Ona jezera su geološka zagonetka. Mogla bi biti niz naplavina. Teško je nešto reći o dolini jer je pokrivena biljem. I jezera su tim biljem okružena sa svih strana, a čini se da bilje raste i iz voda obojenih jezera. Inače je područje staro, izlokano vodama. Jedva da se nađe koji metar gole zemlje.

— Bob? — upitno će Britt.

— Kao što smo već zapazili, ona je vegetacija samo gomila isprepletenih lijana. Sve je to jedna golema biljka. I morsko bilje izbija na obalu i u zaljev. Biljke iz doline nastavak su morskog bilja. Lišće im je veće i tamnije.

— Čudno — reče Britt. — Biljka plovi na površini mora, a raste na

dnu jezera.

— To je zbog gravitacije morske vode — primijeti Bob.

— Slažem se — odvrati Britt. — Ako to objašnjava zašto teče, ne objašnjava zašto ničе. A ničе i oko jezera i voda se mora probijati metrima kroz biljke da bi se slila iz jednog jezera u drugo.

— A boje jezera? Vrlo su upadljive kad se promatra odozgo.

— S kopna nije tako čudno. A svako jezero je drukčije boje. Sutra ćemo poći onamo i uzet ćemo radi analize uzorak iz svakoga od njih i od bilja. Možda to nema veze s našim ciljem, ali mislim da ćemo znati uzrok nestanka »Persephone« otkrijemo li razlog postojanja ovih jezera. — Britt se okrene radio-telegrafistu. — Jeste li snimili sve to?

— Jesam, gospodine.

— Dobro. Presnimite i pošaljite jedan primjerak komandantu Jappu s mojim pozdravima.

Odgovor komandanta Jappa stigao je sutradan ujutro i bio je neugodan: komandant je obavještavao kapetana Britthousea da ga ne zanimaju botanička istraživanja planeta i i predlagao mu da istraživanja prepusti nadležnim vlastima.

Bio je, zapravo, bijesan. Nije mu izmakla akcija posade »Hanibala« i panično se bojao da Britthouse ne zabilježi koji poen prednosti pred njim. I protiv njega, dakako. Osjećao je da situacija zahtijeva akciju. I da on mora izraditi čvrstu teoriju o nestanku »Persephone«.

Noć razmišljanja i brige nije donijela ništa. Japp nije ni pomišljao da zatraži pomoć nekoga od svojih oficira. Smatrao je, naime, da činjenica što je on komandant dovoljno rječito govori i da je on najsposobniji i najmjerodavniji da riješi teškoće. Poslije hladne kupelji i obilnog doručka dohvatio je olovku i papir i počeo rezimirati:

1. »Persephona«, laki istraživački brod tipa Mark IX od 8000 tona, spustio se pokraj umjetnog riječnoga toka, pokvarenih motora i jedva s toliko energije da je uspio poslati polovičan poziv u pomoć.

2. U manje od 20 sati »Persephona« je nestala. Nema traga borbe, a brod nije mogao upotrijebiti svoje motore. Opaža se samo povišeni rast vegetacije na mjestu gdje se vjerojatno spustio. (Japp se nije ustručavao poslužiti Brittovim istraživanjima.)

3. Očito je da je brod nestao zračnim putem i da je ispupčenje bilja pokušaj kamuflaže mjesta gdje je brod zgnječio bilje.

4. Iz toga proizlazi da smo suočeni s organiziranim inteligentnim i negostoljubivim bićima, koja očito raspolažu mehaničkim sredstvima.

5. Paragraf 28. 637, poglavlje 473, odjeljak XVI Stalnih uputa zabranjuje svim snagama koje raspolažu s manje od tri broda pokušaj intervencije u takvim slučajevima i preporučuje traženje pomoći najbliže sektorske sile.

To bi bilo prihvatljivo, ali dobro bi došla potanja objašnjenja. Zašto je »Persephona« uklonjena ili ugrabljena? A što ako nije ugrabljena

nego uništena i ono bilje samo prikriva mjesto uništenja? Ali zašto? Možda onaj vodeni tok ima neku religioznu važnost i konstruktori toga toka su uništili »Persephonu« u trenutku bijesa. Zatim su pokušali prikriti mjesto gdje se to dogodilo. Odjednom mu se činilo da ima rješenje. Dalji postupak je jednostavan: kad stigne sektorska flota, oni će u znak represalija uništiti cijelu dolinu, što će zacijelo natjerati ubojice da se pojave iz svojih rupa.

Dakako, Sociološko vijeće će protestirati, ali bit će kasno. Pomislio je kakvo će lice načiniti Britthouse kad mu za botanička istraživanja ostane izgorjela dolina.

*

Japp je odmah napisao službeni izvještaj sa zaključcima i poslao ga sektorskoj floti što se približavala. Nakon toga požalio je što nije poslao izvještaj i Britthouseu. Odluka toga mladog glupana da mu pošalje kopiju svoga izvještaja obvezivala ga je da i on učini isto.

Brittova je grupa upravo silazila s vozila »Jenny« na ulazu u dolinu kad je »Hanibalov« radio primio poruku. Narednik Davys je otrgnuo traku teleprintera i pružio je kapetanu. Britt ju je dvaput pročitao, zatim pružio Bobu i Mikeu, a onda sjeo i bijesno uzdahnuo.

— To i nalikuje na te interplanetarne glupane — napomenuo je. — Oni imaju samo jedan lijek za sve bolesti: uperiti dezintegrator da bi pokazali tko je jači. Ipak ćemo poći u dolinu, pa će oni malo pričekati na naša »botanička istraživanja« prije nego što otvore vatru. Zašto guraju nos u naše poslove? Pa to je planetarni posao.

— Ali zar sektorska flota ne stupa u akciju da bi učinila zadovoljstvo Jappu? — bezazleno će Bob.

— Jest... da smo barem pronašli »Persephonu«. Ne poznajete vi njih, momci. — On se diže i stavi se na čelo skupine. Bili su na krajnjoj granici vegetacije, na rubu strmine, ispod koje je tamnoplava kotlina. Ondje je svjetlucalo žuto jezero, valići limunove boje treperili su i grgotali među plavim biljem, okomito ispod njih. Malo dalje pružalo se crveno jezero, u snažnom kontrastu s plavom okolicom. Nešto dalje bilo je manje zeleno jezerce, pa plavo i, jedva vidljiv pred jarkim plavetnilom mora, jezičac živo ljubičastoga jezera, petoga i posljednjeg.

— Ne bih se nikada mogao naviknuti na to — reče Bob Crofton. — Zaboli me glava kad god pogledam. Jesi li. načinio dovoljno snimaka, Mike? Ako Japp i kompanija žele to spaliti moramo imati dokaz da nismo sanjali.

— Ne brbljajte nego dođite ovamo — reče Britt.

Na tom je mjestu tok vode što je padao s visina izdubio kanal u rubu litice i sjurio se niz obronak u žuto jezero. Plavo je bilje poslalo svoju prethodnicu u napad na usjeklinu. Duge plave lijane bez lišća istraživale su cijelu dužinu usjekline u obliku slova V, hvatajući se za

svaku pukotinu.

— Jeste li ikad vidjeli dolinu takve konfiguracije u geološki tako starom području kao ovo? — zapitao je Britt.

Mike je pogledao strminu.

— Reklo bi se da je to umjetno izdubeno. No tko je to uradio? Mislite li da bi Japp mogao imati pravo?

— Ne znam — odvrati Britt — ali počinjem vjerovati da formacija nije prirodna.

*

Sišao je do usjekline. Sagnuo se da odreže jednu lijanu i ukočio se kad je digao plohu lista što je bio na stijeni. Pod biljkom je bila plavo-crna rudna žila, metalna sjaja. Uzeo je nekoliko komada, koje je već napala i razlomila biljka, i izašao iz usjekline. Pokazao je uzorak ostalima i naredio da pretraže ostatak strmine i ustanove dokle se otprilike pruža ležište. Dva su se poručniko pogledala. Billa Britthousea pratio je ugled čovjeka koji zna ući u srž činjenica.

Dok su oni obavljali svoj posao, on je sjedio na padini i promatrao ih. Kad su bili gotovi, znao je i imao što je htio: veći dio stijena, šljunka i minerala nošeni su niz strminu i strujom u jezero.

— U obje strmine ima minerala — potvrdi Bob. — Žila je prilično debela i sloj je gotovo usporedan s tokom brzice.

— Dobro — reče Britt. — Odnesi te uzorke na »Hanibal« 1 odmah ih stavite pod spektroskop. Hoću znati glavne elemente metala.

Bob se udaljio ne znajući što Britt zapravo želi.

— Mike, vi ćete sa mnom — naredi kapetan. — Mi ćemo uzeti uzorke vode iz svakoga jezera i uzorke vegetacije. Mislim da smo na dobrom putu.

Dvanaest sati poslije toga nije više bio tako siguran u to. Radili su bez prestanka. Pobirali su uzorke, analizirali ih u majušnom laboratoriju broda. Nalazi su bili važni, ali još nije bila jasna veza tih elemenata s nestankom »Persephone«. Kad su oficiri pošli na spavanje, Britt se zamislio. Uzeo je papir i olovku i počeo rezimirati:

1. Minerali — krom

2. Klorofilni element — također krom

3. Jezera — tekući krom — žuto lužnato, crveno kiselo, zeleno lužnato, plavo oksidno, ljubičasto prijelazno s klorofilnim ekvivalentom.

4. »Persephona« — ???

Zatim ostavi sve, nadajući se da će jutro biti pametnije od večeri. No sutradan nije stiglo nadahnuće, osim suhoparnoga Jappova naređenja da »evakuira označeno područje« na vrijeme jer stiže sektorska flota i uskoro će početi akcija čišćenja.

— Neka me objese ako poslušam — muklo će Britthouse. — Narednice Davys, izvucite »Jenny«. Idemo u dolinu i kružit ćemo sve

dok Japp ne pozeleni od bijesa. Ostajem ovdje dok ne riješim problem i može me dezintegrirati ako se usuđuje.

*

Za pet minuta revni je narednik bio u kontrolnoj kabini, smeten.

— Žao mi je, kapetane, ali mislim da je »Jenny« pokvarena.

— Kako to?

— Korozija, kapetane. Gusjenice su duboko nagrižene i transportni valjci ne funkcioniraju kako treba.

— Ali metal džipa je gotovo neuništiv!

— Znam, kapetane. Ali sok koji je jučer ušao među kotače sve je pokvario.

— Kakav sok?

— Sok zgnječenih biljaka, kapetane. Već dva dana gusjenice gacaju po bilju. Zbog toga su korodirale. Oprostite...

— Niste vi krivi, narednice — prekine ga Britt. — Sad shvaćam. Treba nešto učiniti. Možda bismo ih mogli izvući prije nego što onaj Japp uključi termičke projektore. Dajte meni komande. Brzo, Mike! — Britt je bio uzbuđen.

— Vi, dakle, znate gdje se nalazi »Persephona«? — zapita navigator.

— Dakako — odvrati Britt nasmiješivši se. — Na dnu crvenoga jezera.

Nisu imali prilike razgovarati više o tome jer je Britt digao svemirski brod i uz huku pojurio duž doline, pa zaokrenuo i letio iznad zelenog jezera, nasuprot slapu pod crvenim jezerom. Pirotehničari su stavljali torpedo u cijevi kad je stigla poruka međuplanetarne flote. Potpisao ju je sam admiral. Ponavljao je prijašnje Jappove naloge, uz napomenu da će se svako odupiranje javiti višim rukovodstvima.

Britt je izvukao periskop i spazio besprijekoran red sektorske flote u daljini na plavom nebu.

— Kakvi god jesu, znaju graditi lijepe brodove — primijeti Britthouse. — Žao mi je što ćemo im pokvariti veselje. Neka torpeda budu spremna. Pali!

Dva torpeda s kasnim paljenjem uronila su u crveno jezero. Tada se »Hanibal« digao i odjurio. Petnaest sekundi poslije iz jezera se digao veliki gejzir vode i dima. Cijela padina se digla, bilje se prelomilo pod pritiskom vode, cijelo se jezero izlilo.

Spektakl je bio veličanstven. Britt je izdaleka promatrao periskopom. Crvene su se vode miješale s plavim uz velike oblake pare, pločasto lopočasto lišće je lebdjelo i padalo u dolinu. U taj je trenutak radio-telegrafist javio da je admiral na video-vezi i čeka da se kapetan javi. Admiralovo je lice bilo ledeno.

— Moram vam reći, kapetane, da će vaša žurba da preduhitrite

moje operacije biti prenesena vašim pretpostavljenima. Smjesta udaljite brod s područja vatre.

Britthouse je na stolu držao palčeve sam sebi. Što ako se prevario? Gledao je u svoj periskop, ne obraćajući osobitu pažnju na video-ekran. Tada je spazio ono što je želio vidjeti i okrenuo se prema admiralu nasmijavši se.

— Hvala vam, admirale, na vašoj dragocjenoj suradnji — reče. — Molio bih vas da odgodite vašu paljbu još nekoliko trenutaka, dok ne postane vidljiv predmet koji se počeo pojavljivati. — Zatim je Britt prekinuo vezu i uputio svoj brod do padine iznad crvenoga jezera. U središtu vodene površine koja se brzo smanjivala nalazio se mali brežuljak pokriven lišćem i tamnim vriježama. Brežuljak je bio prljav, ali po obliku nije bilo sumnje — bila je to »Persephona«.

Voda se malo pomalo povlačila i brod se pojavio u svoj veličini. Bio je prekriven biljem, vanjska oplata je bila zarđala i prepuna rupa, nagrizenih rđom.

— Bogzna ima li koga živog unutra? — zapita se Mike. Tek što je to izgovorio, a vrh neke željezne motke probio je oklop na oplati kao da je od papira. Posada broda otvorila je prolaz kroz korodirani metal i počela izlaziti u blato i kaljužu, preko lijana, sve do mjesta gdje ih čekao Britthouse kraj »Hanibala«. Mahali su rukama pozdravljajući ljude iz planetarne flote. Britt im je stisnuo ruke, potapšao ih po leđima. Zatim im je pokazao admiralski međuplanetarni brod što je sletio kraj njegovog malog broda, pa ušao u brod s ostalima. »Hanibal« se vinuo u prostor i začas je bio samo sićušna točka na horizontu.

— Bilo je to jednostavno — tumačio je Britt svojim poručnicima. — U neku ruku stari je Japp imao pravo. »Persephonu« su premjestila organizirana civilizirana bića. Ona biljka je prva vrsta inteligentnih biljaka u svijetu. To je zamjetljivo.

Teško je bilo prihvatiti tu pretpostavku.

— One biljke... inteligentne? — čudili su se svi. — Pa one ništa ne rade.

— A što biste htjeli da radi jedna inteligentna biljka? — naroguši se Britthouse. — Da vam pokaže sveučilišnu diplomu? Ili da izvuče korijenje pa da korača poput životinja? Inteligentna biljka ostaje biljka. Ona radi ono što biljka osjeća potrebu da radi: ona jede minerale. Ovoj je manjkalo kroma radi proizvodnje klorofila. Slijedila je trag izvora toga minerala, izašla iz mora i tragala dalje dok nije našla ležište. Zatim je izvlačila kromnu rudu i pretvorila rijeku u kemijsku tvornicu kako bi metalu dala potreban i željeni sastav. Ona jezera su bila cijevi za ispiranje i rezervoari. Biljka je proizvodila kiseline i alkaloide pomoću specijalnih stanica.

— Ali »Persephona«?

— To me je zainteresiralo. Zatim smo ustanovili da biljni sok

djeluje korozivno na metal kroma. »Persephona« je pri padu zgnječila mnogo bilja i biljka je ubrzo ustanovila da u oplati broda ima golema količina metala što sadrži i krom. A brod je ležao blizu rezervoara kiseline. Biljka je upotrijebila sve snage i polako gurala brod prema rezervoaru da bi se u njemu rastvorio.

— Dobro je što smo u pravi trenutak ispraznili jezero — primijeti Bob.

— Posadi nije prijetila neka osobita opasnost od biljaka, imala je dovoljno zraka i hrane za neko vrijeme. Posada »Persephone« trebala je samo čekati dok rđa toliko ne nagrize ljusku da oni mogu nesmetano izaći i isplivati iz jezera u skafandarima. Najveća je opasnost prijetila od onoga Grka Jappa. Za desetak minuta mlazovi vatre sve bi uništili.

— Grk? On je Grk? — javi se Michelson.

— Ah, vi, dakle, ne znate — reče Britt nasmijavši se. — Evo: negdje u doba Aristotela neka je skupina Grka raspravljala cijele noći koliko zuba ima konj. Nisu se nikako mogli složiti pa su izašli i zamolili nekoga Arapina što je prolazio da presudi. Arapin je pažljivo saslušao sve njihove argumente, a zatim se bez riječi udaljio. Za nekoliko trenutaka se vratio i dao im točan odgovor.

— Kako ste došli do toga? — zapitali su Grci. — Tko vas je naučio da tako logički razmišljate?

— Do vraga i logika — odgovorio je Arapin. — Ja sam jednostavno otišao u staju i prebrojio konju zube.

(Objavljeno prema dogovoru s GPA München)

Pitanje

Branko Pihač

— Dakle, napokon ste konstruirali sustav koji misli kao ljudski mozak ili, ukratko rečeno, jednostavno misli?

— Jesam — odvrati sumorno doktor T. — U to ne sumnjam. Pratili smo njegov razvoj i funkcioniranje te možemo reći da su prisutni svi parametri misaonog toka kao što su generalizacija, indukcija, dedukcija, sposobnost klasifikacije, sposobnost uočavanja dijalektičkih proturječnosti, logičke stabilizacije i još mnogo toga čije postojanje možemo samo pretpostavljati.

— I niste saznala ništa?

— Ništa... baš ništa — umorno uzdahne doktor T. i ispije još gutljaj pića, onako za utjehu.

— Pa, ne znam kako da kažem, ali nešto ste ipak morali saznati, nešto je to prokleto čudovište moralo reći. Ta nismo ga napravili njemu za zabavu! — navaljivao je doktorov sugovornik pitanjima.

— A tko uopće zna? Kad smo ga upitali o našim životnim problemima, šutio je.

— I? I?

— Ništa, šutio je.

— Ali vi ste ustrajali, zar ne?

— Dakako. Sve smo mu ponovili i to ne jednom nego bar deset puta.

— I što je rekao? Pa morao je nešto reći, tako mu svega!

— Pa rekao je da mu je dosta toga i neka svi mi odemo k vragu jer on treba da riješi mnogo ozbiljnije probleme nego da se balavi s nebitnim sirnicama

— Tako je rekao?

— Baš tako.

— I ne znate što je pod time mislio?

— Ne znamo. Ta odakle bismo znali?

— Da, odakle bismo to mogli znati — zamisli se i njegov sugovornik pomalo nesigurnim kretnjama stavljajući mikrofon kazetofona u priručnu kožnatu torbicu. — Prokleta bitanga, što li je samo mislio? I koji bi to problemi mogli biti?

— ... koji bi to problemi mogli biti? — ponovi mutno doktor T, iskapi čašu do dna i naruči novu.

Svjetlosni stih

Isaac Asimov:

Light Verse

Preveo *Borivoj Jurković*

Avis Lardner bila je posljednje ljudsko biće za koje je bilo tko mogao pretpostaviti da će postati ubojica. Udovica slavnog astronauta-mučenika, ona je voljela ljude, skupljala umjetnine, bila izvanredna domaćica te — to su joj svi priznavali bez dvoumljenja — likovni genij. A osim svega toga, Avis je bila najljupkija i najljubaznija osoba koju čovjek može zamisliti.

Njezin muž William J. Lardner poginuo je — kao što znamo — od zračenja s nekog sunca, pošto je svjesno i hotimice ostao u svemiru i tako omogućio putničkom svemirskom brodu da sigurno sleti u Bazu broj pet.

Udovici je to donijelo izdašnu mirovinu, a ona je novac znala uložiti mudro i unosno. Zbog toga je potkraj svojih srednjih godina Avis bila bogatašica.

Kuća joj je bila izložbeni salon, pravi muzej u kojemu je bila nevelika, ali krajnje pomno odabrana zbirka izuzetno lijepih predmeta ukrašenih draguljima. Primjerci u njoj bili su iz svih mogućih kultura; sve su to bile svakidašnje potrepštine koje su umjetnici svoga razdoblja običavali ukrašavati draguljima. Tako je Avis imala prvi ručni sat optočen draguljima izrađen u Americi, pa bodež iz davne Kambodže urešen skupocjenim kamenjem, naočale s okvirom posutim dijamantima načinjene u Italiji — i tako dalje, unedogled.

Sve je to bilo dostupno posjetiteljima. Umjetnine nisu bile osigurane, nije bilo ni uobičajenih sigurnosnih mjera. Nije to bilo ni potrebno, jer je Avis Lardner imala mnogobrojnu poslugu sastavljenu od najsavršenijih robota, poslugu kojoj je mogla povjeriti bilo koji predmet iz svoje zbirke — roboti su sve čuvali savršeno koncentrirani, besprijekorno pošteni i neviđeno djelotvorni.

Svatko živ znao je za njih i nikad se nije dogodio ni pokušaj krađe u kući Avis Lardner.

Dakako, bile su ovdje i njezine svjetlosne skulpture. Nitko od pozvanih na njezina rastrošna primanja nije pitao kako se to Avis

otkrila da je likovni genij. Ali, u svakoj prilici kad bi njezina kuća bila otvorena uzvanicima, prostorije je ispunjavala nova simfonija svjetla; a sve te trodimenzionalne krivulje i pravci u bojama što su se međusobno pretapale, neke od njih čiste a neke neviđene, svi ti zadivljujući kristalični efekti koji bi svakoga posjetitelja ostavljali u čudu — na neki su se čudesan način prilagođavali boji kose Avis Lardner, ostavljajući je u svakoj prilici da svojom bjelinom i modrikastim sjajem okružuje umjetničino blago lice.

Posjetitelji su ponajčešće dolazili baš radi tih svjetlosnih skulptura. One se nikad nisu ponavljale, svaki su put neumoljivo probijale nove staze kroz još neistražena područja likovnog eksperimentiranja. Bilo je i ljudi dovoljno imućnih da sebi priušte kupnju specijalnih izvora svjetla i da se iz posvemašnje zabave bave svjetlosnim skulpturama, no ni oni najdarovitiji među njima nikad se nisu ni približili snazi umjetničkog izražavanja jedne Avis Lardner. Čak ni profesionalni umjetnici.

A ona se prema svemu tomu odnosila neodoljivo skromno.

— Ne, ne! — prosvjedovala je kad je netko pokušao slatkorječivo hvaliti njezina djela. — Ne bih ja to nazvala »poezijom u svjetlu«. To je zaista pretjerano. Najviše što mogu reći bilo bi jedva »svjetlosni stih«.

Svi su se nasmijali toj samozatajnoj dosjetki.

Iako su je odasvud obasipali ponudama, Avis nije nikad pristajala da svoje svjetlosne skulpture stvara bilo gdje osim kod kuće, na primanjima.

— Sve drugo značilo bi trgovinu a ne umjetnost — govorila bi.

Nije se, međutim, protivila tomu da ustupa holograme svojih skulptura, kako bi se one mogle izložiti u galerijama širom svijeta. Dakako, za takvu uslugu nikad nije tražila novac.

— Ne mogu uzeti ni paru — govorila bi šireći ruke. — Sve je to namijenjeno svima, besplatno. Uostalom, to i onako ne mogu više upotrijebiti.

To je bila istina. Avis nije nikad načinila dvaput istu svjetlosnu skulpturu.

Kad bi hologram bio dovršen, Avis se pretvarala u utjelovljenu uslužnost. Dobrohotno bi nadgledala svaku pojedinost, uvijek spremna da svojim robotima-slugama naredi neka negdje pomognu.

— Courtney — govorila bi — molim vas, biste li bili tako ljubazni da postavite ljestve?

To je bio njezin način. Uvijek se svojim robotima obraćala beskrajno uglađeno.

Zbog toga ju je, prije nekoliko godina, žestoko izgrdio vladin službenik iz Ministarstva za robote i mehaničke ljude.

— Ne smijete to činiti — strogo joj je rekao. — To šteti njihovoj

djelotvornosti. Roboti su načinjeni tako da slušaju naredbe i da ih, što je moguće djelotvornije, i izvršavaju. Kad im se obraćate učtivo, oni ne mogu točno razabrati što im je zapravo naređeno. Zbog toga sporije reagiraju.

Avis Lardner podigla je svoju otmjenu glavu.

— Ne zanima me ni brzina ni djelotvornost — rekla je. — Samo dobra volja... Mene moji roboti vole.

Službenik Ministarstva mogao joj je početi dokazivati kako roboti ne mogu voljeti, no povukao se pred njezinim uvriježđenim, ali blagim pogledom.

Znalo se već da Avis nikad ne šalje robote u tvornicu na servisiranje. Njihovi su pozitronski mozgovi beskramo složeni, pa se otprilike u jednom od deset slučajeva dogodi tvornička greška prilikom montaže i tad je servisiranje prijeko potrebno. Ponekad prođe mnogo vremena prije nego što se greška pojavi, no kad se god to dogodi, Kompanija za robote obavit će besplatan servis.

Avis Lardner samo je odmahnula glavom.

— Kad robot jednom uđe u moju kuću — rekla je — i kad počne obavljati svoje dužnosti, dopuštene su mu i manje pogreške. Znam da nema savršenih bića, pa ničijim rukama ne dopuštam da vršljaju po mojim robotima.

Bio je posve uzaludan trud objašnjavati joj kako su roboti ipak samo strojevi. Tad bi tvrdokorno odgovarala:

— Samo stroj može tvrditi da je pametniji od robota. Zato i postupam s njima kao s ljudima.

U tomu je grmu i ležao zec!

Tako je postupala i s Maxom, iako je bio gotovo beskoristan. Jedva da je shvaćao što čovjek želi od njega. No Avis Lardner žustro je nijekala da je to istina.

— Uopće nije takav! — odlučno je tvrdila. — Max je posve sposoban da uzima šešire i ogrtače od gostiju i da ih uredno odlaže na određena mjesta. Često mi zna i pridržati ponešto. On je u mnogočemu vrlo spretan.

— Zašto ga ne daješ u servis? — jednom ju je upitala neka prijateljica.

— Oh, to ne bih nikad učinila. Max je nešto posebno. I vrlo je ljubak, znaš, draga. Uostalom, ti su pozitronski mozgovi tako zamršeni da ih nitko pošteno ne zna popravljati. A kad bi Maxa i znali učiniti posve normalnim, tad ne bi bio tako drag kakav je sad. Eto, zbog toga ga ne dajem na servisiranje.

— No ako ima tvorničku grešku — nervozno je nastavila prijateljica motreći Maxa — može biti i opasan.

— Nipošto! — nasmijala se Avis. — Kod mene je već godinama. Posve je bezopasan i vrlo je mio.

Izgledao je, zapravo, poput svih ostalih robota: gladak, metalan, čovjekolik i bezizražajan.

Odnosno, dragoj su Avis Lardner svi roboti bili drukčiji jedan od drugoga, ljupki, slatki. Takva je ona bila žena.

I kako je onda počinila ubojstvo?

*

John Semper Travis bio je posljednji čovjek za kojega bi netko pomislio da bi mogao biti ubijen. Povučen u sebe i blag, živio je u svijetu kojemu kao da ne pripada. Posjedovao je onaj osebujan, matematički način razmišljanja, koji mu je omogućavao da u mislima predoči sve one milijarde releja što su se nalazile u robotovoj nutrini.

Travis je bio glavni inženjer u Kompaniji za robote.

No Travis je bio i gorljivi amater: bavio se svjetlosnom skulpturom. Napisao je i knjigu o tomu; u njoj je obrazlagao kako je ona vrst matematike, kojom se on služio kad je proračunavao moždane releje pozitronskih robota, mogla poslužiti i kao osnovica za proračune pri stvaranju estetičkih svjetlosnih skulptura.

Njegov pokušaj da teoriju pretoči u praksu, međutim, doživio je posvemašnji neuspjeh. Skulpture što ih je sam pravio, primjenjujući vlastite matematičke principe, bile su neprobavljive, krute i nezanimljive.

Bio je to jedini razlog da se osjeti nesretan u svomu mirnom, povučenom i sigurnom životu, ali i dovoljno jak da se osjeti zaista nesretan. Znao je da je njegova teorija točna, no nipošto je nije mogao praktički dokazati. Kad bi mogao načiniti barem jednu senzacionalnu svjetlosnu skulpturu...

Razumije se, dobro je poznavao svjetlosne skulpture što ih je stvarala Avis Lardner. Svi su je smatrali genijalnom, no Travis je dobro znao da ona ne shvaća ni najtemeljnije zasade robotičke matematike. Pokušao je stupiti u dodir s njom, no ona je odlučno odbila da mu izloži svoje stvaralačke metode, a on se nakon toga pitao stvara li ona uopće prema nekim ustaljenim principima. Možda se u nje sve svodi na puku intuiciju? No čak i ako je tako — i intuicija se može svesti na matematičke odnose. Najzad mu je pošlo za rukom urediti da ga Avis pozove na jedno svoje primanje. Jednostavno je osjećao da se mora upoznati s njom.

*

Travis je malo zakasnio. Zadržao se pokušavajući da napokon stvori neku dobru skulpturu, no i taj mu je pokušaj neslavno propao.

Naklonio se Avis Lardner uz neku vrst zagonetnog štovanja, a onda rekao:

— Neki osebujan robot... onaj što mi je prihvatio šešir i ogrtač.

— To je Max — rekla je Avis.

— Posve je neispravan, a osim toga to je zastarjeli model robota.

Kako to da ga niste vratili u tvornicu još u garantnom roku?

— Ah, nisam — odgovorila je Avis. — To bi mi samo stvorilo nepotrebne nevolje.

— Nikakve nevolje — rekao je Travis. — Bili biste iznenađeni da znate kako je to jednostavan zahvat. Budući da radim u Kompaniji, dopustio sam sebi slobodu da ga na mjestu pregledam i popravim. Sve je to trajalo tek nekoliko trenutaka, i sad imate posve normalnog robota u garderobi.

Lice Avis Lardner u trenu se čudesno promijenilo. U njoj je kiptio bijes i ona se, prvi put u životu, nije znala svladati.

— Vi ste ga popravili? — kriknula je. — Ali... on je stvarao moje svjetlosne skulpture! Bila je to njegova tvornička greška... tvornička greška koju vi nikad više nećete moći ponoviti... slučajna greška... koju... koju ..,

Sve se to dogodilo u zaista najnesretnijem trenutku, upravo dok je Avis pokazivala posjetiteljima svoju zbirku urešenih predmeta i dok se kambodžanski bodež nalazio točno ispred nje, na mramornom postolju.

I Travisovo se lice zgrčilo.

— Drugim riječima, vi vjerujete kako bih, da sam proučio njegov pogrešno sastavljeni mozak, mogao otkriti...

Avis je zamahnula bodežom odveć bržo da bi je itko mogao zadržati, a Travis kao da nije ni pokušavao izbjeći udarac. Kao da je nakon tog susreta osjetio kako želi umrijeti...

(Objavljeno prema dogovoru s GPA München)

Arkanum

Iskra Mikačić

»Ubiti je, ubiti, ubiti. Ništa drugo više ne preostaje. Moram je ubiti što prije, prije nego što mi mržnja zaslijepi razum. Treba znati obuzdavati mržnju, da svojom snagom ne postane opasna za mene samog. Potreban mi je zdrav razum, dobra logična konstrukcija i, da to tako nazovem, kreativnost, pa će sve dobro završiti. Za mene, dakako.«

Urban pogleda svoje zrele muške ruke, čvrste i izražajne. »Imam sve što mi treba u životu i nešto suvišno: nju«, površno sažme svoj stav.

Kad je prošla pokraj njega, Urban joj dobaci pogled »kako se lijepo odmaram«. Konstatira njezine dobre proporcije, koje kao da su se na njoj okamenile. Iz njih Lona naprosto nije mogla izići.

»Možda je i to jedan njezin gerilski rat kojim me uništava. Njezina inteligentna taktika. Ništa agresivno, ništa što se zamjećuje, ali nebrojeno mnogo skrivenih zamki koje govore: 'Znam da me mrziš, ali to je tvoja patnja. Sto je više potpirujem, više te uništavam. U stvari, svojom mržnjom uništavaš sam sebe. Ja sam čista, ja sam izvan toga. Uvijek sam uljudna, izgledam dobro i to svi znaju.' Ubit ću je. Ubit ću Lonu.«

Naježi se od stvarnosti tih riječi.

Uvijek je izbjegavao suočavanje s istinom da je najbolja hrana pripremljena od ubijenih životinja. »Meso koje je bilo život. Uništiti kratki i jedini blijesak nekog života koji traje između rođenja i prirodnog umiranja. Svatko ima pravo da živi svoj jedini život. Uzeti ga, jednom zauvijek, to je gotovo kozmičko pitanje.«

Razmišljanje je odvelo Urbana u sfere u kojima se volio diviti sam sebi. Sjetio se rasprava o sličnoj temi kad su se okupili na obiteljskom pijenju čaja — on, Lona i dvije tetke koje su ih posjećivale već mnogo godina, a posljednjih trideset sve češće. Poznavali su se međusobno do svake kretnje, izraza očiju, o riječima i životnim stavovima da se i ne govori. Samo, on i Lona više se nisu voljeli, a zajednički nisu podnosili tetke. Lona je pogotovu mrzila mlađu, Galiju, zbog njezine upornosti. Svaki svoj stav uspijevala je nametnuti jeftinim trikom — dokazima koji su trajali do sloma živaca svih prisutnih.

Da, tada su razgovarali uz čaj o temi ubojstva. Urban je koristio

svoju enciklopedijsku memoriju i, mora se priznati, svi su ga slušali sa zanimanjem; Pričao im je o ulozi otrova i protuotrova u razvoju medicine.

— Otrovne trave i gljive bile su tisuće godina divne sirovine za nekažnjene zločine. Grčki dvorski poznavaoci otrova starog vijeka, pogotovu kasnije aleksandrijske epohe, bili su cijenjeni zbog svog umijeća kao malo tko. Jer život vladara i njegova vlast ovisili su o tome koliko otrova i koliko protuotrova njegov »dvorski trovač« poznaje. Imena velikih umjetnika i vladara sačuvana su za povijest zajedno s njihovim djelima. Imena velikih trovača slabo su poznata, a ne zna se ni koji su dijelovi povijesti njihova djela. To jest, rezultat njihovih djela. Ipak, u toj raboti najslavniji je bio i ostao pontski kralj Mitridat VI Eupator, koji je živio u II stoljeću prije nove ere. On je sam bio majstor u pripremanju otrova i protuotrova. Bojeći se da ga ne otruju, svakog dana bi najprije gutao protuotrov, pa zatim otrov. Uzimajući svakodnevno različite otrove u sve većim količinama, toliko se na njih privikao da je bio potpuno imun kad se zaista htio otrovati, te se morao probosti mačem. Zna se da su svi Mitridatovi protuotrovi sadržali i krv domaćih pataka koje je hranio otrovnim biljem. Ta otpornost sačuvana u krvi pataka prenosila se na čovjeka. Najznamenitiji protuotrov pontskog kralja Mitridata imao je čak pedeset četiri sastojka i tisuće godina ostao je poznat pod imenom »Mitridata«...

Tu večer Lona ga je slušala s divljenjem i trijumfom. Bila je ponosna što je on, Urban, njezin muž. Koliko mnogo zna! U tim trenucima Lonino divljenje bilo je nužan dekor njegovoj taštini. Mogao ju je nehajno ušutkati.

Galija je, dakako, upala jednom od njoj svojstvenih teorija:

— Zašto su se tada toliko ubijali, kad su ionako živjeli prosječno jedva četrdeset godina? To je zaista divljački. Zamislite samo: što su ti ljudi, uz onoliko neznanje, mogli postići u tom kratkom životnom vijeku?

Lona je odglumila duboku zamišljenost i samo je potvrdno kimala.

»Bravo Lona! Izdržala si i tako spriječila davno poznate kaskade argumenata«, pomisli Urban i osjeti zahvalnost. A da je samo otvorila usta, znao je da bi rekla od riječi do riječi: »Galija, ti nikad ništa nećeš moći shvatiti, makar živjela još dvjesta godina. Ti svaku činjenicu promatraš izvan vremena i prostora, točnije rečeno, u svom pravatnom vremenu i svom izmišljenom prostoru. Ako je naš prosječni životni vijek duži od sto pedeset godina, tko zna imamo li zbog toga više radosti, životnog iskustva pa i tuge od onih koji su umirali s pedeset.«

Da, upravo tako, s malo sjete, završila bi Lona. A on bi, ponesen svojom tek oblikovanom mišlju, tada strastveno nastavio: »Ja im

zavidim! Imati čitav život svježe, nove impresije. Živjeti u stalnom razvoju, osjetiti kako rasteš, stasaš, nešto dosežeš... i tada kraj! Čemu služe ove godine fizičke i psihičke zrelosti, kad se gotovo sve, čak sve što te bitno određuje, desi naglo — i davno prije? Možeš se razvijati dalje i dalje, ali uvijek na način svojstven svojoj davno oblikovanoj ličnosti.«

Ali Lona nije ništa rekla i ova lijepa misao ostala je neizgovorena. To mu je bilo žao. Njihov savez razumijevanja trajao je samo djelić sekunde i podsjetio Urbana na uobičajeno stanje.

»Mrzim je. Nekad sam je mrzio s osjećajem neumitne povezanosti. Da sam je tada ubio, nedostajala bi mi i ona i ta mržnja. Sada, sve je sazrelo. Ne mogu me odvesti u sentimentalnost sjećanja na naše sretne dane. Kada je to bilo? Prije osamdeset, sto, sto dvadeset godina? Osjećam da je nestalo pola moje ličnosti. Ona već zna cijele naše dijaloge unaprijed i onda priprema diverzije, manipulira mnome, tjera me time u bijes. A što joj mogu predbaciti? Kad bismo se mogli rastati i otići svako na svoju stranu! Ali tolike godine iza nas betonirale su našu vezu. Tko će znati koliko sam uronjen ja a koliko ona u različite investicije! Čiji je kapital u trendu rasta, a čiji stagnira? Računi koji se automatski otvaraju i zatvaraju u razdobljima od po dvadeset godina — čiji su uopće? Moji ili njezini? Posve smo ih ispustili iz evidencije. A tek kapital udružen s drugim porodicama i skupinama! Tko će tu izvan programiranog toka praviti neke podjele? Svi podaci, dakako, postoje u Centralnom računani, ali treba angažirati stručnjaka, odvjetnika za CR-probleme, koji ih zna izlučiti. No znaju oni i više! Urediti programe tako da perfektno funkcioniraju dvadesetak godina, a onda počinje kriza za krizom — do potpunog osiromašenja. U to vrijeme neki kristali računara bilježe priliv kapitala CR-odvjetniku. Ako ga želiš raskrinkati, moraš uzeti drugog, kojeg već nemaš čime platiti, a i on bi na kraju učinio isto. To se, jednostavno, ne može! Vezani smo kao dva gladijatora, okovana istim lancem, koja se bore na život i smrt«, zaključi Urban, jer je oduvijek volio slikovite usporedbe.

»A što ako ona isto toliko, koliko ja nju, mrzi mene? I isto tako upravo odlučuje da me ubije. Mišljenja i reakcije često su nam opasno slični. Možda je već odlučila i učinit će to danas ili sutra, samo na neki nedorađen, površan način, bez meni svojstvenog temeljitog razmišljanja. Ali uspjet će. Takva je Lona. Stoga moram biti brz, mudar i — preteći je... Onda, kako je ubiti?« u mislima je već postala objekt i više nije imala imena.

Sve metode kojih se mogao sjetiti iz literature, njih pedesetak, ocijenio je kao parodije na neki stvaran način inteligentnog ubojstva bez dokaza. Ništa novo on neće smisliti, ali uzdao se u svoju izvanrednu memoriju i induktivno razmišljanje. »Samo treba početi

pravilno razmišljati. Stari, zaboravljeni otrovi? Nema potrebnih prirodnih sastojaka, mnoge biljke više ne postoje ili ne postoje pod istim narodnim nazivima koji se u povijesti spominju. Nesretan slučaj? To je igra nizom slučajnih okolnosti koje su loši saučesnici. Oružje? Barbarski i banalno! Ili — bolest? Teže ju je u ovom sterilnom svijetu nabaviti nego izliječiti! Izliječiti. Izliječiti. Paracelsus. Liječnik i mistik XV stoljeća. Ruši Hipokritovu teoriju o četiri soka. Traži pravi lijek. Za svaku bolest postoji pravi, specifični lijek, ali on je tajna. Arkanum! Paracelsus je specifični lijek zvao arkanum.«

Stanje u kojem se on nalazi nije ništa drugo nego bolest I njegov specifičan slučaj mora imati svoj arkanum. »Čekaji Tu smo!«

Jednog bezbrižnog dana rekao]e:

— Lona, ovog ljeta neće nas ništa spriječiti! Treba da već počnemo skupljati opremu. Moramo pronaći najzabitnija mjesta s najprimitivnijim oblicima ljudskih zajednica koje su još izolirane od civilizacije. Ima ih, samo se treba dobro potruditi, imati dobru opremu i vodiče, pa pošteno pročešljati. Patagonija, džungle Indokine, Mato Grosso... Još jedno ljeto s unaprijed uplaćenim »uzbuđenjima« i »nezaboravnim trenucima« zaista više ne bih mogao podnijeti.

Tako je počeo provoditi misao u djelo. Hrabrio se ponavljajući u mislima svoje opravdanje: »Ne, ne, neće ona tamo zaglaviti. To povlači pažljiva ispitivanja, logičke zamke. Ne, ja to čak ne bih mogao učiniti. Nisam ja pravi ubojica, ja samo spašavam sebe. Inače ne bih izdržao. Sve je već očajno, jer traje predugo, predugo.«

I tako, ni godinu dana nakon prekrasnog odmora, s kojeg su donijeli dvadesetak kolutova izvrsnog filmskog materijala — »gotovo profesionalnog«, govorio je Urban — iznenada je umrla Lona. Neka nevina bolest, nagle komplikacije, groznica i smrt.

Sada je bio slobodan, bogat i tetkama je zatvorio vrata pred nosom.

»Ostaje mi još možda pedeset godina divnog duševnog mira, života i stana bez Lone. Naravno, nitko nije posumnjao, šteta samo što se svojim remek-djelom ne mogu nikome pohvaliti. Baš šteta. Ali o tome više ne smijem misliti. Da mi to pod starost ne postane mora. Ili da se počnem hvaliti kad već počnem 'hlapjeti'. A ideja je bila izvanredna. To je pravi dokaz moje superiorne inteligencije! Sačuvati nakon onog putovanja žive klice nevine dječje bolesti otpornih primitivnih ljudi i zaraziti njima Lonu, pazeći pri tome da bude dobro izolirana, to se, osim mene, ne bi nitko sjetio. Znao sam da će je to pokositi. Otkako su nestale zarazne bolesti zahvaljujući mnogobrojnim cijepljenjima, naš organizam je izgubio sposobnost da se sam brani. Obratan slučaj od onog kad su Eskimi u prvom dodiru sa civilizacijom umirali od gripe, dosadne bolesti tadašnjeg gradskog stanovništva.«

Bila mu je tek sto trideset peta godina, ali bio je slab, zapušten,

osamljen i, umjesto Lone, sada je mrzio cijeli svijet.

Tada se desilo. Epidemija. Užas i panika. Zaboravljena čuvstva. U civiliziranom svijetu umiralo je civilizirano. To je donijelo nestvarnu sliku straha i smrti u kućama, na ulicama.

— Prizori posljednjeg suda u velegradu — krezubo je mrmljao Urban.

Ali kako? Kako? Pet godina poslije Lonine smrti. Gdje je dosad bolest spavala? Jer jedno je sigurno — to je ona ista bolest, »arkanum«, koja ga je oslobodila Lone. Jedino je on to znao.

»Je li sve ovo moj zločin? Možda sam ja samo pokrenuo cijeli val ubojstava počinjenih na isti način, zbog istog razloga. Što se skrivalo u meni, možda se skrivalo u tisućama ljudi umornih od preduga života — svog i onih oko sebe. Netko je pogriješio i epidemija se rasplamsala kao nekad kuga.«

Čudno! Sjetio se davnih riječi, koje su mu sada zvučale kao proročanstvo zla: »Ja im zavidim! Živjeti u stalnom razvoju, osjetiti kako rasteš...« Možda opet dolazi to doba! »Ne, ne zavidim. Hoću živjeti još, još!«

Odjednom je osjetio da je pun snage i starog pouzdanja. Otkako se osamio, nije imao pred kim razvijati svoje sjajne misli i zaključke. Nije mu se nitko divio. To mu je najviše nedostajalo.

On, Urban, otkrit će odakle potječe epidemija. Tada će se lakše suzbiti. Postat će poznat i priznat um!

»Brzo na kliniku! Tamo ću se obratiti najuglednijoj osobi.«

Urbanov zapušteni izgled i mutni pogled bili su u suprotnosti s njegovim dostojanstvenim vladanjem. Stoga nije stigao dalje od portira.

— Prokleti stari vrag! Još malo pa ću te srediti — rekao je jedan od dvojice snažnih bolničara koji su ga čvrsto držala dok se on otimao, vukao po podu i vikao.

Odahnuli su kad su stigli čuvari reda i za Urbanom zalupili vrata zatvorenog automobila. Kad su htjeli sastaviti zapisnik, on je i dalje vikao da mora razgovarati s liječnicima, jer on jedini zna odakle je potekla klica bolesti.

Taj izgred je za vrijeme epidemije bio posve nevažan, pa su Urbana, kad se izvikao, umorio i gotovo zaspao, pustili, točnije — izbacili iz pritvora.

Ako je bio manje lud nego što je izgledao, tada ga je progonila misao: »Jesam li ja kriv za sve to?«

Ako je bio luđi od »normalno ludog ubojice«, tada ga je opsjedalo: »Možda ipak ja jedini znam kako je nastala epidemija. Mogao bih postati poznat, čak spasilac. Zašto nitko neće da me sluša?«

Ako je još bio tašt, bio je ljut što su i drugi, tko zna koliko njih, pronašli njegov, savršen način.

Osjetio je trenutak kad je bolest ušla i u njega.

Dan poslije dolaska Marsovaca

Frederick Pohl:

The Day after the Day the Martians Came

Preveo *Nikola Popović*

U ovoj priči Frederick Pohl tretira vrlo kompleksno pitanje: reduciranje iracionalnih ljudskih reakcija do njihovih najnižih mogućih zajedničkih nazivnika, kako bi se pokazalo koliko su ljudi doista bezosjećajni. To je gotovo žurnalistička priča ali ne zavaravajmo se njenom prividnom jednostavnošću.

U svakoj sobi motela bila su po dva kreveta i po dva pomoćna ležaja. Iako je upravitelj Mandala i zadnji dio predvorja pretvorio u spavaonicu, nije mu to bilo dovoljno. Natjerao je svog portira da raščisti i sobičak za prtljagu, da bi i tu postavio ležaje.

— Molim vas, gospodine Mandala — reče mu portir nadvikujući galamu u predvorju — znate da bismo to već učinili samo kada bi bilo moguće. Ali, ne ide jer, prvo, nemamo gdje da spremimo one stare televizore što ih želite sačuvati, i drugo, nemamo više nijedan ležaj.

— Ti se opet prepireš sa mnom, Erneste. Rekao sam ti već toliko puta da to ne činiš — odgovori mu upravitelj. Udarao je prstima po stolu recepcije i ljutito pogledavao po predvorju. Našlo se tu najmanje četrdesetak ljudi, koji su pričali, kartali se ili se jednostavno dosađivali. Televizor je u kutu stalno ponavljao jednu obavijest Nacionalne uprave za astronautiku i na ekranu je upravitelj Mandala vidio sliku nekog Marsovca kako zuri u kameru i briše krupne stisnute suze.

— Prestani — naredi Mandala, okrenuvši se na vrijeme da uhvati portira kako zuri u ekran. — Ne plaćam te da buljiš u televizor. Idi u kuhinju i vidi da li možeš tamo pomoći.

— Bili smo u kuhinji i tamo nismo potrebni.

— Idi kada ti kažem, Erneste! I ti također, Berzie. — Gledao je za njima dok su prolazili kroz hodnik za poslugu i poželio da se na isto tako lak način riješi bar jednog dijela gomile koja se nagurala u predvorje. Ljudi su zauzeli svaku stolicu a ostali su sjedili na naslonima fotelja ili su se oslonili na zidove i na barsku tezgu, koja je već dva sata bila zatvorena jer je lako propisivao zakon. Prema

podacima u registarskoj knjizi, većina ih je bila iz novinskih redakcija, s radija i televizije, iz agencija i si. Svi su čekali da ujutro prisustvuju konferenciji na Cape Canaveralu. Mandala je želio da što prije svane to jutro. Nije volio da se toliko mnogo ljudi mota po predvorju, pogotovu što je bio uvjeren da mnogi od njih i nisu odsjeli u motelu.

Na ekranu je sada prikazivana snimka povratka svemirskog broda Algonquina 9 s Marsa, ali to više nitko nije gledao. Već su treći put ponavljali istu snimku od ponoći i svatko je to vidio bar jednom; ali kada se slika promijenila i prikazala jednog Marsovca, koji je nalikovao na jazavčara s produženim rukama kao udovima za hodanje, jedan se od pokeraša trgnuo i povikao:

— Znam jedan marsovski vic: zašto Marsovac ne može plivati u Atlantskom oceanu?

— To samo ti znaš — reče djelitelj karata.

— Jer ne zna plivati — reče novinar, skupljajući karte u ruci. Nitko se nije nasmijao, pa čak ni Mandala, i kad su neki vicevi bili dosta dobri. Svi su već bili umorni.

Upravitelj Mandala je propustio prvo uzbuđenje u vezi s Marsovcima jer je spavao. Kada mu je dnevni portir telefonirao i probudio ga tom viješću, Mandala je pomislio najprije da je to šala, zatim da je čovjek pošašavio i napokon, zašto bi se on zabrinjavao zato što će se brod, poslan na Mars, vratiti s nekom životinjom? Pa čak ako i nije životinja. Kada je vidio koliko rezervacija stiže preko teleksa, shvatio je da su neki ljudi za to i te koliko zainteresirani. Međutim, Mandala se nije mnogo bavio takvim stvarima. Lijepo je što dolaze Marsovci, jer se, eto, napunio motel i svaki motel na više od sto kilometara uokrug Cape Canaverala, ali ako ste kazali da ste sve rekli o Marsovcima, onda je to bilo već nešto drugo za upravitelja Mandalu.

Na televizijskom ekranu slika je nestala i najavljene su vijesti agencije NBC. Kartaši su odmah prekinuli kartanje.

U predvorju je nastala gotovo potpuna tišina kada je nevidljivi spiker pročitao posljednji izvještaj Nacionalne uprave za astronautiku.

— Doktor Hugo Bache, veterinar iz Fort Wortha, Teksas, koji je stigao prošle noći da bi ispitao i pregledao Marsovce u zrakoplovnoj bazi Patrick u prijemnom centru dao je preliminarni izvještaj koji je upravo objavio pukovnik Eric T. Wingerter u ime Nacionalne uprave za astronautiku i svemirska istraživanja.

Jedan novinar iz neke agencije vikne:

— Pojačaj! — Svi su se uskomešali oko televizora. Zvuka načas nestade, a onda se pojača.

— ... Marsovci su kralješnjaci, toplokrvni, i po svemu sudeći, sisavci. Površnim pregledom je ustanovljena vrlo niska razina metabolizma, iako doktor Bache drži da je tome možda razlog i vrlo teško i mučno putovanje u zatvorenom prostoru, 240,000.000

kilometara na brodu »Algonquinu 9«. Nema, ponavljamo, nema znakova nekih priljepčivih bolesti, iako će se poduzeti sterilizacija i kontaminacija...

— Vraga on zna — poviče netko, vjerojatno neki živček iz CBS. — Walter Cronkite je imao intervju na klinici Mayo i tamo...

— Zaveži! — drekne desetak glasova i TV izvještaj se opet mogao čuti.

— ... i to je cijeli izvještaj od doktora Huge Bache koji nam je saopćio pukovnik Wingerter. — Nastala je stanka, a onda je spiker malo umoran, ali raspoložen, najavio reprizu desetak izvještaja o istoj temi.

Poker se u predvorju nastavio dok je spiker govorio o konferenciji za štampu s doktorom Samom Sullivanom iz Instituta za jezike Sveučilišta u Indiani i o njegovu zaključku da zvuci što ih stvaraju Marsovci predstavljaju neku vrst govora.

Kakva je to besmislica, pomislio je Mandala, umoran i pospan. Privukao je stolicu i sjeo napola spavajući.

Galama i smijeh su ga razbudili i on se ljutito diže. Udario je po zvonu da bi privukao pažnju.

— Poštovani gosti, molim vas! — vikao je. — Ta četiri je sata izjutra. Neki naši gosti žele i spavati.

— Tja, svakako — reče čovjek iz CBS — digavši ruku nestrpljivo — ali samo čas. Znam jedan vic. Što je marsovski neboder? Odustaješ?

— Hajde reci — reče mu neka crvenokosa djevojka iz »Lifea«.

— Dvadeset sedam katova podzemnih apartmana! Djevojka mu žustro odvrati.

— U redu, i ja znam jedan: Kakva religiozna zabrana obavezuje Marsovku da ima zatvorene oči za vrijeme spolnog odnosa? — Pričekala je malo. — Bog zabranjuje da gleda kako joj se muž odaje bludu!

— Hoćemo li se kartati ili nećemo? — zagunđao je jedan kartaš, ali su ga nadvikali. — Tko je pobijedio na natječaju ljepote na Marsu?... Nitko! — Kako ćeš postići da se Marsovka okani seksa?... Moraš je oženiti! — Mandala se glasno nasmijao ovoj šali. Jedan reporter zatraži od njega kutiju šibica i on mu dade. — Tja — reče reporter pripaljujući lulu. — Duga i preduga noć, zar ne?

— Možete misliti — reče Mandala važno. Na TV se ponovo po četvrti put ponavljalo isto. Mandala je zijevnuo zureći nezainteresirano u ekran. Nije bilo mnogo toga da se vidi. Svi su već ili vidjeli ili će vidjeti Marsovca. Ovi reporteri, snimatelji i uvodničari čekaju na konferenciju za štampu u Capeu u deset sati. Morat će se voziti više od pedeset kilometara kroz pustoš a nizašto. Jer ono što će vidjeti kad stignu, vide već sada.

Jedan kartaš je pričao neku šalu s Marsovcu koji je na plaži u

Miami Beachu nosio krzno. Mandala ga pogleda s gađenjem. Kada bi bar neki otišli u svoje sobe na spavanje, mogao bi provjeriti ostale da li su uopće gosti motela. Iako ne bi mogao više smjestiti ni jednog, jer su sobe već bile pune. Okanio se tih misli i ponovo počeo odsutno zuriti u Marsovce na ekranu, pokušavajući zamisliti kako svi ljudi na Zemlji sada gledaju u istu sliku na TV, čitaju u novinama o Marsovcima i razmišljaju o njima. Čini se da nisu vrijedni pažnje na tim svojim dugačkim tankim nožicama, a i teško dišu od Zemljine gravitacije i imaju smiješno velike tamne oči.

— Ti bastardi baš izgledaju glupo — reče jedan reporter onome što je zapalio lulu. — Znaš li što sam čuo? Čuo sam da su ih astronauti držali zatvorene u posebnoj prostoriji jer strašno smrde.

— To, vjerojatno, nisu opazili na Marsu zbog rijetkog zraka — reče onaj s lulom mudro kimajući glavom.

— Jeste li opazili? Vole ih! — spustio je dolar na stol pred Mandalom. — Mogu li dobiti sitniš da ga ubacim u automat za kokakolu. — Mandala mu bez riječi izbroji sitniš. Nije ni pomislio da bi Marsovci mogli imati neki posebni miris. Da je o tome razmišljao i sam bi to pomislio.

Upravitelj Mandala izvadi novčić pa i on priđe automatu za kokakolu. Slika se na ekranu promijenila i sada se vidjela neka loša snimka koju su donijeli astronauti. Nepravilne zgrade boje pijeska na pješčanoj podlozi. To je NASA nazivala »najveći grad na Marsu«, otprilike oko stotinjak prizemnica bez prozora.

— Ne znam — reče drugi reporter držeći bocu kokakole u ruci. — Mislite li da bismo ih mogli nazvati inteligentnim bićima?

— Teško je to reći — reče onaj s lulom. On je bio iz agencije Reuter i imao je crveno četvrtasto lice engleskog aristokrate. — Grade kuće — istakne na kraju.

— Pa to isto čini i gorila.

— Svakako, bez sumnje. — Novinar Reutera se nasmije. — Oh, samo tren. Sjetio sam se jednog dobrog vica. Jednom je bio... čekajte da se sjetim, kod kuće ga pričaju za Irce... da, znam ga: slijedeći brod kreće na Mars i posada ustanovi da je nekakva priljepčiva bolest sa Zemlje iskorijenila sve živo osim jedne žene. Svi su, dakle, otišli k vragu osim te žene. E pa bili su strašno neraspoloženi i o cijeloj su stvari raspravljali u UN. Donijeli su antigenocidnu rezoluciju i Amerika je izglasala dvije stotine milijuna dolara za reparaciju i, da ne duljim, da bi sačuvali tu vrstu od istrebljenja odlučili su da pronađu jednog muškarca za tu jedinu preostalu Marsovku.

— Nekog kripla!

— Da, točno. Dakle, pronašli su Paddyja O'Shaughnessyja negdje U njegovoj jazbini i kazali mu: »Treba samo da uđeš u taj kavez, Paddy, i naći ćeš jednu žensku. Sve što moraš učiniti jest da se pobrineš da

ostane trudna, razumiješ li?« A O'Shaughnessy upita: »A što ću dobiti za to?«. Ponudili su mu tisuću funti. Dakako, on je prihvatio. Ali kada je otvorio vrata kaveza i vidio kakva je ta ženska, brzo se vratio. — Reuterov novinar uze punu bocu kokakole i načini grimasu pokazujući kako je to Paddy učinio: »Prokletstvo«, reče Paddy. »Nisam mislio da je to takva ženska.«

»Ali, tisuću funti, Paddy«! — rekoše mu nagovarajući ga.

»E pa onda dobro« — reče on — »ali pod jednim uvjetom.«

»A koji bi to uvjet bio?« — zapitaše ga.

»Morate mi obećati« — reče on — »da će djeca biti odgajana kao homoseksualci.«

— Ah, da, već sam čuo taj vic — reče drugi reporter. Stavio je bocu na stol i u isto vrijeme je nogom pod stolom gurnuo prazne boce koje su se otkotrljale po podu.

Dakle, to je već bilo previše za upravitelja Mandalu. Počeo je stenjati, zamuckivati i napokon je udario po zvonu i povikao:

— Erneste! Berzie! — i kada se pojavila tamna kudrava Ernestova glava iza vrata za poslugu s izrazom na licu koje kao da je predosjetilo nesreću, Mandala je rekao ljutito:

— Oh, ta tvoja prokleta debela glava. Sto puta sam ti kazao da sve to izneseš napolje.

Stajao je tako nad dvojicom portira sav zapanjen dok su se oni saginjali i skupljali cijele i porazbijane boce, i pri tome ga sa strane pogledali zabrinuti kao da će svijet propasti. Znao je da ga sada svi novinari i reporteri gledaju s nezadovoljstvom.

Izišao je u tamnu i hladnu noć da se malo ohladi, jer mu je bilo žao, a i zato što je znao da će mu biti još više žao.

Trava je bila vlažna. Magla koja se dizala iz bazena zgušnjivala se i vlažila okolinu. Motel nije bio tako miran kao što bi se moglo očekivati pred zoru. Cuo se nekakav smijeh i buka iz predvorja.

Mandalu je to sve ipak smirivalo. Osvježio je dušu šetajući se ispred predvorja, provjeravajući aparat za pravljenje kockica leda, aparat za cigarete i bio je zadovoljan što je sve našao u redu.

Neki je vojni avion zaurlao iznad glave. Iznad njega sjale se zvijezde, usprkos bliskoj zori koja se pomaljala s istoka. Mandala je zijevnuo i pogledao gore razmišljajući koja je od njih Mars, a zatim se vratio na recepciju. Ubrzo se zaposlio dugim i zamornim pozivanjem soba i odjavljivanjem onih koji su došli zbog Marsovaca. Onda je većina gostiju počela da se petlja oko svojih kola i limo-busa a počeli su dolaziti i dnevni gosti. Mandala je otvorio dvije boce kokakole i ponio ih kroz vrata za poslugu, Ernestu.

— Teška noć — reče Ernestu, a Ernest prihvati bocu i samo klimnuvši glavom popije je naiskap. Naslonili su se na zid što ih je odvajao od predvorja i promatrali novinare i novinarke kako kreću

putem prema cesti koja će ih odvesti na konferenciju za štampu. Većina nije ni spavala. Mandala je kimao glavom zbog tako mnogo napora i nespavanja za tako malu i beznačajnu stvar.

Ernest je rastezao ruke, nakesio se i kazao — znam jedan marsovski vic, gospodine Mandala: Kako biste nazvali Marsovca od dva metra kada bi krenuo na vas s kopljem?

— Oh, do vraga, Erneste — reče Mandala — nazvat ćeš ga gospodinom. Taj već svatko zna — zijevnuo je i protegao se. Zamišljeno je rekao. — Mora da postoje i neki novi vicevi. Sve koje sam do sada čuo bili su stari. Jedino što su umjesto Iraca, Židova ili Škota svi spominjali Marsovce.

— To sam i ja opazio, gospodine Mandala — reče Ernest. Mandala ustade.

— Ajd'mo bolje na spavanje — reče on — jer bi se svi ovi mogli vratiti večeras. Ne znam samo zašto? Znaš što ja mislim, Erneste? Osim ovih viceva, za šest mjeseci ne vjerujem da će se itko sjećati da su ikada postojali neki Marsovci. Mislim da njihov dolazak više nikoga neće uzbuditi.

— Nije mi ugodno da se s vama ne složim, gospodine Mandala — reče Ernest blago — ali ne mislim tako. To će se i te kako ticati nekih ljudi. Mene, na primjer, to će se vrlo mnogo ticati.

(Objavljeno prema dogovoru s GPA München)

Zemaljsko rešenje

Zoran Jovanović Kas

Kad je krenuo na zadatak sve je izgledalo jednostavno.

Spustiti se, uspostaviti kontakt, sakupiti podatke, vratiti se. Možda bi sve zaista i bilo tako da taj prvi kontakt nije usposavio s Ave.

Sreo ju je u restoranu jednog motela na putu E-5. Sedela je sama za stolom i on joj je prišao željan da što pre počne svoju misiju. Pristala je da ga poveze u grad. Usput je ispričao unapred pripremljenu priču. O velikom novcu koji je nasledio od bogatog ujaka. Želji da se tu na obalama okeana odmori, razonodi. Ona, čini se, nije bila impresionirana. Ipak, pristala je da se to veče ponovo sastanu.

Unajmio je kola u hotelu i pred njenim stanom bio je u dogovoreno vreme. Dok je čekao, posmatrao je ljude koji su prolazili ulicom. Bili su nekako mali, neugledni. Svojom sportski skladnom figurom on je delovao pomalo neuobičajeno, tuđe. Možda je upravo to i privuklo Ave?

Kada se pojavila jedva ju je prepoznao. Izgledala mu je sasvim drukčijom. Nekoliko sekundi u svojoj memoriji tražio je odgovarajuću reč. Da, bila je lepa.

Veče su proveli u nekom restoranu na obali. Razgovarali su o običnim stvarima, slušali muziku. Kad je na rastanku predložio da se kroz nekoliko dana ponovo nađu ona se nije usprotivila. Dao joj je broj telefona u hotelu i odvezao se kući.

Telefonirala mu je već sutradan. Osećala se usamljenom. Otišao je odmah, iako mu značenje te reči nije bilo sasvim jasno. Na rastanku, oko ponoći, poljubila ga je u obraz. On joj nije uzvratio. Bio je to sasvim čudan, za njega, nepredvidljiv gest.

Počeli su da se viđaju češće. Njeno društvo bilo mu je sve draže. Uzalud je pokušavao da nađe objašnjenje za tu situaciju. Posle mesec dana Ave ga je pozvala da pređe k njoj. Prihvatio je,

U međuvremenu, trudeći se da bude što efikasniji, sakupljene podatke ostavljao je svake sedmice na dogovoreno mesto. Brod njegovih sunarodnika uvek je bio točan.

Prolazili su dani, meseci. Ave ga je vodila na mesta koja je volela, u muzeje, galerije. Sve se to odlično uklapalo u prirodu njegove misije. Ipak, najviše se radovao noćima u njenoj kući. Bilo je to za njega sasvim novo iskustvo. Šaputanja u mraku, milovanja, postala su

mu neophodna. Kao hrana. Kao san.

A onda jedne noći, dok su ležali u krevetu, Ave mu je postavila pitanje koje ga je uznemirilo. Ne, nije ni pomišljao da se oženi njom. To nije bilo predviđeno ni u jednom delu programa njegovog boravka na Zemlji! Izbegao je odgovor i osetio da je time povredio Ave. Bilo mu je neizmerno žao. Postao je svestan da tako više ne ide. Njegove redovne sedmične izostanke bilo je sve teže objašnjavati. Posle dugog kolebanja, najzad se odlučio.

Zatražio je od svojih da mu daju pristanak za produženje misije. Odbijen je s motivacijom da za tako nešto nema potrebe. Dobrim delom već je završio posao zbog kojeg je poslan. Odlučio je ipak da ne odustaje. Danima je razmišljao kako da pretpostavljenima objasni prave motive svoje želje da ostane. Ali kako nekom ko nije ni čuo za osećanja, objasniti što je to ljubav?

Život s Ave postajao je m5ra. U njega se uvukao strah da prilikom nekog razgovora, jednostavno, neće izdržati. Da će reći sve. Izdati.

Poslednjih nedelja, pred povratak, povukao se u sebe. Govorio je malo a svoja zakopana osećanja koja je Ave tako spontano i snažno probudila, iskazivao je dugim, bolnim pogledima. »Možda postoji neko, meni nepoznato, ljudsko rešenje«, mislio je u očajanju. Voleo je prvi put u životu i želeo da to osećanje zauvek zadrži u sebi. Ta neobična, nemoguća, ljubav učinila je njegov pravi život tamo među zvezdama, praznim, tuđim, dalekim.

Na dan određen za povratak i Ave se, možda predosećajući nešto, probudila snužena. Doručkovali su u tišini. Pri odlasku, pokušavajući da se nasmeši, doviknula mu je s vrata: »Ako se dvoje vole — ništa, ništa na ovoj Zemlji, ne može im stati na put«.

Na mesto sastanka otišao je ranije, ostavio svoj poslednji izveštaj i vratio se u Avin stan. I dok mu je metak svom silinom parao koru mozga, u hiljaditom delu sekunde, jedna misao uspela je da umakne i rodi poslednju, glupu, ljudsku nadu da je za njegov odlazak iz života, možda postojao neki drugi, manje bolan, način.

Kaleidoskop

Ray Bradbury:

Kaleidoscope

Preveo *Nikola Popović*

Prvi udar presjekao je svemirski brod kao da je netko upotrijebio golemi otvarač za konzerve. Ljudi su bili izbačeni u prostor kao jato srebrnih ribica. Bili su rasuti po mračnom moru a brod se raspao u milijun komadića i sada je kao roj meteora krenuo u potragu za nekim izgubljenim suncem.

— Barkley, Barkley, gdje si?

Žamor glasova, dozivanja, kao djece izgubljene u nekoj hladnoj noći.

— Woode, Woode!

— Kapetane!

— Hollise, Hollise, ovdje Stone.

— Stone, javljam se, ovdje Hollis. Gdje si ti?

— Ne znam. Ta kako bih i mogao znati? Sto je gore? Padam. Oh, pomozi mi, mila majko. Padam.

Padali su. Kao tuča iz vedra neba. Bili su raspršeni kao poslije nekakve velike eksplozije stijene i sada su, umjesto ljudi, postojali samo glasovi — raznovrsni glasovi, bestjelesni i nestrpljivi, u različitim varijantama strave i očaja.

— Pa mi se udaljavamo jedan od drugoga!

To je bila istina. Hollis — prevrćući se preko glave — znao je da je to gola istina. Razdvojili su se da bi svaki krenuo svojim putem i ništa ih više nije moglo sakupiti ponovo. Imali su na sebi srebrnu svemirsku odjeću sa staklenim vizirima na kacigama ali nije bilo vremena da stave i pogonske uređaje. Da su ih imali, mogli bi se pokušati spasiti, pronalazeći jedan drugoga sve dok ne bi predstavljali otok ljudi s nekakvim planom. Ali bez tih uređaja na leđima, samo su meteori, potpuno besmisleni, i svatko je išao prema svojoj posebnoj i neumitnoj sudbini.

U prvih deset minuta prošao je prvi nalet strave i tada je nastupila metalna tišina. Prostor je počeo raznositi i donositi njihove glasove u velikom tamnom beskraju križajući se, ispreplićući, miješajući se.

— Stone govori Hollisu. Kako dugo možemo razgovarati ovako

radio-telefonima?

— Ovisi o tome kako se brzo krećeš u svom pravcu i kako ja brzo idem svojim pravcem.

— Možda samo jedan sat, pretpostavljam.

— Tako bi nekako moglo biti — složi se Hollis odsutno i mirno.

— Što se to dogodilo? — zapita Hollis minutu kasnije.

— Svemirski je brod otišao k vragu, eksplodirao. Ta svemirski brodovi ponekad i eksplodiraju.

— U kom pravcu idemo?

— Čini mi se da ću tresnuti na Mjesec.

— A meni se čini da padam prema Zemlji. Natrag, na dobru staru Zemlju s brzinom od petnaest tisuća kilometara na sat. Sagorjet ću kao šibica. — Hollis je na to pomislio nekako čudno kao da je bio odvojen od svojeg tijela i kao da ga je promatrao kako pada kroz prostor, kao da nije riječ o pravim pahuljicama snijega neke zime koja je već prošla davno.

Ostali se nisu čuli, šutjeli su, razmišljajući o sudbini koja ih je bacila u ovo poniranje, a bili su nemoćni da bilo što izmijene. Cak je i kapetan šutio. Nije slao nikakve zapovjedi jer nije imao pojma kako bi se moglo izmijeniti situaciju.

— Oh, majko moja, dugo se putuje dolje. Dugo — čuo se nečiji glas. — Ne želim umrijeti, ne želim umrijeti a tako se dugo putuje dolje.

— Tko je to?

— Ne znam.

— To je Stimson, čini mi se, Stimsone, jesi li ti?

— Tako se dugo putuje dolje, a to mi se nimalo ne sviđa, oh, nikako mi se ne sviđa.

— Stimsone, ovdje Hollis. Stimsone, čuješ li me? Stimsone!

— Čujem — odgovorio je napokon.

— Stimsone, smiri se, svi smo u istom sosu.

— Ne želim biti ovdje. Želio bih biti na nekom drugom mjestu.

— Postoje šanse da nas pronađu.

— Moram biti negdje drugdje — govorio je dalje Stimson. — Ne vjerujem u ovo. Ne vjerujem da se ovo dogodilo.

— To je samo ružan san — reče netko.

— Zaveži gubicu! — dreknu Hollis.

— Dođi pa mi je začepi — javio se glas. Bio je to Applegate. Smijao se nesuvislo. — Dođi i začepi mi gubicu.

Hollis prvi put osjeti koliko je situacija zaista apsurdna. Postao je ogorčen, jer sada, upravo sada je želio više od svega da pomogne, da učini nešto za Applegatea. Želio je to već godinama, a sada, sada je bilo prekasno. Applegate je sada bio samo glas preko telefona.

Poniranje, poniranje, poniranje...

*

Kao da su tek sada otkrili svu stravu, dva čovjeka počeše plakati. Kao u nekakvu bunilu Hollis ugleda jednog kako plovi blizu njega. Plakao je i vikao kao malo dijete.

— Prestani! — Čovjek mu je bio gotovo nadohvat ruke i vrištao je kao sumanut. Nikada neće prestati. Nastavit će vikati još milijune kilometara i čut će se sve dok bude u dometu radio-telefonskog odašiljača, smetajući ostalima da se sporazumijevaju.

Hollis ispruži ruku. Tako će biti najbolje! Malo se još jednom upeo i dodirnuo čovjeka. Dohvatio ga je za gležanj i vukao se uz njega dok nije stigao do glave. Čovjek je vrištao i stiskao ga bjesomučno poput utopljenika. Vrištanje je ispunilo svemir.

Zapravo je svejedno, pomislio je Hollis, ubit će ga Mjesec ili Zemlja ili nekakav meteor, pa zašto ne odmah sada?

Metalnom pesnicom razbio je staklenu masku na skafanderu i vrištanje je prestalo. Odgurnuo se od tijela i ostavio ga da pada svojim putem.

Padajući kroz prostor, Hollis i ostali nastavili su dugo i beskrajno poniranje i kovitlanje u tišini.

— Hollis, jesi li tu?

Hollis nije odmah odgovorio ali je osjetio kako mu vrelina obuzima lice.

— Ovdje Applegate, javljam se ponovo.

— U redu, Applegate.

— Da popričamo. I tako nemamo što drugo raditi. Kapetan im upade u riječ:

— Dosta čavrljanja. Moramo smisliti nešto kako bismo se izvukli.

— Kapetane, zašto ne zavežete gubicu? — odvrati mu Applegate.

— Što?

— Dobro ste me čuli, kapetane. Nemojte mi više spominjati vaš čin, sada ste već na tisuće kilometara daleko i nemojmo se zavaravati. Kako reče Stimson dugo se putuje dolje.

— Slušaj malo, ti Applegate!

— Ne mogu. Ovo je pobuna na brodu prve kategorije. Nemam što da izgubim na ovom prokletom svijetu. Vaš je brod bio vrlo loš brod i vi ste bili loš kapetan i nadam se da ćete se razbiti kada tresnete na Mjesec.

— Naređujem ti da prestaneš!

— Hajde, naredite mi još jednom — Applegate se nasmijao s daljine od skoro dvadeset tisuća kilometara. Kapetan je šutio. Applegate je nastavio. — Gdje smo stali, Hollise? Oh, da, sjećam se. I ja tebe mrzim. Ali ti to dobro znaš. Znao si to već dugo.

Hollis stisne pesnice bespomoćno.

— Želio bih nešto kazati — nastavi Applegate. — Neka te to usreći.

Ja sam bio onaj tko je glasao protiv tebe u kompaniji prije pet godina.

Jedan meteor protutnji pored njega. Hollis pogleda i vidje da mu je odsjekao lijevu ruku. Krv je liptala. Odjednom je nestalo zraka u njegovu svemirskom odijelu. Imao je još dovoljno zraka u plućima da pokrene desnu ruku prema lijevom rukavu odijela, da pritisne dugme i tako stisne i zatvori zglob. Desilo se tako brzo da se nije imao vremena ni iznenaditi. Uostalom, više ga ništa nije ni moglo iznenaditi. Zrak se u odijelu obnovio čim je zatvorio otvor. A krv koja je tako obilno potekla, bila je također pod pritiskom i kada je ventil pritegnuo još čvršće, podvezao je time i krvne žile.

Sve se to događalo u jezivoj tišini. Ostali su i dalje razgovarali i ne znajući što mu se dogodilo. Jedan od njih, Lespere, stalno je ponavljao priču o svojoj ženi na Marsu, o ženi na Veneri, o ženi na Jupiteru, o svom novcu, o predivnom životu, o pijankama, kockanju i svojoj sreći. Neprestano je to ponavljao dok su i dalje padali... Lespere se sjećao divne prošlosti, sretan, dok je padao prema svojoj smrti.

Bilo je vrlo čudno. Prostor, tisuće kilometara prostora a glasovi su im vibrirali u njegovu središtu. Nitko nikoga nije vidio, samo su radio-valovi treperili i poticali emocije kod drugih.

— Jesi li gladan, Hollise?

— Nisam. — I doista nije bio. Osjećao se kao predmet od bešćutna betona koji bez prestanka ponire u beskraj.

— Htio si se uspeti na vrhunce života, Hollise. I sam si se uvijek čudio što se to dogodilo. Ali, ja sam stavio crnu točku na tvoj životni put prije no što sam i sam ispao s tog puta.

— To nije važno — odvrati Hollis. — I nije ni bilo, pomisli. Sve je to prošlo. Kada je život završen, kao treptaj na nekom svijetlom filmu, u trenutku, sve predrasude i strasti se spoje u jednu jedinu jarku točku na ekranu i prije nego što ste uspjeli kriknuti: Bilo je divnih dana i ružnih, bilo je zlobnih lica i dobrih; film se već zapalio i planuo u jednoj iskri, a ekran se ponovo zamračio.

Promatrajući vlastiti život iz takva ugla, ostaje samo grižnja savjesti!

Da li se svi umirući osjećaju kao da još nikada nisu ni živjeli? Zar se život čini tako kratkim?

Jedan je čovjek, Lespere, govorio.

— Pa ja sam se dobro proveo u životu: imam ženu na Marsu, na Veneri, na Jupiteru. Svaka ima dosta novaca i dobro je postupala sa mnom. Jednom sam se napio i prokockao dvadeset tisuća dolara.

Ali sada si ovdje — pomisli Hollis. Ja nisam to imao u životu. Zbog toga sam bio ljubomoran na tebe dok sam bio na životu, Lespere. Dok sam još imao dana pred sobom zavidio sam ti na tim ženama i što tako dobro živiš. No žene su me uvijek plašile i odlazio sam na putovanja u svemir želeći ih. Bio sam ljubomoran što ih toliko imaš, i što imaš

novaca i što si uživao u sreći na svoj divlji način. Ali sada kada padamo, i sve je prošlo, više ti ne zavidim, jer za nas je sve svršeno, i sada se čini kao da ničega nikada i nije bilo. Hollis nasloni glavu naprijed prema staklu skafandara i poviče u telefon.

— Sve je svršeno, Lespere!

Tišina.

— To je kao da nikada nije ni postojalo, Lespere!

— Tko je to? — začuo se Lesperov plašljiv glas.

— Govori Hollis.

Bio je osjećajan čovjek. Osjećao je podlost, bešćutnu podlost umiranja. Applegate ga je uvrijedio i on sada želi da uvrijedi nekog drugog. Applegate i prostor su ga ranili.

— Ti si ovdje, vani, u prostoru, Lespere. Sve je gotovo. Kao da se nije nikada ni dogodilo, zar ne?

— Nije tako!

— Kada je sve završeno, onda se čini kao da nikada ničega nije ni bilo. Po čemu je sada tvoj život mnogo bolji od mojeg? Važno je što je sada. Zar je išta bolji?

— Bolji je!

— Kako?

— Zato što imam svoja sjećanja! — vikao je Lespere, tamo daleko od njega, ogorčen, izvlačeći svoja sjećanja iz prošlosti.

I imao je pravo. Osjećajući kao da mu hladna voda struji kroz tijelo i glavu, Hollis je znao da Lespere ima pravo. Postoji razlika između sjećanja i snova. Njemu su ostali samo snovi o stvarima koje je želio, dok se Lespere sjećao onoga što je učinio i postigao. I ta je spoznaja počela da rastače Hollisa polaganom treperavom preciznošću.

— Što ti to sada koristi? — vikao je Lespereu. — Sada? Kada se jednom nešto završi, ono što je bilo ne vrijedi više ništa. Ti nisi nimalo bolji od mene.

— Mirno se odmaram — odvrati Lespere. — Naživao sam se u životu. I ne postajem pakostan na kraju kao ti.

— Pakostan? — Hollis je prevrtao riječ jezikom. Koliko se mogao sjetiti, on nikada u svom životu nije bio pakostan. Nikada se nije usudio biti pakostan. Mora biti da je pakost čuvao sve ove godine baš za ovakav trenutak. Prevrtao je tu riječ po svom sjećanju. — Pakostan. — Osjetio je kako mu se suze kotrljaju niz lice. Netko je morao čuti njegov jecaj.

— Smiri se, Hollise.

To je, svakako, bilo smiješno. Samo minutu ranije dijelio je savjete Stimsonu. Osjećao je neku hrabrost za koju je pomislio da je urođena, a sada je shvatio da to nije bilo ništa drugo nego šok. Pokušao je potisnuti emocije iz cijelog svog života zaokružiti u razmahu od jedne minute.

— Znam kako ti je, Hollise — reče Lespere sada već skoro četrdeset tisuća kilometara udaljen, pa mu se glas gubio. — Ne smatram to nikakvom uvredom, ali zar nismo jednaki? — čudio se. — Lespere i ja. Ovdje i sada? Kada je nešto završeno, gotovo je i kakve koristi od toga? Umrijet ćeš i ovako i onako. Međutim, znao je da nema pravo, jer je to bilo kao pokušavati otkriti razliku između živog čovjeka i mrtvaca. U jednome je tinjala iskra, u drugome ne.

Tako je to bilo i s Lespereom i s njim; Lespere je živio punim životom i on ga je sada načinio sasvim drugačijim čovjekom, a on, Hollis, bio je zapravo mrtav već mnogo godina. Do smrti su došli različitim putovima i ako postoje različite vrsti smrti, njihove će se razlikovati kao dan i noć. Kvaliteta smrti kao i kvaliteta života mora imati beskrajno mnogo varijanti, pa ako je netko već jednom umro, koja mu korist od toga da se time bavi kao, na primjer, on sada?

Sekundu kasnije opazio je da mu je desna noga glatko odrezana. To ga je gotovo nasmijalo. Zrak je ponovo nestao iz odijela. Brzo se sagnuo i zapazio krv. Meteor je odnio komad noge i odjeće, zapravo stopalo do gležnja. Oh, ta smrt u svemiru je vrlo duhovita. Jednostavno vas odsijeca, komad po komad kao neki crni nevidljivi mesar. Pritegao je ventil ispod koljena dok mu je u glavi sve šumjelo od bola i dok se borio da ostane pri svijesti. Pod pritiskom, krvarenje je prestalo i zrak iz boce se opet vratio u odijelo. Ispravio se i nastavio padati jer to mu je jedino preostalo.

— Hollise?

Hollis kimne glavom pospano, umoran od čekanja na smrt.

— Ovdje opet Applegate — javi se glas.

— Da, što je?

— Imao sam vremena za razmišljanje. Slušao sam te. Ovo ne valja. To nas čini zlim. To je loš način umiranja. Postajemo žučljivi. Čuješ li me, Hollise?

— Čujem.

— Lagao sam malo prije. Lagao sam. Nisam glasao protiv tebe u kompaniji. Ni sam ne znam zašto sam to rekao. Vjerojatno zato da te uvrijedim. Činilo se da samo ti vrijeđaš. Mi smo se uvijek borili. Mislim da sam opet postao onaj stari i da sam brz da uzvratim udarac. Mislim da me je ono što si rekao o pakosti natjeralo da se zastidim. Bez obzira na razlog, želim da znaš da sam i ja bio idiot. Nema ni trunka istine u onome što sam ti rekao. Idi k vragu.

Hollis je osjetio kako mu srce opet počinje raditi. Činilo se kao da nije radilo posljednjih pet minuta, ali sada kao da su mu se zagrijali svi udovi. Strava je prošla, a povremeni udari ljutnje i straha od samoće polako su prolazili. Osjećao se kao čovjek poslije finog hladnog tuširanja u rano jutro, spreman za doručak i za novi dan.

— Hvala ti, Applegate.

— Nema na čemu. Glavu gore, ti kopile.

— Hej — oglasi se Stone.

— Što je? — odazva se Hollis kroz prostor jer mu je Stoe bio dobar prijatelj.

— Nalazim se u roju meteora, mali su kao asteroidi.

— Meteori?

— Mislim da je to skupina Myrmidone koja se pojavljuje pored Marsa i prolazi pored Zemlje svake pete godine. Upao sam usred njih. Nalik su na velik kaleidoskop. Prelijevaju se u svim bojama, oblicima i veličinama. Boga mu, kako je lijep sav taj metal.

Tišina.

— Idem s njima — nastavi Stone. — Odnose me sa sobom. Neka sam proklet. — Nasmijao se.

Hollis je pogledao ali je vidio samo velike dijamante i safire, te smaragdnu maglu u baršunastom crnilu prostora. Bilo je nekakva čuda i maštovitosti u pomisli kako će Stone sada ponesen meteorskim rojem tamo pored Marsa i izvan njega putovati godinama, da bi svake pete godine krenuo prema Zemlji, prolazeći pored planeta za slijedećih milijun stoljeća. Stone i roj meteora Myrmidone vječno zajedno, premještajući se i miješajući se kao kaleidoskop u boji, kao onaj što ste ga gledali dok ste bili dijete i okrećući ga upravljali prema Suncu.

— Zbogom, Hollise. — Stonov je glas bivao sve slabiji i jedva se čuo. — Zbogom.

— Sretno — vikao je Hollis za njim s daljine od skoro pedeset tisuća kilometara.

— Ne budi smiješan — odvrati mu jedva čujno Stone i tada je nestao.

Zvijezde su se sklopile za njim.

Glasovi su se polagano gubili, svaki na svom putu u svemir, neki prema Marsu, neki dublje u svemir. A Hollis... On je jedini padao prema Zemlji.

— Zbogom.

— Samo bez uzbuđenja.

— Zbogom, Hollise — još jednom se jedva čuo Stonov glas. — Zbogom.

Mnogo pozdrava, kratko »sretan put«. I sada je veliki oslobođeni mozak bio potpuno dezintegriran. Sastavni dijelovi mozga što je tako divno i efikasno radio u lubanji, koju je predstavljao svemirski brod dok je jurio kroz svemirski prostor, umirali su sada jedan za drugim; smisao njihova zajedničkog života raspadao se sada na dijelove kao kada neko tijelo umire čim prestane funkcionirati mozak. Tako je umirao duh svemirskog broda, njihovo dugo zajedničko življenje i sve ono što su značili jedan drugome. Applegate nije više bio ništa drugo nego samo jedan prst otrgnut od zajedničkog tijela, nije ga više

prezirao i nije mu se suprotstavljao. Mozak je eksplodirao i njegovi bezosjećajni i beskorisni fragmenti bili su razbacani nadaleko. Glasovi su se gubili i sada je cijeli svemirski prostor utonuo u tišinu. Hollis je bio sam i padao je dalje.

Svi su bili sami. Glasovi su im polagano izumirali, trnuli, nestajali kao jeka u beskrajnoj dubini.

Kapetan je otišao prema Mjesecu. Applegate je nestao prema Plutonu. Smith, Turner i Underwood i svi ostali dijelovi kaleidoskopa koji su do sada predstavljali tako dugo uzorak jednog mišljenja, hrlili su rastavljeni na dijelove.

— A ja? — pomislio je Hollis. Sto mogu učiniti? Mogu li bilo što učiniti da ispunim ovaj jezivi i prazni život? Kada bih mogao učiniti samo jedno dobro djelo i time uništiti pakost koja se u meni nakupila svih ovih godina, a da to nisam ni znao. Ali nema nikoga, osim mene, pa kako bih mogao učiniti neko dobro kad sam sasvim sam? Ne možeš nikako. Sutra navečer ući ću u Zemljinu atmosferu.

Sagorjet ću, pomislio je i bit ću razasut kao pepeo preko cijelog planeta. I tada će od mene biti neke koristi. Vrlo male ali ipak, pepeo je pepeo, a on uvijek dobro dođe Zemlji.

Padao je brzo kao metak, kao kamen, kao uteg od metala. Nije bio ni žalostan ni sretan, niti bilo što, samo je još žarko želio da učini nešto dobro sada kada je sve prošlo, nekakvo dobro djelo, pa makar samo on to znao.

Kada je udario u atmosferu, planuo je kao meteor. Posljednja mu je misao bila hoće li ga itko vidjeti?

Mali dječak virio je kroz prozor automobila vraćajući se s roditeljima od susjeda gdje su proveli jednu lijepu večer, a posebno on jer se do mile volje naigrao sa susjedovim sinom istih godina. Gledao je u zvijezde i maštao.

— Mama, je li istina ako ugledaš neku zvijezdu kako pada, i tada nešto zaželiš da će ti se ta želja doista i ispuniti?

— Istina je, sine.

Mališan je i dalje zamišljeno gledao u nebo. I kada je auto krenuo s glavnog puta na sporedni prema njihovoj kući, dječak se trgne.

— Pogledaj, mama, zvijezda pada!

Bliješteća bijela zvijezda je padala prema tamnom horizontu.

— Zaželi nešto, sinko — reče mu majka. — Zaželi nešto i to će ti se ispuniti!

(Objavljeno prema dogovoru s GPA München)

Zarobljenik

Poul Anderson:

Martyr

Preveo *Nikola Popović*

— Očito je da smo uspjeli — reče Medina. — Ljudi su zarobili bogove.

— Ili su majmuni uhvatili ljude — reče Narden. Medina slegne ramenima.

— Birajte sebi analogiju koja vam je draža, majore. Samo je nemojte shvatiti previše ozbiljno. Cibarani postoje duže od nas, imali su vremena da nauče više, čak da i bolje razviju svoje mozgove... možda. Pa što onda? — Nekakav izraz prijeđe mu preko plosnata lica, ali takav, koji Narden nije mogao protumačiti. Mahnuo je cigarom u ruci preko stola. — Zbog toga ne moraju biti natprirodni. Uvijek sam držao da je intelekt potreban, ali i da je nešto precijenjen. Kao primjer neka posluži i to što su majmuni u prošlosti ubijali ljude, a sada su ljudi zarobili i zatvorili pet-šest Cibarana.

Narden se ukočio u svojoj stolici. Ured je blistao tamom oko njega, narušen samo uobičajenim portretom carske majke i kartom Zemlje koja je bila daleko X svjetlosnih godina u pravcu Y i koja nije izazivala nimalo ljudske sentimentalnosti u tvrdom generalu Wang K'ung Medini.

— Majmuni su istrijebljeni — naglasi Narden.

— Nikada nisu naučili kako se prave puške — odsiječe drugi čovjek. — I mi bismo bili istrijebljeni u toku nekoliko generacija ako sada ne savladamo Cibarane.

— To je jednostavno nevjerojatno! Oni nikada nisu ugrožavali nas ili bilo koga drugog. Sve što smo mogli ustanoviti o njihovoj aktivnosti kod kuće, na drugim planetima, sve je to bezazleno, oni dolaze kao učitelji i... — Nardenov glas se nespretno izgubi.

— Da — podrugljivo će Medina. — Duhovno obrazovanje, osobna disciplina, neka vrst superbudizma. Onda još neke informacije iz astronomije, fizike i opće biologije. Praktične vježbe tu i tamo, i pomoć, kao u gradnji Ta-Tao Velikog nasipa na Yosevu. Ali, jesu li postojala nekakva osnovna znanja o faktoru Psi? Neka uputa kako da

razvijemo naše vlastite latentne mogućnosti, ili bilo kakav dokaz ili protudokaz, da li naša vrsta ima uopće takvih mogućnosti u bilo kojem vrednijem stupnju? Ako su doista dobronamjerni, majore, znate da onda ne bi mogli mirno promatrati kako se lomimo oko nečega o čemu oni znaju sve. Zašto o tome šute? U pedeset godina kontakata, pedeset godina gledamo kako čine sve, od pronalaženja ruda vilinim rašljama do telepatskog višelinijskog povezivanja i teleprijenosa kroz svjetlosne godine... a nikada nismo dobili određeni odgovor o biti stvari. Isti umiljati smiješak, isto izbjegavanje odgovora, ili muk, ako smo inzistirali. Vladaju se kao bogovi prema ljudima, ali oni kao da su bogovi šutnje!

— Možda moramo sve te stvari pronaći sami — pokuša objasniti Narden. — Možda faktor Psi djeluje drugačije kod drugih vrsta, ili se to jednostavno ne može naučiti ili...

— Pa zašto nam to onda ne kažu? — prasne Medina. — Sve što oni nama nude, ako pažljivo analizirate primjere, to je odvraćanje pažnje od tih stvari. Prije dvadeset godina na Martanu, Elberg je proučavao efekt duna. On je već bio došao do nekih rezultata koji su mnogo obećavali. On ih je pokazao jednom Cibaranu koji se zatekao na istom planetu. Taj je Cibaran rekao nešto o rezonanciji i demonstrirao je neki neočekivani elektronski fenomen... a ostalo znate i sami. Elberg je ostatak svoga života proveo u proučavanju rezonance električnih valova. Pronašao je izvanredne stvari, ali na području fizike. Njegove originalne podatke o faktoru Psi s vremenom je prekrila prašina. Mogao bih vam iznijeti na stotine takvih primjera. Sakupljao sam ih godinama. To je sada potpuno dosljedan uzorak. Cibarani nikako ne daju nijedan podatak o efektima faktora Psi, i veći dio »pomoći« koju dobivamo od njih je dezinformacija koja nas samo udaljava od bitnoga.

Udari snažno pesnicom po stolu.

— Naša su nam nezavisna istraživanja efekata faktora Psi do sada pokazala bar da ne možemo čak ni zamisliti koliki su potencijali tog faktora. Pa ipak nas Cibarani pokušavaju odvratiti od daljih istraživanja. Je li to pošteno i prijateljski?

Narden ovlaži usne.

— Možda nam ne vjeruju, generale! Naše im dosadašnje ponašanje možda tako nalaže.

Medina stisne usne.

— Majore, vi ste se javili dobrovoljno i sada nema povratka.

Narden osjeti kako crveni. Bio je to mlađi, krupan čovjek, plavokos, kao i većina građana s Tau Ceti II i govorio je zemaljskim jezikom s ruskim naglaskom. Srebrno-crna uniforma Astronautske flote, znanstvenih jedinica, dobro mu je pristajala, ali se ispod nje ipak krila nespretnost provincijalca.

— Javio sam se dobrovoljno za jednu, možda, opasnu, ali i vrlo važnu misiju, generale. To je sve što znam.

Medina se namršti.

— Da, i onda?

Poslije male stanke general nastavi.

— To bi nas moglo stajati života, našeg zdravlja pa i časti jer će nas se imperija odreći ako ne uspijemo, i ako se za ovo dozna u javnosti. Zato, razumjet ćete, majore, da se ni najmanje neću ustručavati da ubijem čovjeka koji ne bude radio kako treba svoj posao. — Nastavio je promuklim glasom. — A ako uspijemo, tada ćemo ubrzati, preko noći, napredak za milijun godina. Ljudi su se izlagali mnogo većim rizicima a u manje važnim pothvatima. To moramo saznati od ovih naših zarobljenika. Ako je moguće milom, ali ako treba, rastavit ćemo ih stanicu po stanicu. A sada krenite i razgovarajte s njima te počnite već jednom svoj posao!

Boris Narden salutira i odmaršira iz sobe.

Koridor je bio potpuno steriliziran, bijeli tunel po kojem su mu pete odzvanjale muklo, dok se iza vrata čuo prigušeni šum. Tu i tamo bi prošao pored nekoga, ali nije ni riječi progovorio ni s kim. Bilo je, zaista, previše tiho! Svjetlosne godine tišine, pomislio je Narden. Iza ovih spilja, stijenje i željezna ravnica tog prokletog planeta, ledenjaci i snježna polja sa smrznutom atmosferom pod oštrim svjetlucanjem milijuna zvijezda. Možda je samo desetak ljudi od stotine, koliko ih je bilo u ovoj bazi, znalo njihov položaj i putanju bez sunca. Bilo je kao da su mrtvi. Sjećao se lijepih brežuljaka u rodnom kraju i očeva doma pod drvećem koje je tiho šuštalo svojim lišćem. Sada se čudio kako je mogao napustiti taj divni kutak. Vjerojatno ambicije, pomislio je umorno. Imperija i slava, a iznad svega želja za znanjem. Eto tako, sada ima svoju znanstvenu titulu i maleno zadovoljstvo na teškom području istraživanja faktora Psi i napokon je bio i sudionik u otmici koja bi mogla dovesti do mučenja i do ubojstva... oh, to je bila karijera.

Straža na ulazu u eksperimentalni odjel propusti ga bez riječi. Medinu nisu zanimale lozinke, odzivi ili slične stvari. Iza tih vrata bio je kompleks laboratorija i ureda. Jedna su vrata bila otvorena. Bila je to soba u kojoj je radio usred gomile različitih aparata Mohamed Kerintji. Brojila su svjetlucala, a zrak je ispunjavalo neobično zujanje koje je išlo na živce.

Malenog crnog čovjeka kao da to zujanje nije smetalo nimalo. Pogledao je Nardena dok je prolazio i kimnuo ma glavom.

— Ah, to ste vi, majore.

— Je li sve u redu, kapetane? — upitao je Narden automatski.

— Sve je u redu, a bit će i bolje — Kerintjijeve su oči svjetlucale. — Ne zadržavam se na mjestu i ne tratim vrijeme našeg generala, već

sam malo i napredovao.

— Ah? — Narden se zaustavi i stupi u sobu.

— Prvo i najvažnije: potvrđena je osnovna ideja generala Medine. Slaba, nasumce puštena pulsirajuća struja, inducira u njihovu živčanu sistemu struju i s energijom koju puštam u mlazovima na njih smanjujem snagu njihova faktora Psi. Nisu ovdje mogli prenositi ništa. — Kerintji se smijuckao. — Očito! Jer inače ne bi bili ovdje. Možda ni cijeli ovaj planet ne bi bio ovdje. Ta činjenica, dakako, ne potvrđuje opću pretpostavku da se energija faktora Psi pojavljuje u mozgu u skladu s običnim encefalografskim valovima.

— Zašto ne? — Usprkos svom protivljenju, Narden je osjetio da se više zainteresirao. Sve se to uklapalo u prijašnja laboratorijska istraživanja.

— Pogledajte u ove mjerne instrumente. Oni djeluju na principu opruge. Da se pokrenu ove kazaljke potrebna je energija. A kazaljke se pokreću prema uzorku koji je usklađen s aparatom za nepravilnu nervnu struju. Nadalje, snaga potrebna da se pokrenu opruge prevelika je za bilo koje živo biće i njegov živčani sistem. Pregorjeli bi neuroni. Dakle, ovaj aparat, koji drži Cibarane u bespomoćnom stanju, ne postiže to potiskujući njihovu sposobnost prodiranja kroz prostor i vrijeme nego ih samo sprečava da upravljaju njome. Dakle, tako ta energija ne dolazi od živčanog sistema koji je, vjerojatno, samo modulator. Narden kimne glavom.

— Prema podacima koje sam do sada dobio, možda bi se moglo zaključiti da im je cijelo tijelo generator. — Nastavio je: — Iako još nisam dobio dovoljno podataka da bih u to bio siguran.

— Sada ćemo to utvrditi — likovao je Kerintji. — Možemo upotrijebiti kalorimetre. Izmjerit ćemo svaki erg koji prođe kroz cibaranski organizam. Ako je rezultat veći od ulaska energije, zajedno s faktorom Psi, tada ćemo znati da taj faktor dobiva energiju odnekud izvana, možda od kozmičke energije.

— To su, onda, vrlo precizna mjerenja — upozori Narden. — Slično sam utvrdio u vlastitom laboratoriju.

— Vi ste se koristili ljudima i zato ste morali biti oprezni. Osim toga, ljudska je energija tako žalosno slaba i nepostojana. Ali, pogledajte! — Kerintji pritisne prekidač. Igla na mjerilu divlje poskoči na skali. — To je tek učetverostručena nepravilna energija. Faktor Psi ga umnožava pedeset puta. Kao kada biste uboli čovjeka iglom i onda ga promatrali kako skače. Mi ovo možemo kontrolirati!

Narden napusti sobu s gorkim okusom u ustima.

Dva stražara su stajala pred odjelom za zatvorenike. Ulaz je bio konstruiran kao zračna komora na svemirskom brodu, tako da su se vanjska vrata blokirala prije nego što su se mogla otvoriti unutrašnja. Prostorije iza tih vrata bile su prostrane i udobne.

Cibarani su sjedili na sofi. Nisu ustali. Njihova je civilizacija imala vrlo bogati ritual ali gotovo sav na mentalnoj osnovi. Velike oči boje jantara s gustim obrvama okrenuše se Nardenu. Ponovo je snažno osjetio kako su oni lijepi. Dvonožni sisavci s dugačkim nogama, duge, vitke, humanoidne ruke i troprsta stopala, visoki oko dva metra, širokih prsa i pleća, velikih okruglastih glava i s licima ne toliko ravnim koliko delikatno izvajanim, kratka siva dlaka po cijelom tijelu, tanka sjajna pregača i plašt... jednom riječi bez premca u toj svojoj gotovo mačjoj gracioznosti.

Jedan od njih progovori mirnim zvučnim jezikom Terre.

— Zovem se u ovom trenutku Alanai. Moj drug je Elth,

— Baris Narden. — Čovjek se premještao s noge na nogu. Najtananiji osmijeh se pojavi na Alanaiovim usnama.

— Molim vas sjednite — reče Elth. — Želite li kakav napitak? Rečeno mi je da mogu pozvoniti ako nam je što potrebno.

Narden se smjesti na kraj jedne stolice.

— Ne, hvala. — Ta ne mogu, valjda, s njima jesti kruh i sol, pomisli. — Jeste li dobro?

— Dobro kao što se moglo i očekivati. — Alanaiova je grimasa bila pravo umjetničko djelo. Narden se sjetio teorije nekih ksenologa (stručnjaka u nauci o strancima) da je cibaranska telepatija dijelom stvar mimike, gesta i izraza. Bilo je vrlo prihvatljivo da u vrsti gdje svaka individua razvija svoj osobni govorni jezik izražava nijanse svojstvene samo njoj i da nauči one svojih prijatelja. No nije potvrđene da Cibarani mogu putovati ili komunicirati na daljinama svjetlosnih godina.

— Nadam se — protisne Narden — nadam se da uvjeti u kojima se nalazite nisu previše neugodni.

— Probijanje živčane energije? Jesu i nisu — reče Elth.

— Možemo spriječiti fizičku bol i zaustaviti nezdrave promjene. Ali biti bez... zamislite biti oslijepljen i gluh. — Glas mu je pri tome ostao ljubazan.

— Bojim se da je to prijeko potrebno — promrmlja Narden.

— Tako da ne bismo mogli pobjeći ili pozvati pomoć, ili nekako drugačije spriječiti vaše planove? U redu.

Alanai pruži ruku prema jednom kristalnom stoliću na kojem je bio šah. Počeo je igrati sam protiv sebe. Bio je brz. Gimnastika mozga ili ne, Cibarani su imali takve sposobnosti uma i tijela o kakvima jedva može čovjek sanjati.

— Vrlo me zanima kako ste nas uspjeli oteti — reče Elth, bez ikakve zlobe u glasu. — Razmotrio sam nekoliko mogućnosti.

— Pa, ovaj — Narden je oklijevao. Do vraga i s Medinom. — Saznali smo da vaš planet šalje misiju na Novi Mars. Hoću reći na svijet, koji mi nazivamo Novi Mars. Domoroci su vas molili preko

međuzvjezdanih trgovačkih brodova, običnim prijenosnicima vijesti da im pomognete. Željeli su racionalizirati i uljepšati vlastitu kulturu. Vidjeli smo mnogo planeta gdje ste isto tako pomogli pa nismo ni očekivali da ćete odbiti takav poziv, čak iako je dolazio daleko izvan vašeg normalnog teritorija. Naši su psihotehničari utrošili nekoliko godina da pripreme vođe domorodaca za to. Elth se nasmijao.

Narden je nastavio kao da ga progone.

— Ono malo što smo otkrili o faktoru Psi ukazivalo je na neke manje stvari kojima smo se mogli koristiti. Vi, vjerojatno, možete komunicirati kroz svemir...

— Ima starih rodova i u drugim galaksijama — složi se Alanai.

Na vratima se pojavi treći Cibaran.

— Postoje stari rodovi na drugim galaksijama — reče on vrlo polagano. — Mi smo prema njima kao djeca.

— Zar ne mislite da bismo i mi htjeli — pokuša Narden objasniti. — Daljine ne mogu zaustaviti telepatsku poruku, ali je može zaustaviti buka. Ako niste usmjereni upravo na nekoga tko je udaljen nekoliko parseca (udaljenost od 3,26 svjetlosnih godina), onda ćete čuti brbljanje milijardi i milijardi živih mozgova na planetima u cijelom svemiru, a to će vam blokirati vašu percepciju. Tako nismo očekivali da ćete otkriti bilo što o našoj zavjeri. Napokon, Novi Mars je sasvim na periferiji ove galaksije, a Cibara leži punih 20.000 svjetlosnih godina dublje prema središtu.

— Kada je stigla vaša delegacija, bila je pozvana da posjeti imperijalnog vršioca dužnosti. On nije ništa znao, to je bio samo kurtoazan posjet. Otmičari su čekali u njegovoj kući, a da on to nije ni znao. Oni su bili sirovi regruti s kolonijalnih planeta gdje su kultura i jezik sasvim različiti od zemaljskih. Naša su ispitivanja pokazala da vi ne možete čitati misli onih čija je sociološka pozadina za vas nova. Njihov način koncipiranja isuviše je različit. Treba vam bar malo vremena da biste klasificirali njihov način mišljenja pa da biste se mogli uključiti. Tako... ti su vas ljudi onesposobili sracima za kočenje, prebacili na svemirski brod i držali vas u nesvijesti sve dok nisu stigli u ovu bazu.

— Mudro! — Elth se opet nasmijao.

— Nemojte meni dijeliti komplimente — reče užurbano Narden. — Ja nisam imao sa svim tim baš ništa.

— Pa pričali ste kao da ste vi to učinili — reče Alanai.

— Zar doista? — Narden se malo zamisli. — Da, da, rekao sam »mi«, zar ne? Mora biti da sam mislio u... zajedničkim terminima. Mene su kooptirali u posljednjoj minuti poslije otmice. No, sve to nismo učinili zbog nekih sebičnih razloga, vi to dobro znate.

— Nego zašto? — upitao je Alanai vrlo blago kao da je već znao odgovor na to pitanje, a ostali Cibarani su bili mirni kao i on.

— Nije to zbog neke ucjene kao što možda pomišljate, ili zbog bilo čega drugog... osim velike potrebe našeg naroda — promucao je Narden. — Prošlo je pedeset godina od kada su naši imperijalni brodovi istražujući putove prema središtu galaksije... susreli vašu vrstu na nekim planetima. Od tada smo s vremena na vrijeme i malo kontaktirali. Baš toliko da bismo shvatili položaj. Vaš planet je mnogo stariji od našeg...

— Bio je — ispravi ga Alanai. — Lost je bio planet jedne starije populacije dvostrukog planeta, vrlo siromašnog metalima. Vrlo dugo smo živjeli u neolitskoj tehnologiji, koja je možda utjecala na naš osebujni mentalni razvitak. Fizička znanost se razvijala na keramici, plastici i na provodnicima s kiselinom kao čisto istraživanje. Napokon nas je prejako isijavanje našeg sunca prilisilo da napustimo naše domove. To je bilo prije mnogo tisuća godina, pa ipak i sada, pošto smo upoznali Lost, na neki način tugujemo za starim planetom zajedno s našim očevima...

Elth mu stavi ruku na rame i upozori ga. Alanai kao da se probudio iz nekakva sna.

— Oh, A n a — promrmljao je.

— Da — reče Narden. — To mi je poznato. Znam također kako ste slučajno naišli na nju. Ali, prilično maglovito...

— Ne možete asimilirati fizičko znanje o mnogo većoj mjeri nego što ste ga sami razvili — reče jedan od Cibarana. Sada su četvorica stajala na vratima.

Narden se malo okrene prema njima i reče:

— Možda. Nismo zbog toga nezadovoljni. Sposobni smo da naučimo u fizici sve što zaželimo. Nemamo nikakva razloga vjerovati da ste vi mnogo više napredovali u pojedinim disciplinama od nas. Vi ste, možda, vrlo zaostali u nekim aspektima koji nikada nisu interesirali vašu civilizaciju, kao na primjer u robotici. U jednom konačnom univerzumu i fizika je također ograničena. Ono što nas ljuti jest to što samo za sebe zadržavate ono što ste otkrili u osnovnim znanostima, te vaše ometanje, tu i tamo, našeg istraživanja.

Elth reče s jedva primjetnim ogorčenjem u glasu:

— Vi ste nas oteli u nadi da ćete nas prisiliti da vam otkrijemo onaj aspekt realnosti koji vi nazivate energija faktora Psi. Ako mi odbijemo da vas poučimo, a mi ćemo to učiniti, pokušat ćete sakupiti podatke proučavajući nas.

Narden proguta slinu.

— Točno tako!

Alanai nastavi ne podižući glasa (da li sam to opazio vlagu u njegovim očima?):

— Cibaranski su filozofi istražili te aspekte još u vrijeme kada se Zemlja tek stvarala iz kozmičke prašine. Vjerujete li vi, doista, da smo

šutljivi zato što smo sebični?

— Ne vjerujem — odvrati Narden uporno. — Ali moj narod... mi ne prihvaćamo tako lako ideju da otac sve zna bolje. Uvijek smo tražili vlastiti put, protiv zvijeri, protiv ledenjaka i protiv nas samih i fizičkog svemira. I protiv bogova, ako je trebalo.

Elth je zakimao sažaljivo glavom.

— I ja sam odlučan kao i vi — reče. — Čak i više na neki način. Ne vjerujem da bih imao hrabrosti živjeti dalje kad bih... — Ugrizao se za usnu kao da je rekao previše.

— Mi to moramo učiniti — nastavi Narden i ustane. — Oprostite nam za to.

— Nemamo što opraštati — odvrati Alanai. — Vi tu ne možete ništa. Vi ste mladi, sirovi i pohlepni za životom! Oh, kako ste vi — prošapta — gladni života!

— A ipak nas ostavljate da stagniramo kao poluživotinje u odnosu na vas. A i mi bismo mogli slati svoje poruke svemirom! — Narden je gledao stroga strana lica. Stisnuo je pesnicu i rekao: — Za vaše vlastito dobro, pomozite mi. Ne želim da iz vas čupam ono što znate!

— Za vaše dobro — reče Alanai — borit ćemo se s vama za svaku stopu na tom putu.

*

Jednog od slijedećih dana Narden se sjetio tih riječi. Uzdahnuo je:

— Bit će to duga borba.

Medina se smjesti udobnije u naslonjaču.

— Nisu se fizički opirali uopće — objasni.

— To i nije fizički problem — podsjeti ga Kerintji. Medina je običavao ostavljati svoje znanstvenike da rade sami neometano, ali je napokon zatražio da ga neslužbeno obavijeste dokle su stigli. Na drugim mjestima u umjetnim spiljama inženjeri su se brinuli o strojevima koji su održavali ljude na životu, vojnici su vježbali, trenirali ili besposličarili i tražili da idu kućama, tehničari su mjerili ili tumačili svoja mjerenja i statističke podatke. Ovdje u centralnom uredu, Narden se osjećao vrlo daleko od svega toga i kao da je bio u nekom srodstvu sa zatvorenicima.

Da li to osjeća svaki čovjek? — govorio bi sebi. Zar šutnja Cibarana ne drži cijelu našu vrstu zatvorenom u vlastitim lubanjama? Ali je znao, premoren, da je to njegovo ogorčenje samo prazna fraza. To je samo još jedna od fraza koju je izmislio čovjek da bi opravdao svoju okrutnost i najočitije idiotizme.

Kada bismo mogli da »vidimo« kroz svemir i u srce, kao što to mogu Cibarani, ne bi nam trebale fraze, razmišljao je Narden. Ta ga je misao malo potresla. Pogleda preko stola i nastavi glasno:

— Budući da ne žele surađivati s nama, mi smo ih upotrebljavali kao obične generatore faktora Psi. Zadržali su nas mnogo dana jer im

je uspjelo izraditi svoju metodu kojom su smanjivali vlastiti napon. Mislim da nam se tek sada otkriva kako su to učinili. Vjerojatno nekakvom vrstom interferencije unutar samog živčanog sustava, bolnog kao sam vrag. Ali, to nas je ipak onemogućilo na neko vrijeme.

— Kako ste to otkrili? — pitao je Medina.

— Jednog smo anestezirali — objasni Kerintji. — I dobili smo odgovor na živčani podražaj. Mnogo jasniji nego kada je bio pri svijesti jer je tada zračio na mahovt energiju kako bi poremetio naše očitavanje podataka. I tako smo ga držali pod anestezijom cio tjedan. Nakon toga ostali se više nisu opirali.

Narden se sjećao kako je Alanai ležao između intravenoznih cijevi i kako su mu strojevi pulsatori živaca grčili tijelo sve dok ga nisu morali privezati. Sjećao se kako je Cibaran bio mršav kada su ga napokon probudili i vratili u zatvoreničke odaje.

Pa ipak, Narden je sada na njih gledao bez gorčine. Nardenu se učinilo, kada se sjetio toga, da je u jantarnim očima spazio sažaljenje.

— Sada više nisu važni detalji — reče Medina. — Što ste, do vraga, zaključili?

— Za četiri tjedna? — podrugljivo će Kerintji.

— Znam da će nam trebati dekade da izradimo neku suvislu teoriju o faktoru Psi. Ali, morali biste već imati nekakvu polaznu hipotezu.

— I neke jasnije zaključke — dodade Narden, govoreći poluodsutno i imajući pred očima Alanaia.

— Dakle, gdje smo? — debeli prsti udarali su po stolu.

— Najprije moramo ustanoviti određene stvari u vezi s energijom koja je prisutna u tim procesima. Ona nikada nije velika po našim standardima. Ali, pri jačoj stimulaciji, ona znatno prelazi granice cjelokupne energije koju može dati jedan fizički organizam. To dokazuje da ta energija dolazi odnekle izvana. Stručnjak za faktor Psi, da upotrijebim uobičajeni termin, stavlja sebe u malene kvante energije; zapravo on stalno zrači na jednoj određenoj minimalnoj razini. Ali, kad Je riječ o materijalnim objektima, teleprijenosu i o sličnim stvarima, on više nalikuje na elektronsku cijev nego na generator. On uzima i modulira energiju faktora Psi odmah tamo.

— Što mislite reći s tom energijom faktora Psi? — upitao je Medina.

Kerintji je slegnuo ramenima.

— To je samo prikladna oznaka za određenu vrst fenomena. Samo po sebi to nije elektromagnetska pojava, termalna ili gravitacijska, pa ipak je moguće da se pretvara i u takve oblike. Na primjer, prije nekoliko godina je neki istraživač sa Zemlje dokazao da spiritističko »prizivanje duhova« nije ništa drugo nego obična promjena lokalnih parametara gravitacije.

— Onda znači da i fizička energija može biti pretvorena u energiju

faktora Psi — reče Medina.

Narden kimne glavom sa sve većim poštovanjem prema generalu.

— Da, generale. Mehanizam koji omogućava dvostrano pretvaranje pojavljuje se kao sam živi organizam. Većina vrsta, uključujući i čovjeka, vrlo su slabi pretvarači, gotovo bez ikakve kontrole. Cibarani su izuzetno moćni, senzibilni i kompleksni pretvarači. Oni mogu učiniti sve što žele, i po nekoliko puna snagom faktora Psi, dok, međutim, naš najveći stručnjak može da učini samo nekoliko stvari i to povremeno.

— Prema tome zaključujem da znate isto toliko koliko i kada smo došli ovamo — mrzovoljno će Medina. — Što ste saznali novo u ovom projektu?

— Što vi očekujete za četiri tjedna? — reče Narden iznerviran kao i Kerintji. — Mislim da smo mnogo toga dobro uradili. Imajući jak pouzdan izvor energije faktora Psi na raspolaganju, mogao sam potvrditi nekoliko svojih vrlo značajnih zaključaka otprije. Osim toga što smo ustanovili da jedna jedinka ne stvara sama svu svoju psi energiju, pokazao sam da se taj prijenos bar djelomično ostvaruje pomoću valova. Tako sam utvrdio fenomen interferencije, vidite, kao što sam to već registrirao pomoću detektora na odgovarajućim mjestima.

Medina naškubi usne.

— Jeste li sigurni u to, majore? Mislio sam do sada da se ta energija faktora Psi stvara odmah kod odgovarajuće osobe.

— A valovi pretpostavljaju određenu brzinu. Točno. Ali nemam pojma kakvu brzinu ima val Psi energije. Vjerojatno mnogo veću od brzine svjetlosti. Možda mu je potrebno samo nekoliko sekundi da obiđe cijeli svemir. Napokon i sami Cibarani priznaju da komuniciraju s vrlo udaljenim galaksijama.

— Ali što je s obratnim zakonom progresije...

— Oni ga na neki način mimoilaze. Možda sile faktora Psi djeluju kontinuirano, bez kvantnih skokova, i možda imaju neobično nisku razinu zvučnosti. Pa čak da je i tako jednostavno, emitiranje i transmisija kroz međuzvjezdane prostore očito je nemoguća. Vi ste sami shvatili da Cibarani ne mogu slušati sve i svaki um i misli u jednoj sferi pa bila ona udaljena samo jednu svjetlosnu godinu. Pri tome bi ipak moralo postojati nekakvo usklađivanje vala ili usmjeravanje vala u određenom pravcu. A kako se to događa još ne mogu otkriti.

Kerintji diže glavu.

— Samo čas, majore — reče uzbuđeno. — Vi ste o tome razmišljali i jučer.

— Samo razmišljao — potvrdi Narden nelagodno. j

— Pa da čujemo i ta razmišljanja — reče Medina.

— Dakle, ako baš inzistirate. Ako uzmemo prostor kao konačan, bez obzira na to kako bio velik, a prijenos Psi se oslanja na valove, bez obzira na to što nisu nimalo nalik na klasične elektromagnetske... teoretski bi trebalo biti moguće ostvariti, ovaj, hm, neki postojani val na kozmičkoj skali. Zapravo, veliki ukupni zbir ili količina energije faktora Psi morala bi prožimati cijeli svemir određenim uzorkom. Izvor bi mu bio osnovna radijacija faktora Psi svih živih bića svugdje u kozmosu. Upućeni stručnjak mogao bi preuzeti onoliko energije, koliko želi, i mogao bi se njome koristiti u svako doba i uvijek je upotrijebiti. Zivi organizam će je uvijek i vraćati uvećanu, tako da će ukupna masa uvijek ostati gotovo nepromijenjena. Zapravo, ona će se stalno povećavati jer se zračena energija ne gubi smrću onoga tko je zrači, a nova se bića rađaju stalno. A sve ovo kao dodatak drugom zakonu termodinamike navodi na fantastičan zaključak. Fizička energija sve se više i više gubi kako raste entropija (dio energije koji se ne može pretvoriti u rad), a zato energija faktora Psi postaje sve veća i upotrebljivi ja. Medina šmrknu.

— U to ću vjerovati kada vidim!

— Rekao sam vam da je to puka spekulacija — nastavi Narden. — Ni ja to ne shvaćam previše ozbiljno.

— Ali, takvo zaključivanje objašnjava sve činjenice — upade Kerintji žustro. — Um modulira te postojane valove, zar to ne vidite? Oh, modulacija je neznatna, dakako u poređenju s golemim prirodnim amplitudama, ali je tu. Ona se može prostirati postojanim valom vlastitom brzinom, u jednoj fazi koja može biti mnogo veća od skupne brzine cjeline. Ona može biti usmjerena i povratna.

— Ima tu još čudesnijih implikacija — nastavi Narden pomalo nestrpljivo. — Jer to bi značilo, da um i misao više nisu epifenomen mozga. Modulacija kozmičkog vala može biti isto toliko važna za postojanje uma kao i fizičke modifikacije neurona i sinapsa (veza između živaca). No. zar vi, generale, ne vidite da ne možemo dalje nastaviti ovako razglabati? Moramo nastojati otkrivati tu tajnu korak po korak, loviti činjenicu za činjenicom. Pedeset godina od sada možda će biti moguće razgovarati s pravom o umu nasuprot tijelu. A sada treba utrošiti golemu količinu radnih sati da bismo napredovali u istraživanju.

— Ili privoljeti te proklete Cibarane na suradnju — progunđao je Kerintji.

Medina je kimnuo glavom odobravajući.

— Da, shvaćam. Zapravo, ja sam vas pozvao ovamo da raspravimo o nekim praktičnim problemima. Prvo sam htio saznati sve što je potrebno.

Neko je vrijeme zurio bez riječi u mapu Zemlje. A onda je počeo brzo kao da su mu riječi vrhovi mačeva.

— Očekivao sam nešto slično tome. Na to sam i računao. No uvijek je postojala mogućnost da će Cibarani popustiti ili da ćemo mi nekako uspjeti saznati sve što nas zanima. Pretpostavljam da još postoje obje mogućnosti. Ali, one postaju svakim danom sve manje, zar ne? Zbog toga moramo krenuti grubljim putem. Zamislite, godine. Možda cijeli naš život. Čak bez mogućnosti odlaska kući za bilo koga od nas. Toga se plašim. Jer, ne zaboravimo, ostali Cibarani će se pitati što se dogodilo s njihovom misijom i krenut će po galaksiji u potragu... telepatski... — Uzeo je pri tome jednu cigaru iz kutije na stolu, zapalio je i bijesno otpuhnuo nekoliko dimova.

— Učinit ću sve što je u mojoj moći da nam učinim položaj što podnošljivijim. Proširit ćemo spilje, podići parkove i ostale stvarčice za rekreaciju. Možda ćemo jednom moći ovarno dovesti i žene za naše ljude. Ali — nastavio je žustro — imam dojam da smo i mi zatvorenici.

*

Narden je ušao u odjel za zatvorenike i za sobom zatvorio unutrašnja vrata. Šest Cibarana bilo je okupljeno u dnevnoj sobi. Narden je bio iznenađen njihovim izgledom: bili su smršavjeli i koža im je potamnjela. Alanai je nalikovao na kostur, jedino su mu oči bile živahne. Narden je pomislio: »Ovako, zatvoreni, pod stalnim iskušenjem, pod stražom, stalno osjećaju energetski kao u živčanim stanicama; to ih neprestano zaglušuje, zasljepljuje i uništava. Oni će završiti svoje zatočeništvo tako što će svi pomrijeti.

Nestvarni treptaj nade nestao je učas. Ne1 Ta imamo biokemičare koji dobro poznaju njihov metabolizam! Tu će pomoći vitamini, hormoni, enzimi, bioelektrika i otklonit će tu prepreku.

Elth reče mirno:

— Vi ste ogorčeni, Baris.

Narden zastane. Dok je on stajao, Cibarani su bili opruženi na sofama ili su sjedili na stolicama.

— Razgovarao sam s generalom Medinom — objasni. Jedan od njih, koji se nazivao čas Jonar, čas Dvanin, ali se najčešće koristio nekim muzičkim trilerom za svoje ime, pokrene se.

— Vaša je odluka potvrđena — reče kao eho.

Više ga nije čudilo njihovo poznavanje ljudskog procesa razmišljanja. Narden se već navikao da oni obično znaju unaprijed što će ljudi pokušati ubuduće.

— Znate li vi što to znači?

— Sve dok ne budemo mrtvi. — Alanaiov glas se jedva čuo.

— Ili dok nas ne izvuku odavde — dodade Elth. — Čak i bez telepatije, naši će prijatelji pogoditi što se dogodilo.

— Ovo je ipak prevelika galaksija da bi se samo tako mogla pretražiti — reče Narden. — A svatko tko bilo što zna o ovom

projektu, ovdje je s nama. Zašto se opirete? Zar mislite da je meni drago što vas muče?

— Molimo vas. — Alanai podiže jednu nemoćnu ruku. — Nemojte sebi zadavati bol. Vašu bol podnosimo najteže.

— Vi je možete okončati i otići kadgod zaželite — odvrati Narden. — Ne bojimo se odmazde s vašeg planeta, jer to nije u prirodi vašeg bića. Sa svoje strane, pokušat ćemo popraviti sve što smo učinili, ali ako vam je doista stalo do nas... Zar ne vidite što se događa mojoj vrsti i što će se događati sve više i više kako godine prolaze... to življenje u sjeni bića koja su slična bogovima? Vi posjedujete moć koja našu znanost stavlja u položaj djeteta koje se igra u pijesku. Ako ne bismo i mi mogli u svemu tome sudjelovati, u otkrićima i u stvarima koje su bitne pa i samo djelomično, kakvu onda ima svrhu i samo naše postojanje?

Jonar zagunđa glasno.

— Nemojte — reče. — Zar vjerujete da mi sve to nismo već vidjeli toliko puta u toku duge povijesti naše vrste? Dopustite da vam pomognemo na jedini mogući način. Dopustite da vašim ljudima pokažemo kako da se prilagode svojoj kulturi i da budu zadovoljni s onim što imaju i s onim što jesu.

Nešto se pobunilo u Nardenu. On podiže glavu i promuklim glasom reče:

— Želite nas ostaviti neukim domorocima. To ste željeli reći? Ne, tako mi svega! Mi smo ljudi, a ne bijedni zaostali narodi koje smo zatekli na mnogim planetima gdje ste vi bili!

Elth se nagne naprijed.

— Ali, pogledajte — počeo je prepirku — kako znate da bi vam Psi energija koristila? Zar vi zavidite Ozirijancima što mogu disati vodik; ili Vegancima na njihovu imunitetu prema ultraljubičastim zrakama?

— Takve nas stvari ne pogađaju — odreže Narden. — Možemo poslati robota s daljinskim upravljanjem svuda gdje neke od tih vrsta mogu otići. Ali, kako možemo znati što smo po našem biću dok... — Sijevnula mu je ideja kao divlja mogućnost i požurio je ne razmišljajući o posljedicama. —...sve dok i naše misli ne budemo mogli slati postojanim valovima cijelim svemirom?

U sobi nastane tajac. Postalo je tako tiho da je Nardcn načas pomislio da je oglušio i nije ni pomislio kakvu je stravu izazvao među Cibaranima svojim nagađanjima. Čudio se duhu koji je to mogao izdržati i čak nije ni pomišljao na potrebu praštanja. Ali, ti su osjećaji nestali kao treptaj plamena.

Tako mi svega na svijetu pogodio sam u metu! Oni ne mogu prikriti da su iznenađeni. Vjerovali su da me mogu zavaravati u beskraj, u nadi da će se nešto u međuvremenu dogoditi kako bi se spasili... E... sada prijatelji moji, sada je već prekasno'

Elth progovori. Usne su bile jedino što se micalo na njemu:

— Tako, znači, vi ste došli do te pretpostavke? Nisam vjerovao da će bilo koje ljudsko biće imati intuitivne sposobnosti.

— I namjeravamo da u tom smislu radimo i dalje — Narden se suzdržavao da mu ne podrhtava glas. Osjetio je kako mu bilo tuče u ušima. — Čak i ovako maglovita i opća ideja pomaknula nas je pedeset godina unaprijed. Sada znamo što valja pokušati i što treba tražiti. Teoretičari će dalje matematički razraditi taj koncept. Biolozi će otkriti egzaktnu metodu pokretanja Psi energije. Odjednom će se pojaviti umjetan generator, možda neka životinja mutant za kontrolirane pokuse. Nema nikakve mogućnosti za Cibarane, osim da nas zaustave ratom! — Nastupio je antiklimaks kada ie spustio glas i dodao: — Zašto nam onda ne pomognete umjesto što nas sprečavate?

Nitko ga nije ni slušao. Počeli su se pogledavati. Nekoliko je riječi bilo izgovoreno nepoznatim jezikom. Alanai je mabao rukama. Elth mu priskoči. Alanai ustade, polagano i s bolnim izrazom, oslonjen o Eltha. Izašli su iz sobe. Ostali su ih slijedili. Nekako je sve nalikovalo na povorku.

Narden ostade osupnut na trenutak, a onda skoči i dohvati za rame Jonara, koji se našao na kraju povorke. Zavikao je:

— Što se ovdje događa?

Jonar ga pogleda krupnim jantarnim očima.

— Raspravili smo o cijelom položaju — reče Cibaran. — Oklijevali smo, jer nam je fizički život vrlo drag i nitko još nije istražio njegove granice. Ali, vi nam niste ostavili drugog izbora.

Odjednom se neočekivanom snagom otrgnuo od Nardena i krenuo za ostalima. Narden je ostao zureći za njim. Čuo je žamor njihovih glasova, možda su i pjevali, nije bio siguran.

Kerintji je vikao preko interkoma.

— Požuri za njima1 Zaustavi ih! Oni ga ubijaju!

Narden se zgranut sjetio da svaka soba ima skrivenu kameru. Savladao je svoju ukočenost i potrčao. Glavna se vrata otvoriše i nekoliko vojnika upade.

Alanai je već bio mrtav. Elth i jedan drugi Cibaran slomili su mu vrat jednim stručnim zahvatom. Spustili su tijelo na tlo i mirno se okrenuli vojnicima.

— Ne mičite se — čuo je Narden sebe kako viče kao iz daljine.

— Razdvojite ih — vikao je Kerintji preko interkoma. — Vežite ih u lance. Postavite stražu da bi se spriječila samoubojstva...

— Kako želite — reče mirno Elth. — Mi smo naše završili. Zašutio je i polagano nježnom kretnjom zatvorio oči Alanaiu. No Nardenu se činilo da Elth nije uspio prikriti napetost u svome glasu, kao dijete kad na svoj rođendan treba da primi nekakav dar.

*

— Oni to nisu učinili bez razloga. — Medina je odbijao dimove iz lule sve dok mu dim nije obavio lice.

— Žrtvovali su najslabijeg. Njega su najlakše mogli ubiti. Nisu ni pokušali da ubijaju još nekoga. Što je zaustavilo njihovu akciju?

— Moja nagađanja o prirodi Psi energije nisu bila daleko od istine — objasni Narden. — Nisu smjeli dopustiti da nastavimo svoja istraživanja.

— Ali još ih imamo petoricu i tijelo šestoga. — Medina pogleda Kerintjia. — Nema nade s reanimacijom?

— Nema. — Mali čovjek zaniječe i glavom.

— Naši su se medicinari odmah poslužili tehnikom za prvu pomoć, otvorili su lubanju i primijenili neposredno hranjenje i stimulaciju mozga kao i uobičajenu proceduru za utrobu. Stavili su mu spiralni umetak pored oštećenog dijela kičme. Svaki bi čovjek nakon tih zahvata oživio. Moglo se očekivati da će bar pojedini organi početi oživljavati. Ali ne. Cibaran je ostao mrtav. Potpuno mrtav. Mikroskopski su ispitani dijelovi oštećenog tkiva, pa čak i manje organizirane stanice kao na primjer one iz jetre, no i one su bile mrtve.

— Dakle — reče Medina — mislim da ne možemo očekivati da bića s drugih planeta umiru prema našem uzorku.

— Ali, morali bi — protestirao je Kerintji. — Oni udišu kisik, metabolizam im je na osnovi ugljikohidrata i aminokiselina kao i u nas. Njihove stanice imaju jezgru, gene i kromosome. Oh, da, ima i nekih manjih razlika, kao, na primjer, vrlo fina mrežica vlakana u svakoj stanici; njihovu namjenu uopće ne znamo. Ali, oni ne mogu biti toliko različiti od nas!

Medina izvadi cigaretu iz usta, zagleda se u nju, pa onda u prisutne.

— Otkrit ćemo i to — reče. Možda. Vi ste odličan teoretičar i praktičar, majore Nardenu, možda nam možete objasniti zašto su to učinili.

— Ne znam — reče Narden polagano. — Čak nisam sposoban ni da razmišljam o tome.

— Savladajte malo tu svoju prokletu savjest! Ta mi ovo činimo za ljude, za cijelu našu vrstu, za naše potomke, od sada pa dovijeka.

Narden se opet sjetio Alanaia kao kroz eone vremena.

»Vi tu ne možete ništa. Vi ste mladi, sirovi i željni života. Oh, kako ste vi gladni života!« Ali mozak mu je ostao ukočen i nekako njemu stran Sjedio je bez pokreta.

Kerintji reče stisnutih usana:

— Mogu samo nagađati, generale. I ako imam pravo, bilo bi najbolje da što je brže moguće prebacimo cijeli projekt na neko drugo mjesto. U trenutku kada je umirao, kada više nije imao potrebe za

svojim živčanim sustavom, Alanai je mogao sagorjeti odašiljući telepatsku poruku dovoljno jaku da bi je mogli čuti na Cibari i kroz sve naše prepreke. Taj bi ih poziv mogao dovesti ovamo...

— DA.

Kada je riječ bila izgovorena, Medina spusti cigaru i ostane sjediti kao vreća, a sva boja mu je nestala s lica. Narden i Kerintji morali su se okrenuti da bi mogli vidjeti. Kerintjijeva ruka pođe k pištolju za pojasom i munjevito ga izvuče. Nekakva sila koja mu je zderala kožu s prstiju, iščupa mu pištolj iz ruke. Odletio je daleko po podu u drugi ugao sobe.

Narden pomisli negdje daleko u svojoj podsvijesti da je oduvijek očekivao taj trenutak. Digao je glavu i vidio visoku sivu priliku, a jantarni pogled nije ostavljao mjesta sumnji da se ona ljuti. Glava te spodobe bila je okružena tankom metalnom mrežom a zrak je treperio oko nje. Zaključio je nekako maglovito da on, vjerojatno, štiti od smetnji valove energije koje su emitirali. Postalo je očito da ih je samo konstrukcija takvih zaštitnih mrežica-kaciga zadržala do sada da krenu u spašavanje svojih prijatelja.

— Čestitam vam na vrlo pametnoj dedukciji — reče glas koji je zvučao kao glazba, čak i u varijanti zemaljskog jezika. — Ne brinite za vašu sigurnost. Vaše će žrtve sada otići, dakako, a mi ćemo poduzeti sve što treba da se tako nešto više ne dogodi. Ali, to se tiče samo nas. Nije nama svojstveno da se miješamo u slobodu drugih, jer to bi narušilo našu vlastitu etiku, ali ćemo javno zatražiti od vaše imperije da se odrekne ovih istraživanja budući da su za vas previše opasna, i ja sam uvjeren da će u toku vremena ljudi postati oprezniji.

Narden se diže. Koraknuo je prema Cibaranima, no bio je zaustavljen nevidljivim zidom. Digao je ruke u zrak.

— Ali, to je moja dužnost! — povikao je glasno.

Još jedna silueta sijevne u uredu: Elth. On je bio bez kacige od metalnih vlakana. Naše uređaje za smetnje mora da je već bio ušutkao, a obrve su mu treperile od radosti.

— Došao sam da se oprostim od vas, Baris. Medina pokrije rukama lice.

— Prokleti bili, prokleti bili.

— Nešto smo naučlii — progunđao je Kerintji. — Nekoliko nas će, usprkos vama, i svemu što biste mogli učiniti, nastaviti proučavanje. Jednog dana neće vam biti dovoljno da ubojstvom dozovete pomoć. Neće vam nitko moći pomoći.

Narden je opet stajao bez riječi. Nije imao pojma da li je možda neki djelić njega, neki rudimentarni molekul, koji bi za milijun godina evolucije mogao postati Psi organ, shvatio i uhvatio velike i značajne misli koje su se sada kovitlale i pjevale oko njega. Mogla je to biti i podsvjesna logika.

— Ne — gotovo je povikao.

— Što? — trepne Kerintji. A sada su i Cibarani stali i umirili se.

— Ta vaša teorija o sagorijevanju — reče uzbuđeno Narden. Osjećao se kao da to govori netko drugi. — Oni se nadaju da ćemo povjerovati kako im je Alanai prenio poruku. Ali, to je samo još jedan lažan trag. Komunikacija se ostvaruje prema određenoj metodi, a ne po nekakvoj kaotičnoj eksploziji energije. Kako bi on mogao organizirati svoj živčani sustav u dovoljnoj mjeri, naročito kada je umirao? Naš proizvođač smetnji bio je u pogonu sve vrijeme; sjetite se što sam bio postavio kao prihvatljivu teoriju: metoda kojom radi mozak može biti primijenjena i na kozmičke valove jednako kao i na neuronski kompleks. On je »umro« da bi ostvario potpuni prijenos. Alanai je oslobodi svoj um, takoreći, od zbunjena tijela. Nije poslao poruku Cibaranima. Otišao je sam k njima kao primjerak vala!

Medina ga pogleda.

— Nećete valjda reći da je on još živ?

— Na neki način jest. — Nardenove su riječi šokirale sve prisutne. On sam nije znao kamo to vodi. — Na vrlo realističan način: da. Ali, to nije identičan život kao kada mu je tijelo bilo živo. On više nema fizičke dijelove ili osjetila. Ali, Alanai je svakako stekao nove telepatske sposbnosti koje to više nego nadomještaju. On može komunicirati, um s umom, sa živim Cibaranima. Može im saopćiti činjenice, a onda prijeći u drugu fazu svojeg postojanja, kao što leptir napušta svoju čahuru...

Okrenuo se prema Cibaranima koji su stajali i slušali i po vikao:

— To ste skrivali od nas po svaku cijenu, da nikako ne otkrijemo da smrt nije kraj! Ali, zašto? Vi tvrdite da ste zainteresirani za našu sreću. Pa niste nam mogli reći ništa ljepše nego to da nam je svijest besmrtna!

Stranac je nestao. Elth se zadržao još malo. Narden je shvatio da je odgovor koji će sada dobiti, samo popuštanje znatiželji, jer će ga ljudi kad-tad ipak jednom otkriti, osim ako i sami ne zaključe da ga treba čuvati kao tajnu. Kada je Elth progovorio, bilo je to kao sa kirurškim sažaljenjem:

— Svijest vam nije besmrtna — rekao je i nestao.

(Objavljeno prema dogovoru i GPA München)

Slučaj Pekavles

Novak Novakov

I

Inspektor diže pogled na jedini prozor u sobi ispred kojeg se detektiv odmah ukloni. Počinjao je najdosadniji deo posla i zato je inspektor još oklevao. Progovorio je zagledan u sivu svetlost jesenjeg dana.

— Oprostite što vas uznemiravam, Pekavles, ali kao što verovatno pogađate imam jedno pitanje za vas, pa je nužno da uspostavimo kontakt. U tome će nam pomoći Mileva na koju se možete potpuno osloniti. Na poslu ona nikad ne govori u svoje ime.

Niko u sobi nije pogledao Milevu koja je sedela sklopljenih očiju. Kad je njena stoličica kraj leša škripnula, on nastavi:

— Istina je da većina mojih kolega ne postupa ovako. Oni tvrde da je s gospodom leševima nemoguće sarađivati jer štite svoje ubojice. Na primjer, ne odaju njihova imena. Ja poštujem vaše nove osećaje prema čoveku koji vas je ubio, ali se ipak nadam da ćemo se sporazumeti. Kad biste se samo za trenutak uživeli u vaše telo!

Mileva otvori oči.

— Mogao bih, ali ne želim — reče ona. — Vi to ne možete razumeti, inspektore. Da sam zaista ubijen, ubojica bi mi sada bio bliži nego otac i majka zajedno. Ali, vi ste u zabludi, inspektore. Kako hoćete, ali sad ću da ćutim.

Mileva sklopi oči.

— Ako vas dobro razumem, vi tvrdite da ste izvršili samoubistvo — odvrati inspektor i sleže ramenima.

Mileva otvori oči.

— Tako je.

Mileva sklopi oči. Inspektor je ćutao.

— Svi su leševi isti — reče najzad tiše, obraćajući se detektivu. Poćuti još malo, pa diže glas:

— Zašto onda niste napisali oproštajno pismo? Mileva otvori oči.

— Bio sam nepismen.

Mileva sklopi oči.

— Mogli ste nekog zamoliti! Uostalom svejedno — doda brzo inspektor koji se zaista osećao pomalo umoran i ustade.

— Ne prekidaj kontakt, ne puštaj ga — dobaci Milevi i izaže napolje. Detektiv dohvati stoličicu pa požuri za njim.

II

Detektiv se prvi usudi da prekine tišinu.

— Možda ipak govori istinu... — promrmlja on. Inspektor se osmehnu, ali oćuta. Iz dvorišta ih je ukočeno posmatrao veliki riđi mačak.

— Gle kako miče vrhom repa — pokaza inspektor na njega. — Cic, cic... dođi!

Ali mačak se poče povlačiti u stranu i šmugnu iza kuće.

— Znači vi mislite da se jednom lešu smc verovati? — upita inspektor.

— Ne, ali zvučalo je nekako uverljivo. Ne kao dosad... Inspektor se promeškolji na stoličici:

— Ne zaboravite da se za ovog starca pričalo da krije silne pare, a neko je možda u to i poverovao. Mi te pare nismo našli, ali kao da ih je neko tražio pre nas. Ono malo stvari u sanduku u priličnoj je meri isprevrtano, neke su i razbacane po podu. Međutim, sitniš iz starčevog novčanika nije odnesen. Možda zato što je nađeno nešto veće, možda baš zato što nije, ja ne znam... A gle, evo opet našeg prijatelja mačka, nekako nas čudno gleda.

— Da nije besan?

— Šta sam ono hteo? A, da. Pred nama su tri pitanja. Prvo: otkud otrov u mleku? Drugo: otkud mleko u starcu kad njegove zdele poriču da su dolazile u dodir s tom tečnošću? Treće: otkud starcu mleko kad u kući nema traga od neke životinje iz klase MAMMALIA? Izuzev ovog mačka, naravno. Od čega da počnemo, šta mislite?

— Pa mislim od ovog trećeg.

— Mladiću, vi ćete daleko doterati. Macane, do viđenja.

III

— Ne, nema mleka za prodaju... Pa neki od naših seljaka prodaju,

ali ovde na našoj strani niko, koliko ja znam... Možda je i bio siromah, ali zašto noću nikom živom nije otvarao, mogao si i maljem da kucaš. Dolazili ljudi da se našale, lupali, a on se ni na prozoru ne pokaže... Sve ću po redu da vam kažem. Izađem ja sinoć da obiđem kravu kad čujem kako neko otud vabi mačku. Pogledam, a mesećina ko dan. Tamo, čak kod starog bunara, stoji starac i viče: cic, cic, to jest zove svog mačora. Pa, mislim se, on nek' gleda svoj pos'o, a ja ću svoj. Kad sam se vratio iz staje čujem trči neko. Pogledam, a ono starac beži k'o da ga vile gone. Ulete u kuću, tresnu vratima. Pogledam bolje da vidim od čega se uplašio, ali nigde ničeg. No, mislim se, ovaj stari se sasvim raspametio. A danas se kao premišljam: mora da mu se nešto prikazalo...

— Inspektore, dobar je to bio starac, samo znate kakav je naš svet. Izneli ga da ima ušteđevine pa mu to i glave došlo... Jeste, radio je kod mene, do jesenas. Vidim čovek siromašan, zašto da mu ne pomognem. Neka prodaje deci kikiriki i semenke. Lak posao, taman za njega. E, al' imao je naviku da pomalo olakšava fišeke. Mene time nije štetio, al' deca videla i nije im bilo pravo. Dođu, kažu mi. Mislim se, šta da radim? Pa ga naposletku oslobodim od posla: idi, brajko, s milim bogom kad ne umeš da ceniš dobrotu. Sad mi je žao, ali šta sam mogao...

Detektiv je još jeo baklavu. Inspektor izađe da ga pričeka na suncu koje je malo granulo. Šetkao se pred plakatom u izlogu koji je pozivao na obavezno cepljenje pasa i mačaka protiv besnila.

Kad su se vratili i hteli da uđu u dvorište, zaustavi ih neki seljak koji je čekao na ulici.

— Je 1' vama treba da se javim u vezi s mlekom?... Kažu mi deca pred ručak: lupao doboš da se javi u kancelariju ko je starog Pekavlesa sinoć napojio mlekom. Nisam se mislio nego odmah odem. Tako i tako, kažu mi, od tvog se mleka otrov'o stari Pekavles, nego idi kod njih da se nekako opravdaš. Kako to može da bude, pa i deca su pila... Evo kako je to bilo. Dođe on da kupi mleka, a moja domaćica baš pomuzla. Ja mu kažem: za bogataše što se prave sirotinja cena je zlatnik cimenta. Dirnem ga ja tako, al' vidim da je nešto pokunjen pa ga se manem. I još mu kažem da pije koliko može i konzervu neka napuni, a ja ne ištem ni pare... Pa konzerva k'o konzerva, od šunke, velika... Onda, je 1' mogu ja da idem?

IV

— Zdravo macane, je li ti bilo udobno?

Mačak skoči s inspektorove stoličice i skloni se u stranu, ali nije bežao. Inspektor i detektiv uđoše u sobu. Mileva je sedela na svojoj stoličici sklopljenih očiju. Dok su obilazili leš, zastadoše. Mileva je mahala noktima pred licem.

— Ah, to je naš prijatelj mačak grebao u vrata — reče inspektor. Milevine ruke se spustiše i opet skrstiše na krilu. Inspektor sede na podmetnutu stoličicu i pogleda kroz prozor, a detektiv ode u svoj ugao.

Odjednom se inspektor osmehnu i promrmlja:

— Dakle...

— Gotovo? — usklikne detektiv koji je znao šta to znači.

— Možda.

Mileva otvori oči, otvori usta, zatvori oči, zatvori usta. Ali to niko nije video.

— Jutros ste za našeg prijatelja mačka pomislili da je besan — nastavi inspektor.

— Rekao sam to tek onako. Zbog epidemije besnila.

— Tada nisam obratio pažnju, ali sam posle u izlogu poslastičarnice video onaj plakat.

— Znam, viđao sam ga i na drugim mestima.

— Dakle? Razmislite.

— Pa i iz onog što je komšija rekao jasno je da je mačak imao tu neku ulogu, ali...

— Glavnu... Kažem vam, glavnu ulogu.

Inspektor ućuta. Cutao je i detektiv. Zatim naglo reče:

— To onda znači da stari nije imao skrivenog blaga.

— A od otkrivenog samo taj sitniš.

— To je malo.

— Manje nego što je bilo potrebno. Više nije radio kod one šećerleme.

— Od čega je živeo?

— Ko zna? Nas se to ne tiče.

— Dugo nije mogao da pronađe otrov...

— Verovatno je bio zaturen negde na dnu sanduka.

— Da li ga je tražio pre nego što je pošao po mleko ili posle, kad se vratio?

— Verovatno posle. Ali nije važno.

— Dobro. Vratio se s konzervom mleka.

— To jest s maćorovom porcijom.

— Usuo je otrov, otišao do starog bunara i dozvao mačka. Gde je sad ta konzerva?

— U bunaru, naravno. Zajedno s kesicom od otrova.

— Ali zašto je onda, pobogu, mrtav starac a ne mačak? Zašto je starac bežao?

— Tu je čvor. Mora da se stari predomislio ili... Nisu primetili da je Mileva otvorila oči.

— Ne znam kad je izašao iz jaruge. I dalje sam ga zvao, a on je stajao na dva koraka od mene i posmatrao kako ga zovem, mirno čekajući da bude primećen. Treba da znate da ga odavno ne hranim. Nemam čime. Zivi od tuđih pacova i lepo izgleda. Odmah sam video da je sit. Nije bio mnogo zainteresovan da vidi čime ću ga počastiti, ali se setio starih dana i odazvao. Nisam žurio da spustim porciju. I on je bio strpljiv. Kad sam to najzad učinio jer sam prvi popustio, on priđe. Lagano, kao da misli: »Nisam gladan, ali da učinim starcu po volji«. Odjednom je svet bio mrtva pustinja. Poslednji živi stvor, jedan mačak, moj mačak, njušio je konzervu. Užasnut, setih se da je neko, pre nego što je nestao, smerao da ga ubije i misleći da ja ne vidim sunuo otrov u tu konzervu. Da ga spasem zgrabih je... Kad sam se pribrao, mačak je još bio tu, ali se promenio. Pogled mu je postao sumnjičav. Opet nikog nije bilo osim njega. Morao sam da preduhitrim sumnju koja se u njemu rađala. Morao sam smesta nešto da učinim. Otpio sam malo mleka da mu pokažem kako nema čega da se boji. Tek tad me obuze pravi užas, kad shvatih šta sam učinio. Ali nije bilo vremena za razmišljanje. Nisam se usudio da razmišljam. On me je gledao. Morao sam da odigram igru do kraja. Morao sam da stignem u kuću pre nego što padnem i posvedočim izdajstvo...

Mileva ućuta, ali ostade otvorenih očiju.

Začarana šuma

Fritz Leiber:

The Enchanted Forest

Preveo *Božidar Stančić*

Osjećalo se kako se tama zatvorila poput lišća na drveću i ispunila zujanjem poput ranjenih osa na Zemlji. Nekakav je mehanizam tiho zabrujao. Jajolika su se vrata otvorila u mrak. Prosulo se blago zeleno svjetlo i miris biljaka novog planeta. Zelena nijansa svjetla dolazila je od grana što su se isprepletale pred otvorom vrata. Pri pogledu na te kao podlaktica debele bodljikave grane čovjeku se stisne srce.

Ljudska se ruka pojavila iz tame i pružila se prema zelenoj zapreci. Prozirne i kao prst dugačke bodlje su zatreperile, malo se povukle, pa zatim udarile, promašivši za milimetar ruku, što se zaustavila u pokretu. Ruka nije uzmaknula.

»Moram uništiti te male zelene bodlje kako bih mogao izaći iz broda« — pomisli Elven. — »Možda je i sretna okolnost što su ovdje. Ta šuma trn ja ublažila je pad svemirskog broda i spasila mi život.«

Zatim se ukoči. Zujanje iza njega poprimilo je određen oblik i pretvorilo se u riječi:

— Brzi ste, Elvene.

— Brži od vaših lovaca — ravnodušno će Elven i ne okrenuvši se. — Čak brži od svjetla.

— Daleko ste otišli, Elvene. Na desetak svjetlosnih godina.

— Dvadesetak — ispravi ga Elven.

— A ipak razgovaram s vama, Elvene.

— Ali ne znate gdje sam. Ja plovim naslijepo po beskonačnosti. Vi me ne možete otkriti. Vaše se riječi rasipaju beskonačnim prostorom, Fedrise.

— Ali koliko god brzo i daleko otišli, Elvene — uvjeravao je glas nalik na zujanje osa — morat ćete se negdje spustiti. Tada ćemo vas naći.

Elven je uporno promatrao zeleni oval vrata. Zatim se nasmije.

— Naći ćete me! A gdje ćete me naći, Fedrise? Na kojem od milijun planeta Konfederacije?

Glas nalik na zujanje postane slabiji.

— Vaš rodni kraj je mrtav, Elvene. Od svih koji su izvan zakona jedini ste vi prošli naše prepreke.

Elven nije odgovorio. Rukom se popipa po vratu i izvadi iz medaljona što je visio oko vrata malu bijelu kuglu. Zadržao ju je malo na dlanu, promatrajući je podsmješljivo. Zatim stavi kuglicu ponovo u medaljon i vrati ga na mjesto oko vrata kao da je fetiš.

Glas nalik na zujanje ose postajao je sve slabiji.

— Vi ste sami, Elvene. Sami s tajnovitostima i strahovima svemira. Netko nepoznat naći će vas prije nego mi Vrijeme, prostor i sudbina će se ujediniti i urotiti protiv vas, Elvene. Samo ni slučaj...

Glas s radija je utihnuo, a s njim i posljednja snaga energije u pokvarenom svemirskom brodu. U prostorije broda uvukla se tišina. Tišinu prekine Elvenov reski smijeh. Psiholog Fedris! Luđak Fedris1 Ne misli li on da će možda potkopati moral prijetnjama i sugestijama? Kako da bilo tko od onih izvan zakona vjeruje u natprirodno! U svemiru ima stvari što premašuju poimanje, čudnih opasnih ljepota. Poznaju ih samo Odbjegli. Te će ljepote zauvijek ostati neznane jedinicama u Konfederaciji, koji poštuju samo sigurnost i kukavičluk, kao i većina, i koji mrze one što su se privikli na opasnost i na ljepotu. Kao što mrze i Odbjegle toliko da su ih uništili. Osim njega.

Usamljen — kaže Fedris. Elven se zagonetno nasmiješi, dodirne medaljon ovješen o vrat i diže se polako. Potražio je i našao predmet koji je tražio.

»A sada, Fedrise, moram obaviti stvaralački posao. Ili možda posao oživljavanja...«

Uperio je prema otvoru top uništivača, pulverizatora. Nije odjeknula eksplozija, ali su se grane stresle i pocrnjele, a bodlje nestale. Sve se pretvorilo u prah koji je vjetar raspršio. Elven pođe prema vratima, zastane na trenutak na pragu, plavokos, hladnih ustiju, nasmiješenih očiju, lijep u crnoj tunici s platinastim obrubom. Zatim se nagne i skoči na tlo, podižući pri tome finu prašinu.

Kad se vratio, isključi pulverizator, obriše jfioj s lica te pogleda šumu trnja što mu je opkolila brod sa svih strana. Na kilometre daleko ista slika, isto trnje s oštrim bodljama, nalik na bodeže što su nicali iz crvenkastog tla. Nije bilo znaka drukčijeg krajolika, ni traga živim bićima, ako se izuzme ovo trnje, koje je očito bilo živo i koje ga je posvuda »pronalazilo« ako bi mu se previše približio.

Dopustio je jednom malom trnu — radi stjecanja iskustva — da ga ubode. Boli su bile strašne. Čudan krajolik! Što je to moglo značiti? Je li to bila umjetna plantaža ili prirodna šuma? Zadrhtao je. Kakva je uloga toga trnja kad ovdje nema ni traga životinjama? Smiješna i čudna šuma! Podsjećala ga je na začarane šume iz starih bajki sa Zemlje. Ta bi ideja oduševila Fedrisa.

Kad bi samo znao svemirske koordinate ovoga planeta! Mogao bi

ustanoviti i druge eventualne oblike života. Neki sunčani sustav imaju bioloških sličnosti. No on je prenaglo pošao na put i sad ne zna gdje se nalazi. No sjetio se i da ga ni Fedris ne može naći. Nitko ga nije mogao zamijetiti. On je jednostavno iskrsnuo iz prostora i poslije sudara s meteoritom njegov je brod bio odbačen na najbliži planet. Kad se spusti noć i pojave se zvijezde, možda će se uspjeti orijentirati. Ako ovdje uopće pada noć. I ako se rasprši zastor oblaka iznad njega. Pogledao je u kompas. Primitivan instrument s iglom, ali je funkcionirao. Taj je planet imao magnetske polove. Možda 1 izmjenu dana i noći, kako bi se održao biljni život i temperatura. Kad bi uspio izići iz te ogavne i opasne šume, mogao bi prijeći u akciju.

On stavi kompas u džep tunike, tapšući gotovo nježno medaljon s kuglicom što mu je visio oko vrata. Zatim ponovo pogleda splet vegetacije što se dizao pred njim. Zaista, kao začarana šuma iz bajki, u kojima su vitezovi krčili sebi put mačevima. S pulverizatorom je još djelotvornije. Ogledao se da vidi kako je daleko probio tunel kroz šumu.

Kroz pepeo uništenog trnja počele su nicati nove biljke. Elven nastavi put s ultrazvučnim pulverizatorom u ruci.

*

Bodljikavo je grmlje bilo tako gusto da se Elven iznenadio kad je odjednom izbio na čistinu. Na mjesto kao iz neke bajke. Četvorni kilometar proplanka. Oko njega gusta grmovita šuma. Desno je žuborila rijeka između otrovnoga bilja i prelazila proplanak prema doliva. Nedaleko od rijeke dizao se brežuljak, a na njegovu obronku razbacano nekoliko sivih kućica. S jednoga se krova vijorila perjanica dima. Na dvorištu kola i poljoprivredni alat.

Osim prostora gdje su bile kuće, sav je proplanak bio obrađen. Na obroncima brežuljka voćke, na ravnici povrće, pa žito što se lelujalo na vjetru. Sva je vegetacija prestajala na metar od šume.

Negdje se začuje mukanje. U podnožju brežuljka paslo je stado. Vodio ga je muškarac odjeven u grubi ogrtač. Iz kuće s koje se dimilo izađe životinjica, očito mačka, i pođe prema stadu. Na pragu kuće pojavi se mlada žena. Promatrala je oko sebe, ruku prekriženih na prsima.

Prava seoska idila, na koju je Elven bio osjetljiv. Odlanulo mu je dok je promatrao prizor i krajolik. Iz šumarka kraj njega se pojavi druga žena i pogleda ga iznenađeno. Bila je odjevena u zelenkastu tuniku od biljnih vlakana. Bilo je u njoj dražesti, pomisli Elven. Poluprimitivne. Nalikovala je na jednu od njemu poznatih Odbjeglih, ali s izrazom uplašena djeteta. On joj se približi. Ona padne na koljena.

— Vi... vi... — promrmlja s mukom. — Poštedi te me, gospodine. Primite moje poštovanje.

— Poštedjet ću vas ako mi odgovorite na pitanja — odvrati Elven. — Koje je ovo mjesto?

— To je Mjesto — odgovori ona.

— Ali koje?

— Mjesto. Nema drugih.

— A odakle sam onda ja došao? — zapita on.

— Ne znam — rekla je. Imala je riđu kosu i bila je vrlo lijepa.

Elven se namršti.

— Kako se zove ovaj planet? Ona ga je smeteno promatrala.

— Što je to planet?

Čini se da će se nakon svega ovdje teško sporazumijevati s ljudima.

— Kako se zove njegovo sunce?

— Što je to sunce?

On nestrpljivo podiže ruku u zrak.

— Ono što sja odozgo.

— Mislite li pitati da li nam dolazi nebo?

— Je li nebo uvijek jednako?

— Ponekad je sjajnije. Sad će pasti noć.

— Gdje je kraj šume?

— Ne razumijem što hoćete reći.

Pogled mlade žene zabio se u prolaz koji je Elven načinio svojim poluverizatorom i u očima joj plane strah.

— Vi ste pobijedili otrovne bodlje — promrmljala je. Bacila se na tlo. — Poštedite me, o, svemogući!

— Ne mogu ti ništa obećati — Elven će suho. — Kako se zoveš?

— Sefora — dahne ona.

— Dakle, Sefora, povedi me k svojem narodu.

Ona se diže i počne trčati prema kućama kao preplašena golubica.

*

Kad je Elven, lagano kao što je i pristajalo njegovoj ulozi, stigao do kuće s koje se vijorio dim, ondje je već stajao odbor za doček. Dva mladića su kleknula pred njega, a žena koju je spazio na pragu donijela je tanjur pun crvenoga i narančastoga voća. Pobjednik Otrovnih Bodlji uzme jedan komad, zagrize i kimne glavom, pa joj dade znak rukom neka to odnese.

Kad je ušao u dvorište, Sefora ga dočeka s platnom i posudom tople vode. Pokazala mu je rukom na čizme. On joj je pokazao kako će ih skinuti i nekoliko trenutaka poslije ležao je na mekanim kožama, pokrivenim mirisavim lišćem, a Sefora mu je prala noge.

Nemarne je čavrljao s njom. Doznao je da joj je dvadeset godina, da radi na gospodarstvu, da joj je neki Alfors odnedavna postao muž.

Vani se sivo nebo odjednom smrklo. Mladić kojega je Elven vidio kako čuva stado i koji se zvao Kors, donio je cjepanice i naložio vatru. Njegova družica Tulya bavila se oko peći, odakle se osjećao ugodan

miris jela. Ugođaj je bio intiman, ali pomalo izvještačen. No, govorio je Elven sam sebi, ne prima se svakoga dana bog na večeru. Kad se navečerao i popio vina, nasmiješio se u znak zadovoljstva; nestalo je krutosti. Alfor je počeo pjevati uz pratnju neke grubo izrađene harfe, a Sefora i Tulya su zaplesale. Kors je poticao vatru i punio Elvenovu čašu vinom, izlazeći od vremena na vrijeme, vjerojatno da pogleda stoku.

Elven se osjećao ugodno. Ovi su ljudi jedva nalikovali na njegove Odbjegle. Bilo je u njima tragova slobodnog i bezbrižnog duha.

Valjalo je postaviti pitanja u vezi s okolicom i svime što je zanimalo Elvena. Ono što je doznao pitajući bilo je iznenađujuće, ali beskorisno. Ovo četvoro ljudi bili su jedini pripadnici zajednice. Nisu poznavali nikoga drugoga u ovom kraju. Nitko nije postojao osim njih. Nikad nisu vidjeli sunca ni zvijezda. Vjerojatno su osi vrtnje i putanje toga planeta bile usporedne. Klima je bila nepromjenljiva. Elven bi promatranjem mogao ustanoviti da li su noći i dani jednako dugi.

Još je čudnije bilo što nitko od njih četvoro nije išao dalje od proplanka. U njihovu se duhu bodljikava šuma protezala beskonačno i bila je nepremostiva zapreka. Vatra joj nije škodila, sjekire bi otupjele, a bodlje su im ulijevale neopisivi strah. Sve to je nametalo Elvenu jedno pitanje:

— Gdje su vaši roditelji? — pitao je Korsa. On je slegnuo ramenima.

— Naši roditelji?

— Mislite li na sjajna bića? — umiješa se Tulya sjetno.

— Otišla su.

— Sjajna bića? — ironično će Elven. — Ljudi kao vi?

— O, ne! Metalna bića s kotačima umjesto nogu i dugim rukama koje se mogu protezati u svim pravcima.

— Voljela bih da sam kao oni — zamišljeno će Sefora.

— Kotači umjesto ovih strašnih nogu i blagi jednolični glas, duh koji sve zna i koji se nikad ne ljuti.

— Kad su odlazili, rekli su nam zašto idu — reče Tulya.

— Željeli su nas naučiti da živimo sami i da se sami snalazimo, kao i sva živa bića. Ali mi ih volimo i uvijek ćemo žaliti za njima.

Elven pokuša upotrijebiti svoj posebni dar za poniranje u duh. Ustanovio je da govore istinu. Doista su ih odgojili roboti! Ali zašto? Sve same pretpostavke. Sjetio se što je Fedris rekao o zagonetnostima svemira, pa se hladno nasmiješio.

*

Vani je bila mrkla noć. Vrč s vinom bio je gotovo prazan. Domaćini su Elvenu spremili postelju. Mačka se digla i počela se umiljavati oko Elvenovih nogu. Elven je pomislio kako bi bilo dobro ostati ovdje, uvažen i poštovan kao šumski bog za ove seljane. Zatim je dotakao

medaljon oko vrata i odmahnuo glavom. Ovdje ne bi mogao ispuniti svoju misiju. Premalo je ljudi. Treba da ode u velike gradove. Pogledao je svoje domaćine. Seforina je kosa sjala crvenkasto u plamsaj ima vatre.

Probudio se u ranu zoru. Trenutak je oklijevao, a zatim je napustio kuću.

Kao što je i očekivao, šuma je već bila zarasla na mjestu gdje ju je uništio pulverizatorom. Prešao je proplanak, zaobišao brežuljak i s druge strane brežuljka našao se pred zelenim zidom trnovite šume. Pogledao je u kompas i uputio se u suprotnom pravcu do mjesta gdje je ležao njegov svemirski brod. Zatim je uključio pulverizator.

Na početku poslijepodneva — Elven je procjenjivao vrijeme po mijenjanju intenziteta svjetla — prešao je petnaestak kilometara. Kad bi se samo mogao dignuti da vidi dokle seže ta smiješna i prokleta šuma. Posvuda ga je okruživala, svuda jednaka i, činilo se, beskonačna. Bodlje su se povlačile i udarale svaki put kad bi ih okrznuo izbliza. Iz sprženoga sloja iza Elvena nicale su odmah mlade biljčice s bodljama. Prijeći iz leta u svemirskom brodu u puzanje ovuda poput crva zemaljskog! To i Odbjegloga dovodi do očaja i sili ga da dvaput razmisli prije nego što će se posvetiti slastima prirode.

Opet je pomilovao rukom svoj medaljon, otvorio ga i iz njega izvadio kuglicu. Promatrao je na dlanu njezin sjaj. Nasmiješio se. Fedris je smatrao da je pobjegao jedan Odbjegli iz njihova opkoljenog planeta. Što Fedris, uopće, zna? Zna da je Elven umaknuo policijskom kordonu i da je bio pretražen dvaput, tako da se smatralo da nije mogao ništa ponijeti sobom osim neki sićušan predmet. No taj je predmet bio dovoljan. U njemu su zatvoreni svi Odbjegli.

Ta kuglica sadrži genetske elemente zajednice Odbjeglih, kromosome i gene svakoga od njih. Tu je i Vlana vatrenih očiju, i neustrašivi Nar, Forten blaga osmijeha, i milijarde drugih. Kopije onih stanovnika što su uništeni na planetu Odbjeglih, a sad čekaju da budu usađeni u stanice bez jezgre i zatim hranjeni u majčinoj maternici. Za društveno nasljeđe pobrinut će se Elven.

A tada bi sve moglo početi iznova. Odbjegli bi ostvarili svoje snove koji bi uzdrmali svemir, mogli bi se prepustiti istraživanjima radi stvaranja zametka novoga svijeta, istraživanjima zbog kojih ih je Konfederacija i istrijebila. U početku razdoblja znanosti fizičari su istakli pretpostavku o iskonskom gigantskom atomu, jedinom izvoru iz kojega se rodio cijeli svijet. Došlo je vrijeme da se pokuša stvoriti takav atom od energije koja će se dobiti iz svemira. Nije važno hoće li novi svjetovi moći i morati uništiti stare. Nije važan strah građana Konfederacije. Sve to mora jednom početi — razmišljao je Elven. Ali nije ga ta misao potakla da nastavi koračati nego neumoljive bodlje što su izrastale iza njega. Jedan sat poslije toga njegov je dezintegrator

pretvorio u prašinu neki gusti splet bodljikava granja i pred njim se stvorio proplanak. Oko četvornog kilometra veličine. Pred njim je žuborila rijeka i nestajala u maloj dolini, gdje se uzdizalo i lelujalo žito. Malo podalje brežuljak. Na njemu voćnjak, na obronku nekoliko sivkastih niskih kuća. Iz dimnjaka jedne od njih vijorila je perjanica dima. U podnožju brežuljka neki je čovjek pasao stado.

Elven je pokušao odbaciti prvu misao koja mu se nametnula: da je kompas pokvaren, da ga je neka nepoznata sila pokvarila kako bi lutao u krug i došao napokon na isto mjesto odakle je krenuo. Pomislio je čak i da je posrijedi neka od tajnovitosti koje je najavljivao Fedris.

Kako se pokušavao sjetiti svega, spazio je Seforu kako stoji pred šumarkom, kraj njega. Bio je iznenađen i radostan u isto vrijeme, pa joj mahne rukom i pođe joj u susret.

Videći ga, ona podiže ruku i baci nešto. On pokuša to uhvatiti u letu, misleći da mu je dobacila neko voće. Ali se uspio na vrijeme sagnuti. Djevojka je na njega bacila nož blistave oštrice.

— Sefora! — vikne Elven.

Nimfa riđe kose okrene se i počne trčati vičući:

— Alfors! Kors! Tulya! — Elven je potrčao za njom. Upravo pred prvom kućom upao je u zasjedu. Alfors i Kors pojave se iz suše prijeteći mu. Alfors je nosio u rukama pilu, Kors čekić. Iz najbližih je vrata iskrsla Tulya s bradvom u ruci. Bila mu je najbliže pa je i prva stigla. Elven je uhvati za ruku i onemogući. Zatim je baci na tlo i opali iz svoga dezintegratora prema najbližem muškarcu. Kors zatetura i prinese očima svoju ruku pretvorenu u prah. Ali tada ga je napao Alfors velikom i nazubljenom pilom. I Alforsovu je ruku pretvorio u prašinu. Kors je urlao od bola, ali je ponovo pošao u napad, uzevši čekić u zdravu ruku.

Elven instiktivno opali prema njemu. Muškarac se pretvori u prah. Izbezumljeni Elven opali i prema Alforsu i presiječe ga na dvoje istoga trenutka kad je Tulya zamahnuta sjekiricom da ga udari. Jedva se izmaknuo, pao je i u padu opalio. Tulyjino se grlo pretvorilo u prah. Jedva se uspio pridići kad je zaprepašten spazio da mu se približava Sefora s vilama u rukama.

— Sefora! — viknuo je. Ali lice joj je bilo samo maska mržnje. Pošto je pritisnuo okidač pulverizatora, spazio je kako su se vile i Seforino lice pretvorili u prah, a zatim se tijelo bez glave okrenulo dvaput oko sebe i palo.

Tišina je bila gotovo neizdrživa. Samo bi ponekad zamukalo neko govedo.

Elven se diže drščući, ustrašenim očima promotri prizor krvoprolića u dvorištu i poče kašljati. Sa gnušanjem se udalji od oblaka prašine koji je podigao njegov pulverizator. Jedva je došao do

daha. Kad je bio dovoljno daleko od toga strašnog mjesta, pokuša razmisliti.

Bilo je očito da je neka magnetska sila djelovala na kompas i zbog toga se i vratio odakle je i došao. Ipak, klima nije bila onakva kao kad je prvi put došao u to selo. No možda magnetska os i os vrtnje nekog planeta i nisu tako daleko jedna od druge.

Mučilo ga je neobjašnjivo vladanje njegovih domaćina. Bilo je nevjerojatno da bi ih samo nestajanje jednoga božanstva toliko razljutilo i nahuckalo protiv njega. Jest, nekadašnji narod sa Zemlje je već odavna rušio svoje bogove i njihove simbole, ali to je bila ceremonija a ne pokolj. Da li se možda Fedris infiltrirao u njihov duh i okrenuo ih protiv njega? Je li Fedris posjedovao neko ultrasvjetlosno sredstvo koje bi moglo učiniti cijeli svemir alergičnim protiv Elvena? Ne, bilo bi to morbidno i besmisleno. Možda su njegovi dragi domaćini oboljeli od nekog ludila?

Slegnuo je ramenima i približio se kući, pa ušao da nešto pojede. Kad je utolio glad, nebo se već bilo smračilo. Zapalio je vatru i počeo od materijala koje je imao konstruirati žiroskop. Povremeno bi pogledao oko sebe i spazio mačku koja ga je promatrala s praga, ali bi pobjegla svaki put kad bi je pozvao. Nije htjela prići ni hrani. Na gredi su stajali vrčevi s vinom, ali ih Elven nije dirao.

Nakon nekog vremena je legao, pokušavajući odagnati misli na ono što se dogodilo i na tijela što su ležala vani. Na pragu su svjetlucale mačje oči.

*

Bio je već dan kad se probudio. Pokupio je svoje stvari i malo voća usput. Mačka se odmakla kad je izlazio. Po mrtvim tijelima već su se skupljale muhe. Pošao je prema brežuljku, pa prema šumi što je okružila proplanak. Kao i prethodnoga dana, tunel koji je jučer bio načinio u šumi, već je bio zarastao. Uključio je žiroskop i uperio svoj pulverizator u zeleni zid šume.

Bio je to jednoličan posao. Ovaj put je to radio odlučno i uporno. Povremeno bi pogledao žiroskop, obazirući se pažljivo da bi pogledao tunel koji je ostavljao za sobom i koji se smanjivao tek što bi prošao, stvarajući ponovo onu prokletu bodljikavu šumu. U mislima je već pravio planove za budućnost. Mogao se nadati da će proteći bar jedna generacija koja će biti oslobođena Fedrisa i sila Konfederacije. Prije kraja toga roka on mora pronaći neku uglednu civilizaciju ili društvo koje ima mnogo domaćih životinja i ondje stati na čelo tih bića. Tad će biti obavljene sve pripreme za reprodukciju, i klice Odbjeglih iz medaljona odvojene i usađene u žive ili mrtve majke. Najvjerojatnije žive. Vjerojatno ne ljudske, ako bi se sve to prikrilo.

Zabavljala ga je pomisao na to kako će se opet roditi Odbjegli začeti u ovcama ili kozama, ili u nekoj vrsti nepoznatih sisavaca, i

vidio je sebe kako vodi to čudno stado po pašnjacima, svirajući na frulu kao Pan...

Nije zaboravio povremeno pogledati na žiroskop.

Prolazio je dan, Elven je koračao negostoljubivom šumom u oblaku prašine koju je dizao njegov pulverizator, mrvilica opasnih bodlji. Sve do trenutka kad mu se iznenada pred očima pojavilo nešto što ga je iznenadilo, budeći u njemu svu silu sjećanja: ruke i glave onih ljudi pretvorene u prah, Seforino bezglavo okretanje, uništenje planeta Odbjeglih, zujanje radio-prijemnika u stradalom svemirskom brodu, mrmljanje Fedrisovo: »Netko nepoznat će vas pronaći, Elvene... Prije nego mi...«

Pred očima mu je odjednom izbio proplanak velik oko četvorni kilometar. S desne strane žuborila je rijeka i brzala između bilja u dolinu. Nedaleko od rijeke brežuljak, na njegovu obronku nekoliko sivih kućica. Na jednoj od njih se vijorila perjanica dima, kraj kuća na obroncima voćnjak. U podnožju brežuljka stado, koje je vodio neki muškarac...

Elven je ustuknuo i odmah osjetio bodlje narasloga grmlja. Bio je očajan. Vjerojatno je žrtva nekakve sile koja je u stanju skrenuti i žiroskop i krivotvoriti sliku prostora. Drugoga objašnjenja nije bilo. Inače bi morao priznati da se nalazi u začaranoj šumi, gdje po nekoj čaroliji svi putovi vode na isto mjesto. Pitao se da li će spaziti roj muha oko mrtvih tijela, kad začuje neki šum blizu sebe i neki glas vikne:

— Tulya! Dođi brzo!

*

Počeo je drhtati. Mišići su mu se mehanički pokretali dok je koraknuo još nekoliko puta da bi izašao iz trnja. Vidio je neko kretanje u šumarku. Netko je dolazio prema njemu. Odjednom je spazio Seforu i Tulyju. Išle su prema njemu sjajnih očiju i nasmiješene. Na Tulyjinu licu neki opak osmijeh. A jučer je bilo pretvoreno u prašinu — pomislio je zgranut. Seforina duga crvenkasta kosa je lepršala. Sjetio se kako je jučer ostala bez glave, kako se okretala i pala.

Osjetio je želju da pobjegne u šumu, ali su mu se one ispriječile na putu. Činilo se da ga je napustila sva snaga kad su ga dotakle. Pustio je da ga vode, posrćući, činilo mu se da su mu kosti postale tekuće.

— Nećemo vam učiniti ništa nažao — utješi ga Tulya smijući se.

— Jesi li vidjela, Tulya, kako je plašljiv?

— Nešto ga je rastužilo, Sefora.

— Znam što: treba mu ljubavi — odvrati Sefora. Elven osjeti kako su mu Seforine ruke obgrlile vrat, kako su joj vlažne usne poljubile njegove. Htio se otrgnuti, osjetivši odvratnost. Usta koja su ga ljubila prasnu u smijeh. Elven je zatvorio oči i počeo jecati.

Kad je ponovo otvorio oči, nalazio se blizu sivih kućica. Oko vrata

imao je vijenac ruža, kraj glave voća. Pojavili su se i Alfors i Kors. Sad je četvoro stanovnika toga sela plesalo raskalašeno oko njega u mraku što je bivao sve gušći, smijući se neprestano...

Odjednom se i Elven instinktivno počeo smijati sve jače, ohrabren toplim pogledima, zatim se digao i vrtio se oko sebe unutar kola. Plesači oko njega su mu namigivali. Zatim je odjednom, ponesen iznenadnim i nezadrživim nagonom, uperio u njih svoj pulverizator i pomeo ih sve četvoro, okrećući se oko sebe, stvarajući gusti oblak prašine. Nije se pri tome prestao smijati. Smijao se i dok je bježao preko brežuljka, praćen mačkom koja se nije dala otjerati. Tek kad se sudario sa zidom bodljikave šume, Elven se sjetio da u rukama ima oružje i počeo je uništavati bodlje, koje su se pretvarale u prah dok je on koračao.

Cijelu je noć hodao zastajkujući samo da bi napunio pulverizator ili da bi si osvijetlio put kroz svijet zelenih bodlji i guste prašine.

Pred jutro je skinuo torbicu i ostavio je za sobom. Zatim strgao s vrata medaljon i bacio ga na tlo.

Elvin se sjećao da je svojevremeno bio važna i opasna ličnost i da mu se dogodilo nešto nemoguće. Kad bi bar mogao dobro razmisliti o tome, kad bi to mogao razmrsiti... kako i zašto...?

Iznenada se prekinuo zid negostoljubiva trnja guste šume i Elven se našao na proplanku promjera oko četvornoga kilometra, preko kojega je tekla rječica, blizu nje se dizao brežuljak pokriven voćnjakom. Na obroncima sive kućice, posvuda žito. Iz dimnjaka jedne kuće vijorila se perjanica dima. Zatim je spazio kako mu se približava Sefora preko lelujava žita. Elven zaurla i uperi u nju svoj pulverizator. No žena je bila izvan dometa oružja, pa je u pepeo bio pretvoren samo dio žita. Sefora se okrene i počne trčati prema kućama. U taj se trenutak nešto stisne oko njegovih nogu čvrsto kao zmija. Posrnuo je, a nešto ga stegne oko vrata. Oružje mu ispadne i on padne na tlo.

Ležeći tako, spazi Alforsa i Korsa. Promatrali su ga stežući oko njega laso. Čuo je kako je Alfors zapitao Seforu je li ozlijeđena i kako je ženski glas odgovorio da nije i da ga želi vidjeti. Zatim se pojavi Seforino lice. Gledala ga je s hladnom znatiželjom. Nagnula se nad njim i njezina mu je kosa milovala obraz. Elven zatvori oči i počne urlati. Dugo nije prestao...

*

— Sve je to jednostavno i nema tu ničega nadnaravnog — objašnjavao je Fedrisu direktor Instituta za ljudska istraživanja pijuckajući vino iz čaše. — Elven je išao ravno, a ne u krug.

Fedris se namršti. Bio je omalen, a ni psihijatrijski tretman nije ga mogao riješiti zabrinuta izraza lica.

— Galaksija vam je beskrajno zahvalna što je Elven uhvaćen — odgovorio je. — Nismo mogli ni pomisliti da će stići tako daleko. Ne

smijem ni pomisliti na strahote kojima smo izbjegli.

— Nemam ja tu nikakvih zasluga — napomene direktor. —Sve je to bilo slučajno. Elven je izgubio samo zato što su mu popustili živci. Dakako, i vi ste tome pridonijeli prijeteći mu da će ga već netko naći...

— Bila je to samo prazna i besmislena prijetnja, bačena u trenutku beznadnosti — odvrati Fedris pocrvenjevši.

— Ipak je djelovala na nj. Osim toga, Elven je imao smolu da s pokvarenim brodom padne upravo usred našega projekta Magellan 37. A to bi svakoga prestrašilo — sa smiješkom će direktor.

— Kakav je, zapravo, taj projekt? — zapita Fedris. — Znam samo da je okružen tajnom.

Direktor se zavali u naslonjač.

— Oduvijek nam je bilo teško znanstveno obrazložiti ljudsko ponašanje. Od starih su vremena ljudi željeli analizirati svoje društvene vrijednosti kao što bi analizirali kemijske ili fizikalne probleme. Htjeli su saznati uzroke utvrđenih posljedica. Ali su uvijek nailazili na teškoće.

— Nisu uspjeli obaviti točnu kontrolu — doda Fedris.

— Jest — potvrdi direktor. — Sa štakorima je to lako. Uzmu se, na primjer, dvije skupine štakora, pa se unese neki različni faktor u jednu od skupina i promatra se. Uspjeh je zajamčen jer je druga skupina ovdje da potvrdi razliku.

— Hoćete reći da...?

— To je ista vrst pokusa koji smo prakticirali na Magellanu 37 — reče direktor. — Samo što smo umjesto pokusnih kunića uzeli ljudska bića. Njihovi su »kavezi« bili proplanci otprilike jedan četvorni kilometar u promjeru, s približno istom klimom, istim zemljištem, istim biljkama, istim životinjama, podjednaki u svim pojedinostima. Rešetke kaveza su bile neprohodna šuma bodlji, koju su posebno u tu svrhu zasadili naši biolozi. Stanovnici »kaveza« bili su jednaki i imali su ista imena. Svaku su skupinu odgojili roboti, usađujući im svima iste zadatke. Roboti su se povukli kad su njihovi štićenici bili dovoljno zreli da se sami brinu o sebi. Tako smo ih mogli nadzirati. Promatranja su bila tajna i neredovita, pa je samo zbog toga Elven bio uhvaćen tek kad je nanio prilično štete našim pitomcima.

— Sada vjerojatno shvaćate što se dogodilo? — nastavio je nakon kraće šutnje direktor. — U šumi u koju je došao Elven bilo je oko stotinjak identičnih proplanaka u određenim razmacima. Svi podjednaki, na svima sive kućice, Sefora, Tulya, Alfors i Kors. Elven je smatrao da se vrti u krug, a išao je ravno. Svakoga je dana nabasao na novi proplanak i ondje sreo novu Sef oru. Svaka je skupina bila identična osim jednoga faktora, temeljnoga faktora, varijante na kojoj se temelji naš pokus, i koji je poslužio da mu učini situaciju strasnijom i nepodnošljivom. Skupine su bile programirane za provjeru reagiranja

ljudske zajednice na strance. Unijeli smo neke modifikacije u njihov odgoj koji su provodili roboti. Prva je skupina odgajana da se podloži strancu, druga je bila neprijateljski raspoložena prema strancima, treća je bila pretjerano prijateljski raspoložena, četvrta je bila sumnjičava... Šteta što nije na početku sreo četvrtu skupinu...

Direktor instituta je ispio svoje vino i nasmiješio se Fedrisu.

— Dakle, kako sam već rekao, bio je to puki slučaj. Nitko nije bio više iznenađen od mene kad sam otkrio da su moji pitomci, koje sam nadzirao, uhvatili i onesposobili nekakva uljeza. Iznenadilo me ponajviše kad sam ustanovio da je taj uljez Elven.

— Žalim tog čudaka. I shvaćam zašto je vaš projekt tajnovit.

— Jest, eksperimentiranje s ljudima je koncept koji se nerado dopušta.

— Mislite li da je to nalik na ideje Odbjeglih?

— Pa malo i jest — odvrati Fedris.

— Ponekad i ja to kažem — nasmiješi se direktor i natoči gostu još vina.

*

A bodljikava šuma Magellan 37 stvorila je dotle majušni biljni grob za medaljon u kojem su bili geni Odbjeglih.

(Objavljeno prema dogovoru s GPA München)

Prvi dan

Eleonora Akrep

Sol je osjećao oko sebe strah, koji mu se kao živo biće uvlačio kroz vlažne pore u nepomično tijelo.

Kristalonac je prolazio svijetlim hodnikom, visok, širokih ramena, vitka struka i — nezemaljske snage. To nije bilo vidljivo, ali se osjećalo u svakom pokretu mladog svemirca. Kristalonac je imao jedinstvenu moć, strahovitu snagu, i, najvjerojatnije, vrlo veliku želju da ga kazni za gluposti što ih je počinio gonjen nerazumnom stravom.

Sol klizne u sjenu pregrade mrmljajući u duhu nekakvu molitvu, čije riječi ni sam nije razumio. Izbezumljenom od straha zastao mu je dah. U trenu zapazi blok svjetlucava materijala oslonjena na ogradu. Ne razmišljajući, tjeran nepodnošljivom panikom, Sol položi beskrvne dlanove i duge bijele prste na ravnu površinu i svom snagom gurne ploču preko balustrade slične čeliku. Teška masa poleti naniže, ravno na Kristalonca. Okamenjen, Sol je čekao krik, jecaj — bilo što. Umjesto toga, svjetlucava ploča zastade trenutak u svom kotrljanju, promijeni pravac, okrene se i pažljivo osloni na stijenu. Solove razrogačene oči ugledaše Kristalonca kako se izvlači iza bloka, čisteći dlanove od svjetlucave prašine.

On je zaustavio tešku ploču u letu!

Sol izgubi tlo pod nogama i sjedne na pod. Kristalonac preskoči tri stepenice i stade ispred izbezumljenog Zemljanina. Promatrao ga je nekoliko dugih sekundi tamnomodrim očima punim zlaćanih iskrica.

— Glup si — reče tiho. — Što bi bilo s tobom da si me sad ubio? — Sol se strese.

— Ti si živ — promuca čudnim, samom sebi stranim glasom. — Zadržao si blok..

— Jesam — reče Kristalonac. — Prisilio si me. Ustani. Sola preplavi osjećaj bespomoćnosti i samosažaljenja. Suze

mu zamutiše pogled.

— Ubit ćeš me... — dahne.

Mladi svemirac, ispruži ruku, dohvati Solovo zapešće i bez imalo napora ga uspravi, pridržavajući ga čeličnim zahvatom na ramenu.

— To se kod vas radi samo tako? — on pokaza svjetlucavu ploču — kao ti malo prije?

Sol pažljivo uze dah, bezuspješno pokušavajući prikriti drhtanje.

Kristalonac je bio viši od njega, skladno građen, pravilnih crta lica i očiju u koje se nije moglo gledati dugo.

— Uništio sam ti upravljački automat — promrmlja Sol, osjećajući kapi znoja na čelu. — Brod sad pluta bez kontrole...

Kristalonac odmahne glavom.

— Opet smo na kursu — objasni mirno — popravio sam automat.

On povuče nemoćnog Zemljanina u prolaz. Prođoše hodnikom do crvene kabine u koju Kristalonac ugura svog putnika.

— Zaustavit će se u promatračnici — reče jednostavno.

— Ostani tamo. Doći ću za nekoliko minuta. Ako opet počneš razbijati, bit ću prisiljen da te onemogućim.

Sol ne odgovori. Dok se snašao, kabina je već jurila nekamo naviše. Pet sekundi kasnije zaustavi se pred poznatom salom punom ekrana, komandi, pokazivača. Dvije zelene žaruljice treptale su iznad centralnog zaslona. Sol se dovuče do jedne fotelje i pade u nju. Nije mogao vladati mislima. Jurile su poput neukroćena krda, dozivajući na površinu svijesti gomilu slika u pokretu.

... Kapetan Ter, s crveno-crnom kapom natučenom na oči, prilazi stolu i govori jednoličnim, bezličnim glasom: »Arist Sol, odlučeno je da slijedećih pedeset godina provedete u rudnicima na Mjesecu. Porota je bila jednoglasna. Vaš zločin je nepobitno dokazan...«

... Podzemni zavojiti hodnici. Teški zrak koji nanosi bol. Trk... Luđački trk kroz bijelo osvijetljene uređaje.

... Srebrnasta vrata dekompresijske komore. Neizrecivi napor cijelog tijela da pokrene polugu. Svemirsko odijelo... kisik... prolaz prema zelenim fosforescentnim slovima: IZLAZ

— OPREZ — TLAK IZJEDNAČEN... Jezivi bljesak Mjesečeva podneva... Bol u očima... »Arist Sol, vaš zločin je nepobitno dokazan...« Groteskni skokovi preko mekog tla. Sto brže, što dalje od neumoljivih radarskih ticala...

»Odlučeno je... Slijedećih pedeset godina...«

Sve topliji dah muti svijest. Treba stati, odmoriti se. Gubi se kisik. Nestaje...

»Porota je bila jednoglasna...«

Vruće! Što je s regulatorom?... Stati, stati... Vatra u plućima. Mrak... Spilja? Ovdje? Polako. Samo polako. Disati polako. Slabost osvaja ruke i noge... Ne noge! Treba trčati, trčati, trčati. Mrak...

»Vaš zločin je nepobitno dokazan...«

Zločin?

Želja za znanjem bila je smrtni grijeh, ako nisi pripadao Redu Znanstvenika. Sportaš Arist Sol imao je osiguran bezbrižan život sve dok ga je živio u skladu s odrednicama Centralnog programatora: povlašten položaj pri dodjeli stana, godišnju opskrbu hranom, odjećom, privatni aviobil, besplatan ulaz na sve zabavne priredbe.

Zauzvrat, morao je postizati vrhunske rezultate i odreći se svakog obrazovanja višeg od osnovnog. Posebni, temeljito provjereni mladići odlazili su na Sveučilište, predodređeni da jednog dana preuzmu rukovođenje Centralnim programatorom. Ne Arist Sol, sportaš...

Prokrijumčario se, uspješno prerušen u studenta, zahvaljujući velikoj sličnosti s jednim od odabranih mladića. Trajalo je nekoliko divnih mjeseci. Uhvaćen je u grupi pitomaca Sveučilišta, kad je u žaru mogućih otkrića, postavio predavaču pitanje o svrsishodnosti koncentracije umova na relativno malom prostoru Glavne uprave.

... »Arist Sol, vaš je zločin nepobitno dokazan...« »Pedeset godina... Rudnici... Porota je bila jednoglasna...

... Vruće. Zašto? Zrak... Treba disati polako...

Mutne oči gledale su ravno u neprobojno crnilo pećinskog svoda. Treba disati sporije. Tiše! Sonari mogu otkriti zvuk na nezamislivoj daljini... Naći će ga. Besmisleno je bježati. Ne može se pobjeći s Mjeseca onesposobivši jednog robota-nadglednika! I kamo otići? Patrole ga već zacijelo traže.

... Arist Sol je ležao na leđima i tresao se. Laka drhtavica postupno se pretvarala u groznicu. Krv je kipjela, omaglica se uvlačila u oči i svijest poput stare, sive mreže, kroz čije se rupe moglo nazreti čeličnoplavkasto isijavanje mnoštva svjetlosnih traka. Silovito udaranje bila u sljepoočicama presjeklo je svaki zvučni dodir sa stvarnošću.

Znoj mu je vlažio visoko čelo, lice, vrat. Sol pokuša okrenuti glavu i zastade u pola pokreta. Siva mrežasta koprena se razrijedila i jasne plave iskre postadoše nedvosmislena poruka.

Sol krikne.

Bio je u vezi! Bio je u izravnoj vezi! I to nije bila zemaljska patrola! Bio je netko mnogo jači. Netko, tko je probio sve mentalne blokade straha, klonulosti i očaja i — uspostavio kontakt!

»Izdrži. Dolazim. U neposrednoj sam blizini. Astrodos Zerni Cas, planet Kristalon, sazvježđe Plant 221«. »Arist Sol... Nestaje mi kisika...«

Raskošni snopovi raznobojnih iskrica zaplesaše pred Solovim očima. Pokušao se dovući do ulaza u pećinu.

...Okrugli zlatni brod u kričavom svjetlu Mjesečeva dana... Nepoznate oznake na obodu broda. Jasni zeleni mlad koji se pruža iz otvorenih vrata, kao povijesni počasni sag, iako je u toj asocijaciji nešto bilo pogrešno... Sag? Ili boja?

Arist Sol izgubi svijest.

Sala je bila polukružna — kao na patrolnim brodovima. Sol, zahvaćen ludom stravom zaurla. Nije više bio u svemirskom odijelu, kretao se lako i bezbolno, Patrolni zemaljski brod, sa zemaljskom atmosferom, koji ga vraća na Zemlju da ga ubiju!

Prije nego što je stigao do kraja domisliti tu strašnu misao, Sol je

djelovao: Bacio se rukama i nogama na svjetlucave pokazivače i poluge. Alarmna sirena, pisak glavnog računara i treptanje svjetala natjerali su izbezumljena Zemljanina da bježi nepoznatim hodnicima. Nekoliko metara dalje postao je svjestan da je pokušao nešto ludo i preveliki ga strah obuze. Visoki Kristalonac nije odmah pošao u potjeru. Sol se skrivao nekoliko minuta — dovoljno da shvati da je izgubljen.

... Svjetlucava stijena leti niz prolaz. Kristalonac je hvata, oslanja o zid... čisti ruke od blistave prašine... Dolazi... Ne... Neee!!!

Arist Sol se uspravi u fotelji istrgnut iz grozničave retrospektive vlastitim krikom.

Kristalonski astrodos je stajao pred njim i promatrao ga smireno. Modre oči su bile pune zlatnih iskrica i na lijepom licu nije bilo ni traga bijesu ili mržnji. Čudna snaga lebdjela je oko visoke pojave kao oblak.

Opusti se, Ariste Sole — reče astrodos mirno. — Zaštićeni smo vibro-refraktorom i nijedan nas detektor ne može otkriti. Zemaljska nas je patrola mimoišla već dvaput.

Sol obriše oči dlanom kao dijete.

Kristalončeva moždana snaga skoro ga je omamljivala, a ipak je pružala neshvatljivu zaštitu i neobičan osjećaj sigurnosti.

— Šta ćeš sa mnom? — šapne Zemljanin. — Razbijao sam ti brod. Morao bi me ubiti.

Kristalončeva obrva se podiže.

— Već dvaput si to kazao — ustanovi — vrlo pogrešno zaključuješ. Primio sam tvoje signale, spustio sam se i uzeo te na brod. Bio si u vrlo lošem položaju i ja sam na trenutak potcijenio tvoju snagu. Ostavio sam te načas samog. Osvijestio si se i povjerovao prvoj nesuvisloj misli: »Zemaljski patrolni brod!« Pokušaj razbijanja je bio samo završetak te brzoplete misli. Kasnije, pokretač svih tvojih postupaka bio je strah. Otuda bacanje onog bloka na mene. Ne bih te vodio sa sobom da sam te namjeravao ubiti.

Arist Sol nasloni potiljak na rub fotelje.

— Zašto si me poveo? — promrmlja.

Kristalonac je trenutak šutio. Zemljanin okrene glavu i pogleda ga. U očima Zerni Casa pojavila se nova svjetlost:

— Ne znam je si li upamtio — reče blago — ja sam astrodos. Astrodos »Jedan-A«.

— »Jedan-A« — ponovi promuklo Zemljanin, udahnuvši kao da jeca.

Olakšanje ga zapljusne poput toplog vjetra. Ni u najsmjelijem snu ne bi mogao to poželjeti: dolazak astrodosa »Jedan-A«, profesionalca neograničene moći. Produžene ruke Ujedinjene metagalaksije 21, astrodosi »Jedan-A«, brižljivo birani, još brižljivije školovani i

opremljeni krstarili su svemirom prikupljajući dragocjene podatke o civilizacijama, čiji uspon još nije dostigao razinu potrebnu da ih se primi u krug Ujedinjene metagalaksije. Oni su bili dužni pomoći, ako ih netko izričito pozove, u skladu s prvim metagalaksijskim zakonom: »Astrodosi Jedan-A pomažu nečlanovima na njihovu molbu, ako tom intervencijom ne ometaju prirodni razvoj života te civilizacije...«

— Zemlja je krenula vrlo lošim pravcem razvoja — reče astrodos ozbiljno. — Svijet Ujedinjene metagalaksije je zabrinut. Prijeti vam potpuno zatvaranje u krute obruče oligarhije, a to znači ne samo stagnaciju nego i nazadak. Cijena ljudskih vrijednosti pala je ispod granične linije, što sve više udaljuje Zemlju od primanja u Uniju. Ako nastavite tako, definitivno će nestati inteligencije kod devedeset devet posto populacije; vladajući jedan posto utonut će u samozadovoljstvo i tupost, razvijajući jedino mehanizme zaštite vlastite vrste i održanja vlasti. Zanekoliko vaših godina i u toj malenoj skupini pojavit će se želja za prevladavanjem ostalih i ubrzo sve može završiti katastrofom zemaljske iskre razuma. Uz sadašnju tehniku to će dovesti i do fizičkog uništenja Zemljana. v Zerni Cas zastade trenutak. Gledao je Sola zamišljeno.

— Zbog svega toga sugerirano nam je da se češće nađemo oko Zemlje — doda lagano. — Na izričite pozive dolazimo i pomažemo neposredno ugroženim pojedincima. Ti si bio u posebno lošem stanju, Ariste Sole. Kada bi Zemlja bila član Ujedinjene metagalaksije, grupa oko Centralnog programatora bila bi već onemogućena i uklonjena. Ovako, možemo samo spašavati pojedine žrtve.

Arist Sol obrisa rukavom čelo i oči.

— Kamo me vodiš, Zerni Cas? — upita promuklo — ja nisam nikakva vrijednost...

Kristalončeve oči potamnješe.

— Zločin vaše vlade je dublji nego što sam mislio — reče tiho. — Izgubili ste osjećaj svoje stvarne vrijednosti, a to je nagovještaj kraja.

Bljesak čudnog sjaja ponovo rasvijetli astrodosove zjenice.

— Idemo na Kristalon — objasni mirno. — Tamo je sad sjedište Ujedinjene metagalaksije 21. Možda će i Savjet razgovarati s tobom. Sada je glavno da se oporaviš i opet stekneš sve svoje sposobnosti. Dođi.

Arist Sol ustade kao pod hipnozom. Išao je za svojim vodičem duž poznatog hodnika do male kabine. U kabini se nalazio samo široki ležaj koji se presijavao u blagom zelenom osvjetljenju. Na Kristalončev poziv Zemljanin je legao i utonuo u blaženstvo odmora.

*

Sunce je tonulo u glatku površinu Pacifika, oživljavajući blage vodene nabore raskošnim bojama. Visoke palme uhvatiše jedan dio svjetlosne poruke i bljesnuše ljubičastim odrazima u plićaku. Lagani

val prelije žućkasti pijesak i povuče se nečujno, ostavljajući za sobom srebrne kapljice.

»Neuništivo disanje prirode« — pomisli Arist Sol, naslonjen na palmino deblo — »Zemlja je ljepša od mnogih planeta i njeni stanovnici imaju pravo na sva njezina bogatstva i sve raskoši. Svi stanovnici.«

Vlažnih očiju okrene se prema jugu gdje se na horizontu pojavila polukružna bijela lađa. Za nekoliko minuta će pristati uz obalu malog pacifičkog otoka i ukrcat će njega — Arist Sola — na možda posljednju vožnju.

Osjećajući snagu i želju za akcijom stasiti Zemljanin spusti dlan na hrapavo deblo palme, očiju uperenih u brod koji se približavao. U grudima mu je postojano gorio plamen zanosa, što su ga prije pet godina zapalili njegovi prijatelji Kristalonci. Kad ga je Zerni Cas vratio na Zemlju, snažnog i nadahnutog neuništivom vjerom u konačnu pobjedu, Arist Sol je počeo svoj teški zadatak da pronalazi istomišljenike i priprema »Veliko buđenje Zemlje«. Kristalonac mu je pomogao samo utoliko, ukoliko ga je prva tri mjeseca štitio od divljačkih progona Glavne uprave. Tri je mjeseca bilo dovoljno Aristu Solu da okupi mnogo pristalica zamisli oslobođenja i da organizira vodstvo pokreta »Veliko buđenje«. Vrhunski znanstvenici, svedeni na tiho vegetiranje i milijuni ljudi željni znanja činili su jezgru organizacije. Osnovni su zakoni bili vrlo jednostavni: — Ljudski život, cjelovitost ljudske osobnosti i pravo na vlastiti razvoj temeljne su i najveće zemaljske vrijednosti; svaki pojedinac ima svojih skrivenih bogatstava i na njemu je da ih otkrije i dovede do mogućeg vrhunca; znanost je pristupačna svima koji žele da se njome bave; čovjek razvija svoje nadarenosti uz pomoć drugih ljudi, poštujući cjelovitost tuđe osobnosti; nasilje je dopušteno samo u obrani osnovnih zemaljskih vrijednosti.

Arist Sol se sagne i zagrabi šaku toplog pijeska. Zagleda se u blago žutilo, razmišljajući o prošlosti. Mnogo se toga dogodilo u ovih nekoliko godina. Polako, teško, ali nezaustavljivo, njegov se pokret širio preko svih kontinenata, paleći u ugaslim očima vatru ljudskog dostojanstva. Mnogo je žrtava ostalo na putu kojim su prošli; bezbroj tihih heroja bilo je ubijeno — ali plimu »Velikog buđenja« nitko nije mogao zaustaviti. Dvaput je i sam Arist Sol bio uhvaćen. No, nitko nije mogao predvidjeti zanos mase, koja je oba puta gotovo raznijela zgrade u kojima je bio zatvoren. Uzalud je strašno oružje dezintegratora uništilo stotine revolucionara. Arist Sol je oslobođen i prebačen u sigurna podzemna skloništa. Bunio se, nije odobravao takve žrtve. Uzalud je govorio.

Danas — Sol je to znao — pokret bi preživio njegov nestanak. Sada su već bili snažni: sedamdeset posto Zemlje bilo je oslobođeno. Mlade

gradske zajednice obrazovale su obrambene vijence unutar kojih su znanstvenici neumorno usavršavali zaštitne mjere. Erupcija probuđenog optimizma pretvorila se u neprekidni niz malih, neprimjetnih uspjeha — u veliku moćnu rijeku širokog, polaganog napretka.

Danas će dvanaesto i dvadeset i prvo odjeljenje vojske »Velikog buđenja« udariti na posljednje uporište Glavne uprave: samo sjedište Centralnog programatora. Arist Sol je izričito zahtijevao da sudjeluje i zapovjednici akcije nisu mu to mogli odbiti. Zato je bijela lađa neobična oblika sjekla sada valove u pravcu pacifičkog otoka.

Arist Sol zamisli izborano lice kapetana Bjena Klerna, svog dobrog druga i glavnog zapovjednika poduhvata. Brod je nosio ime »Krijesnica«.

»Još danas« — pomisli Arist Sol — »dovršit ćemo glavni dio čitave akcije. A onda ćemo moći osloboditi sve one nesretnike na Mjesecu i početi normalno živjeti. Ako budemo imali sreće i snage, možda ćemo do kraja stoljeća moći pristupiti Ujedinjenoj metagalaksiji 21... Kad se to dogodi, više nikada nećemo biti sami... Sve snage moraju biti usmjerene na današnji dan...«

Arist Sol se uspravi i pođe pijeskom do vode. Sunce je utonulo u more i ostavilo za sobom modri sumrak. »Krijesnica« se približi žalu i uključivši zračni jastuk izdiže se iznad površine, pa klizne duž pješčane plaže do mjesta gdje je stajao Sol. Spusti se pokretna traka s prve palube i Arist Sol zakorači. Trenutak kasnije bio je pred počasnim strojem posade i kapetanom Klernom.

— Ispunili smo tvoje traženje, zapovjednice Sole — reče kapetan ozbiljno. — Iako svi Zemljani žele da ostaneš kod kuće.

Lagani osmijeh ozari pravilne crte lica nekadašnjeg atletičara.

— Hvala, Bjene — odvrati Sol jednostavno.

Polako prođe uz postrojene ratnike, pozdravi ih i uđe u komandnu kabinu. Kapetan je išao za njim.

Tri velika ekrana svjetlucala su u dnu prostorije. Na okruglom stolu ultramagnetska ploča pokazivala je trenutni položaj broda prema sjedištu Centralnog programatora. Arist Sol se naže nad crvene i zelene pokretne linije.

— Još nisu otkrili da se približavamo — reče Klern — »Slap«, »Bor« i »Stijena« u neposrednoj su blizini. Ceka se samo naš znak.

— Zaštitno polje?

— Uključeno.

Sol se uspravi i pogleda kapetana u oči.

— Sve si detalje provjerio?

— Sve. — Sad su Klernove zjenice skrivale osmijeh: — Sumnjaš u plan napada, Ariste?

— Ne, dok ti rukovodiš, Bjene.

Sol priđe glavnom ekranu i spusti se desno od komandnog mjesta. Bjer Klern zauze svoje mjesto i pokrene nekoliko poluga. Lađa pojuri preko sve tamnijih valova, odvoji se od površine i jurne uvis, praćena magnetskim treperenjem nevidljivog zaštitnog polja. Na centralnom zaslonu zatitraše blijede zelene točkice.

— Idu nasumce — reče Klern, pritisnuvši žutu tipku. — »Slap«, javi se. Zove »Krijesnica«.

Lik mladog čovjeka u punoj zaštitnoj opremi pojavi se na malom ekranu videofona.

— Silt Run, »Slap«. Slušam, kapetane.

— Dokle ste stigli?

— Dva kilometra od glavne kupole. Njihovi su brodovi poletjeli prije nekoliko sekundi. »Bor« i »Stijena« su ih zaobišli. Mi letimo ravno kroz njihovo jato.

— Imamo ih na ekranu — potvrdi Bjen Klern — pazi na naš znak.

— Da, kapetane.

Arist Sol se naže nad aparat.

— Sretno, Rune!

Mladićeve oči bljesnuše divljim zanosom.

— Hvala... — odgovori promuklo. — Možeš biti miran, Ariste Sole! Dovršit ćemo ovo bez greške.

Videofonski ekran potamni.

— Mi ćemo prvi — reče tiho kapetan. — Bilo bi dobro da odeš u arad-kabinu.

— Ne bi bilo dobro — odbije Sol. — Ne obaziri se na mene, Bjene. Radi kao da me nema.

Signali na velikom ekranu privukoše kapetanovu pažnju i on se potpuno posveti neposrednim zadacima. Izdavao je zapovijedi, primao izvještaje, pozivao sve svoje brodove i kontrolirao njihov položaj i borbenu spremnost.

Arist Sol mu se divio. Ustao je sa svog mjesta i prišao prozoru. Noć je bila vedra i topla, okolina na izgled mirna i pusta. Dolje u dubini svjetlucala je tamna masa Pacifika. Na horizontu nije bilo nikakve letjelice.

»Privid« — pomisli Sol — »naši su znanstvenici pronašli izvanredno zaštitno polje, a programatorci samo malo zaostaju za nama. Tako će se najznačajnija bitka u povijesti Zemlje odigrati bez promatrača. Zaštitno polje gubi svoju snagu tek na daljini od tri stotine metara. Još smo daleko od kristalonskog vibro-refraktora...«

U trenutku kad se Arist Sol okrenuo prema ekranu počelo je strašno uništavanje. Dvije visokorazvijene tehnike sudarile su se gonjene najjačim mogućim motivom: pravom na život. Na ekranu su sad jasne točke ocrtavale sliku bitke: jedne su tonule, druge izranjale, treće nestajale pogođene dezintegratorskim mlazom. Kapetan Klern

neprekidno je govorio s posadom i ostalim zapovjednicima brodova.

Zaokupljen svojim mislima, Arist Sol postade svjestan iznenadne tišine u kabini tek nakon nekoliko sekundi. Pogleda kapetana koji je sjedio nepomično s rukom na bijelom prekidaču, očiju upravljenih u ekran.

— Bjene? — pozove tiho.

— Kupola — promrmlja' kapetan — stigli smo. On uključi prekidač.

Široki ljubičasti mlaz jurne prema tamnom polukružnom obrisu golemih dimenzija i nestade u njegovoj unutrašnjosti. Trenutak zatim, usprkos brzom kapetanovom manevru »Krijesnicu« zahvati udar usisnog vala i povuče je u srce ranjenog Programatora. Slijedeći ranije kapetanovu zapovijed, svi brodovi dvadeset i prvog odjeljenja nastaviše napad, kao da se ništa nije dogodilo.

Bjern Klern nije izgubio prisutnost duha. Uspio je ovladati brodom iznad samih svjetlucavih uređaja elektronskog grada i, pokušavajući izbjeći smrtonosnim zamkama mehaničkog uma i njegovih poživinčenih gospodara, jurnuo prema sjevernom kraju monstruozne građevine.

— Maksimalni intenzitet! — viknuo je posadi uz dezintegratore. — Sad!

»Krijesnica« je vijugala između raznobojnih mlazova unutar goleme kupole, šaljući razorne snopove u svim pravcima i zadržavajući svoj prvobitni pravac. Manevar je bio luđački, ali jedini koje je stvarao minimalnu mogućnost bijega.

— Na sjevernoj strani postoji prolaz prema moru. — govorio je kapetan brzo — možemo nestati, uključivši podmorničke adaptere. Ako stignemo do tamo.

— Stići ćemo — reče Arist Sol — naši napadaju uglavnom južni dio...

— Da. Tamo je koncentriran glavni dio elektronskog mozga. Ipak, ja misl...

Bjen Klern zastade u pola riječi, udahne kao da jeca i klone na naslon fotelje. Arist Sol ga zgrabi za rame.

— Bjene! — vikne — Bjene! Što je? Brod nije pogođen, sve funkcionira, što ti je?

Kapetanovo lice je bilo zgrčeno u grimasu napora i bola.

— Psihoudar... Zaboravio sam... Njihovo najjače oružje... Tu... ljubičasti toranj... odašiljač L-sonda... Brzo... Treba pobjeći...

Pokušao se uz nadljudski napor sabrati i pokrenuti tipke na upravljačkom pultu, ali nije uspio. Sekundu kasnije ležao je bez svijesti preko rukohvata fotelje.

Arist Sol nije razmišljao dugo.

Odgurnuvši kapetanovo sjedalo u stranu nagnuo se nad aparate.

— Posada, čujete li me? — povikao je u predajnik. Tišina. Svi su bili pogođeni!

Arist Sol ispravi brod koliko je mogao, zahvaljujući u sebi Kristaloncima koji su ga upornim treninzima učinili otpornim na osrednje psihoudare. Nadao se samo da programatorci ne raspolažu većim intenzitetom L-sonda. Do sada još ništa nije osjetio. »Krijesnica« je letjela u neposrednoj blizini ljubičastog tornja i Arist Sol ogorčeno pritisne okidač DI-mlaza.

— Nestani, čudovište! — promrmlja.

Vidio je zasljepljujući crveni bljesak i osjetio snažnu bol u predjelu čela. Toranj se rušio, dok je Arist Sol automatski tjerao brod ka sjeveru, boreći se protiv sve jače boli. Izbjegao je nekoliko kričavih snopova i odjednom ugledao strašan prizor: čitava polovica svoda goleme kupole se nakrivila i polako kliznula na blistave krovove elektronskih uređaja. Sol je izbjegao za djelić sekunde veliki svjetlucavi blok i odjednom — jeziva stvarnost potpuno izblijedi...

... Beskrvni dlanovi, dugi bijeli prsti prislonjeni uz svjetlucavi arad-blok, životinjski užas, bezbojne ruke guraju blok preko ograde slične čeliku... Kristalonac hvata blok, oslanja ga pažljivo o zid, čisti ruke od svjetlucave prašine...

Arist Sol potrese glavom silom se vraćajući u sadašnjost. Okrene »Krijesnicu« izvukavši je iz unakrsne paljbe blistavih snopova i s velikim je naporom vrati u pravcu sjevera.

»Neću dugo izdržati...« — pomisli trijezno. — »Bol postaje neizdrživa... Oni će ovo završiti i bez mene... Već je pola posla obavljeno... Prolaz! Možda baš onaj pravi? Pokušat ću...«

Uveo je »Krijesnicu« u uski tunel i uključio podmorničke adaptere. Nagli sumrak poslije blještavila tamo u kupoli djelovao je olakšavajući na bolne Solove oči. Ne mičući prste s dezintegratorskog okidača, upravljao je brodom, osjećajući da se opet sve više udaljuje od stvarnosti. Sto metara ispred pojavi se neprijateljska lađa i Solov prst automatski pokrene dezintegrator. Lađe nestade bez zvuka.

»Što brže« — mislio je grozničavo, »što dalje od radarskih ticala. To se već jedanput dogodilo, zar ne? Zerni Cas.« Bol se pojačavala i Arist Sol shvati da više ne vidi komande. Pipajući, uključi automatskog pilota, boreći se protiv nesvijesti. Gledao je s velikim naporom kroz staru, sivu mrežu razvučenu preko divljeg bola iza čela i prijeteće nesvjestice. Mnoštvo plavih iskrica jurne kroz mrežu i zapljusne bolni mozak. Misaone trake... Poruka...

— Zerni Cas... — promrmlja Sol. — I to se već jedanput dogodilo. Sjećam se svega što je jednom bilo od životne važnosti... To znači kraj.

Nagnuo se nad pult i prislonio čelo o dlan. Osjetio je trzaj broda i još brže kretanje. A plave iskrice su neprekidno strujale oko poluzamračene svijesti.

»Astrodos Zerni Cas... Izdrži... Dolazim...«

»Ne vrijedi«, mislio je teško Sol, »uzalud oživljavam uspomene. Za mene nastavka više nema. Nije ni važno. Zemlja će početi živjeti i uskoro postati član Metagalaksije 21.«

»Astrodos Zerni Cas... Izdrži, Sol... Dolazim...« — uporno su javljale misaone trake. Arist Sol osjeti da brod plovi i pokuša otvoriti oči. Odjednom je bio miran i duboko zadovoljan: znao je da Centralni programator više ne postoji! Kako je to doznao? Nije bilo važno. Znao je.

Divlja radost na trenutak razbistri mutni vid i Arist Sol u ravnini svog bezbojnog dlana ugleda komande broda i snažnu ruku na upravljaču. A to nije bila ruka Bjena Kl em a.

»Haluciniram«, pomisli. Velikom snagom volje podigne pogled. Iznad njega stajao je snažni Kristalonac i sigurno vodio »Krijesnicu« izvan domašaja bitke.

— Zerni Cas — promrmlja Arist Sol vlažnih, mutnih očiju. — Nisi smio doći.

— Jesam — odvrati Kristalonac mirno — pridružio sam ti se kad je bitka već bila odlučena. Astrokomanda je bila sporazumna.

— Pobijedili smo?

— Jeste.

— Ti si mi to javio?

— Da.

Arist Solova glava opet klone na dlan.

— Oprosti — šapne — ne mogu gledati.

— Nisi smio gađati odašiljač L-sonda — objasni svemirac tiho. — Ozlijeđen ti je mozak.

— Kapetan i... drugi?

— Preživjet će, uz dugo liječenje.

Zerni Cas izvede polukružni brod na površinu mora i upravi ga prema malom otoku.

— Dopusti — reče.

Arist Sol je osjetio snažne prste na sljepoočicama i zatiljku. Bol izblijedi, vid se lako razbistri. Tamnomodre Kristalončeve oči bile su pune zlatnih iskrica.

— Snažan si, Sole. Preživjet ćeš ovu ozljedu i još ćeš mnogo dobra donijeti svom narodu. Svi te trebaju. Ostani nepomičan, naći će te liječnici.

»Krijesnica« se sad lagano lelujala na zračnom jastuku ispred malog otoka. U daljini su se već vidjela pokretna svjetla.

— Zerni Cas — šapne Arist Sol odjednom. — Kako si došao? I zašto?

Kristalončeva moždana snaga omamljivala je sugovornika i ujedno ga štitila od svih nelagodnosti.

— Spektralnom materijalizacijom — objasni Cas tiho. — Brod je u putanji. Zašto? Pa zvao si me. Pomažući tebi nisam utjecao na bitku i vrhovni astrokomandant je odobrio tu neznatnu intervenciju. Evo, dolaze tvoji ljudi.

Čulo se divlje klicanje.

— Prepoznali su brod — reče Kristalonac — otići ću prije nego što dođu. Ova mala epizoda neka ostane među nama. Nemoj se kretati i traži odmah liječnika. Zdravo, Sole.

Snažni Kristalončevi prsti dohvatiše klonulu Solovu ruku i stegoše je na zemaljski način.

— Hvala, Zerni Cas — promrmlja Zemljanin teško — hvala... za sve.

Laki osmijeh bijesnu u tamnomodrim očima.

— Malo smo učinili — reče tihi glas. — Kad budete članovi Ujedinjene metagalaksije 21, moći ćemo učiniti mnogo više.

Kristalonac se udalji jedan korak i pokrene malu napravu na zapešću desne ruke. Bijesnu raskošni spektar u komandnoj kabini broda, Casov lik se pretopi u titrave nijanse boja i nestade bez šuma.

Arist Sol je slušao euforičnu buku gomile ljudi što se približavala i zamagljenih očiju pogledao kroz okna kabine. Nigdje nije mogao vidjeti Kristalončev brod — bol je još bila prejaka. Ali, nešto je ipak jasno zapazio, tamo daleko iza visokih krošnji moćnih palmi: na istoku je nebo postalo bjelkastosivo najavljujući rođenje novog dana.

»Prvi dan« — pomisli Arist Sol, tonući u san — prvi pravi zemaljski dan.«

Darvinski biljar

Isaac Asimov:

Darwinian Pool Room

Preveo *Nikola Popović*

— Dakako, poznata koncepcija Geneze I potpuno je pogrešna — rekoh. — Uzmite kao primjer biljarsku salu.

Ostala trojica zamislila su biljarsku salu. Sjedili smo u rasklimanim stolicama u laboratoriju dra Trottera, no nije bio potreban nikakav trik da bi se laboratorij pretvorio u biljarsku salu, stolovi u biljarske, veliki stalci u biljarske štapove, a bočice za reagense u kugle.

Thetier je čak podigao prst, zatvorio oči i promrmljao:

— Biljarska sala!

Trotter nije rekao ništa nego je samo ispio još jednu kavu. Kava je kao i obično bUa grozna a kako sam ja bio novopečeni u grupi još nisam dovoljno istrenirao svoj želudac.

— Razmotrite sada kraj jedne igre u biljarskoj sali — rekao sam. — Svaka je kugla smještena u odgovarajući džep biljarskog stola, osim, naravno, crvene...

— Čekaj malo — reče Thetier koji je uvijek bio čistunac — nije važno o kojem je džepu riječ ako ih poredaš po nekom redu ili...

— To nije ni važno. Kada je igra završena, kugle su u raznim džepovima. Točno? E, sada pretpostavite da ste ušli u sobu kad je igra pri kraju i promatrate samo završnu poziciju. I na osnovi toga pokušavate odgonetnuti što se dogodilo prije. Očito, imate određen broj alternativa.

— Nemamo, ako znate pravila igre — reče Maden.

— Pretpostavimo da ništa ne znate — nastavio sam. — Možete uzeti da je svaka kugla bila udarena i poslana u džep jer ju je udarila crvena kugla, a ovu je udario biljarski štap. To bi bila prava istina ali ne i objašnjenje koje će vam doći spontano. Vjerojatniji bi bio zaključak da su kugle postavljene pojedinačno u odgovarajuće džepove rukom, ili da su te kugle uvijek i bile u džepovima onako kako ste ih pronašli.

— Dobro — reče Thetier — ako se držite Geneze onda ćete utvrditi po analogiji i za naš svijet da je oduvijek postojao i da je stvoren

nekakvom višom silom, ili da se razvio evolucijom. I što onda?

— To nije alternativa koju predlažem — rekao sam. — Hajde da prihvatimo kao činjenicu svrsishodno stvaranje pa razmotrimo samo metodu kojom bi se moglo ostvariti takvo stvaranje. Vrlo je lako zamisliti kako je bog rekao: »Neka bude svjetlo i bi svjetlo«, ali to nije estetski.

— Vrlo jednostavno — reče Maden — a Occam Razor tvrdi da će od dvije alternative biti odabrana jednostavnija.

— Pa onda zašto ne završiti biljarsku igru tako što će se kugla rukom stavljati u džepove? To je mnogo jednostavnije, ali nije estetski. S druge strane, ako stvar započnete s prvobitnim atomom...

— A što je to? — zapitao je Trotter nježno i malo ironično.

— Pa uzmimo da je sva masa i energija svemira, sabijena u jednu jedinu kuglu, i u stanju minimalne stabilnosti. Pa ako sad ta kugla eksplodira tako da svi sastavni dijelovi materije i mase energije postanu aktivni, te da dođe do akcije, reakcije i interakcije po unaprijed iskalkuliranoj metodi, tako da ovaj naš svijet bude stvoren, zar to nije mnogo prihvatljivije od jednostavna mahanja rukom i riječi: »Neka bude svjetlo!«

— Hoćeš reći — upadne Maden — kao što bi udario crvenu kuglu koja bi onda udarila drugu, tako da svih petnaest kugli budu poslane u svoje već unaprijed određene džepove.

— U zgodnom redoslijed — dodao sam — da.

— Mnogo je više poezije u činu neke više sile — reče Maden.

— Sve zavisi od toga da li na tu stvar gledaš kao matematičar ili kao teolog — dodao sam. — U samo biti stvari Geneza I bi se mogla postaviti da odgovara shemi biljarske igre. Stvoritelj je mogao jedno vrijeme izračunati sve potrebne varijante i odnose i postaviti ih u šest velikih jednadžbi. Računaj za svaki dan po jednu jednadžbu. Budući da je iskoristio početan eksplozivni pokretač i sve jednadžbe, mogao se »sedmi dan« odmarati, a taj je sedmi dan trajao od početka do 4000 godina pr.n.e. Taj interval, u kome se beskonačni kompleks uzoraka biljarskih kugli poredao sam od sebe, očito ne zanima pisce Biblije. Sve milijarde godina mogu se smatrati razvojnim varijacijama jednostavna čina stvaranja.

— Ti nam ovdje razlažeš nekakvu teleologijsku osnovu svijeta — reče Trotter — u koju je utkana svrhovitost.

— Svakako — rekao sam — a zašto da ne? Svjesni čin stvaranja bez nekakve svrhe je besmislen. Osim toga, ako pokušate razmatrati putove evolucije samo kao slijepi rezultat stihijskih sila, završit ćete u nekim vrlo zakučastim problemima.

— Kao na primjer? — pitao je Maden.

— Kao na primjer — rekao sam — nestanak dinosaur a.

— Sto je tu tako komplicirano, da se ne bi moglo shvatiti?

— Pa zato što se taj nestanak ne može protumačiti logično. Pokušajte pa da vidimo.

— Zakon povratna smanjivanja — nastavi Maden. — Brontosaur je postao tako masivan da su mu noge bile kao stabla stogodišnjih hrastova, da bi ga mogle nositi i zbog toga je morao stajati u vodi i pustiti da ga voda drži. A morao je jesti sve vrijeme kako bi se nakrcao s dovoljno kalorija. Mislim stalno. Zbog mesoždera oni su na sebi imali takve oklope u svojoj bici za opstanak, ofenzivne i obrambene da su bili više gmižući tenkovi pritisnuti tonom kostiju i ljuštura. Jednostavno su došli do stupnja kad im se to više nije isplatilo.

— Vrlo dobro — rekoh — i tako su velike bebe izumrle. Ali većina dinosaura su bili manje, brze životinje kojima nije smetala ni težina ni oklop. Sto se dogodilo s njima?

— Sto se tiče malih — upade Thetier — tu je riječ o borbi za opstanak. Ako je neki gmaz uspio razviti dlake i toplu krv, taj se mogao mnogo bolje prilagoditi klimatskim razlikama. Nisu se morali kloniti sunca. Nisu postajali tromi kad bi temperatura pala ispod ništice. Nisu morali prespavati zimu. Zbog toga su mogli izlaziti i po zimi u potragu za hranom.

— To me ne zadovoljava — rekoh. — Najprije ne smatram da su ti različiti gmazovi bili baš tako prodorni. Oni su izdržali oko 300 milijuna godina, kao što znate, od kojih 298 milijuna prije nego što se pojavio homo sapiens. A neke su životinje s hladnom krvi preživjele sve do danas a naročito insekti i vodozemci.

— To je ovisilo o njihovoj reproduktivnoj moći — reče Thetier.

— A i neki reptili. Zmije, gušteri i kornjače se vrlo dobro snalaze. Kad već o tome govorimo: što je s oceanom? Gmazovi su se njemu prilagodili kao ihtiosauri i plesiosauri. No oni su također nestali i nije bilo nikakva živa bića razvijena na radikalno evolucijskoj bazi koje bi im se suprotstavilo. Koliko ja mogu zaključiti, najviši oblik života u oceanu je riba a ona se pojavila prije ihtiosaura. Što kažete na to? Riba je isto tako hladne krvi i još primitivnija. A u oceanu uopće nije u pitanju povratno smanjivanje mase ili broja jer voda nadomještava sve. Neke vrste kitova veće su od bilo kojeg dinosaura. I još nešto. Kakva ima smisla govoriti o neefikasnosti hladnokrvnih životinja i tvrditi kako ispod ništice te životinje postaju trome? Ribe su vrlo živahne na temperaturi od nula stupnjeva i ne bi se moglo reći da su morski psi tromi.

— Zašto su onda dinosauri jednostavno iščezli sa Zemlje i za sobom ostavili samo svoje kosti? — pitao je M£»j!en.

— To je bio dio plana. Jednom, kad su obavili svoj zadatak, postali su nepotrebni i zato su nestali.

— Kako? U dobro aranžiranoj velikoj katastrofi? Zbog kometa koji je udario u Zemlju? Prst božji?

— Ne, svakako ne! Izumrli su prirodno i u skladu s prijašnjim proračunom.

— Onda bismo mogli i otkriti kakav je bio taj prirodni, prijeko potrebni uzrok njihova nestanka.

— To baš i nije prijeko potrebno. To bi mogla biti nekakva vrlo mutna greška u biokemiji tih gmazova, nedostatak nekakva vitamina...

— To je malo previše kompliciranо — nastavio sam. — Pretpostavimo da je za smještavanje jedne biljarske kugle u džep bio potreban jedan četvorostruki udarac iz mantinele. E, hoćete li se sada izmotavati s relativno vrlo kompliciranim putem te kugle? Izravan udarac bio bi manje kompliciran ali njime ne biste ništa postigli. I usprkos prividnoj kompliciranosti, taj udarac ne bi bio kompliciran za znalca. To bi bila jednostavna kretnja za biljarski štap samo u drugom pravcu. Elasticitet materijala i zakon o očuvanju momenta inercije dovršili bi stvar.

— Moglo bi se kazati — reče Trotter — da vi imate na umu kako je evolucija najjednostavniji put na kojem se napredovalo od prvobitnog kaosa do čovjeka.

— Točno tako. Ni jedan vrabac nije pao bez razloga a ni jedan pterodaktil (praptica).

— I što ćemo s tom tvrdnjom dalje?

— Ništa. Evolucija je prestala s razvitkom čovjeka. Stara pravila više ne vrijede.

— Oh, zar ne vrijede? — začuđeno će Maden. — Vi isključujete kontinuiranu pojavu varijacija uvjetovanu okolinom i mutacijom.

— U određenom smislu isključujem — nastavio sam. — Čovjek sve uspješnije kontrolira svoju okolinu i sve više i više otkriva i razumije sam mehanizam mutacije. Prije nego što se čovjek pojavio na sceni, postojeća bića nisu mogla ništa predvidjeti i tako se spasiti od klimatskih promjena. A niti su mogla razumjeti sve veću opasnost od novorazvijenih vrsta prije no što je ta opasnost već postala premoćna. A sada postavite sebi ovo pitanje: koja bi vrsta organizma mogla zamijeniti nas i kako bi obavila taj zadatak?

— Pa, mogli bismo početi razmatranje insekata — započne Maden. — Mislim da oni već sada vrlo dobro obavljaju taj zadatak.

— Oni nas nisu spriječili da broj stanovništva povećamo deset puta u posljednjih dvjesta pedeset godina. Ako bi se čovjek ikada usredotočio na borbu protiv insekata, umjesto što dobar dio svog slobodnog vremena troši na drugačije oblike borbe, ti insekti ne bi dugo opstali. Nema načina da to dokažemo, ali u to sam uvjeren.

— A što je s bakterijama? Ili još bolje s virusima? — reče Maden. — Virus gripe u 1918. godini napravio je vrlo zapažen spektakl ubivši mnogo ljudi.

— Svakako — rekoh — ali ipak samo jedan postotak čovječanstva.

Čak je i kuga u četrnaestom stoljeću uspjela uništiti samo trećinu tadašnjeg evropskog stanovništva, a tada medicinska znanost nije ni postojala. Mogla je slobodno harati po miloj volji pod najpovoljnijim uvjetima srednjovjekovna siromaštva, prljavštine i bijede, pa ipak je dvije trećine naše hrabre vrste ostalo na životu. Bolesti to ne mogu učiniti, u to sam siguran.

— A nije li možda sam čovjek taj koji se razvija u neku vrstu natčovjeka, koji će iskorijeniti staru vrstu — razmišljao je Thetier.

— Nikako — rekao sam. — Jedini dio ljudskog bića koji zaista vrijedi, bar što se tiče njega kao gospodara svijeta, jest njegov živčani sustav. Naročito moždane polulopte. To su najspecijaliziraniji dijelovi organizma i zbog toga to je ćorsokak. Ako postoji nešto na što nas upućuje evolucija, onda je svakako to da ako se jednom stekne neka specijalizacija, a elastičnosti je nestalo, dalji razvitak se može nastaviti samo u pravcu još veće specijalizacije.

— Zar nije to upravo ono što želimo? — reče Thetier.

— Možda i jest, ali, kako je istakao Maden, specijalizacije se razvijaju od točke nakon koje se pojavljuje povratno smanjivanje. To je, na primjer, glava ljudskog bića, koja prilikom rođenja otežava proces i čini ga bolnim. To je i kompleks ljudskog mentaliteta jer mentalna i emocionalna zrelost znatno zaostaje iza seksualne zrelosti, što je uzrok masovnim nevoljama. A tu je i osjetljiv mehanizam živčana sustava što najviše pridonosi porastu neurotičara. Koliko još možemo ovakvi kakvi jesmo nastaviti a da ne propadnemo?

— Razvitak — nastavio je Maden — može teći u pravcu veće stabilnosti ili bržeg sazrijevanja prije nego u pravcu jačanja mozga.

— Možda, ali za sada nema ni znaka o tome. Kromanjonski čovjek je postojao prije deset tisuća godina i postoje vrlo zanimljivi podaci kojima se može dokazati da je suvremeni čovjek inferiorniji bar što se tiče snage mozga, a naravno i tijela uopće.

— Deset tisuća godina — reče Trotter — nije mnogo ako govorimo rječnikom evolucije. Osim toga, uvijek postoji mogućnost da druge vrste životinja razviju inteligenciju ili nešto još bolje, ako postoji nešto bolje.

— Nikada im to nećemo dopustiti. U tome je stvar. Bit će potrebno stotine i tisuće godina da bi recimo medvjedi ili štakori postali inteligentni, a mi ćemo ih iskorijenit čim opazimo što se događa ili ćemo se njima koristiti kao robovima.

— Dobro — reče Thetier. — A što je s tim mutnim biokemijskim nedostacima. Uzmimo na primjer vitamin C. Jedini organizam koji ga sam može stvarati jest morsko prase, i primati, uključivši, naravno, i čovjeka. Pretpostavimo da taj trend i dalje ostane i mi postanemo ovisni o previše osnovnih prehrambenih faktora. Ili, što će se dogoditi ako rak bude još masovnije počeo uništavati čovjeka. Što onda?

— To nije nikakav problem — dodao sam. — Karakteristično je za sadašnju situaciju da proizvodimo sve poznate prehrambene proizvode umjetno pa bi se moglo desiti da odjednom imamo samo sintetsku hranu. I nema nikakva razloga da ne vjerujemo da ćemo jednog dana otkriti kako se liječi rak.

Trotter ustade. Završio je pijenje kave ali je i dalje srkao iz prazne šalice.

— Vrlo dobro, onda znači zapali smo u slijepu ulicu. A što ako je sve to dio jednog davnog prvobitnog proračuna. Stvaralac je bio spreman da utroši tri stotine milijuna godina da bi se dinosauri razvili u nešto ili pak nešto drugo što bi pospješilo razvitak čovjeka. Zašto on ne bi izmislio i kako bi čovjek upotrijebio svoju inteligenciju da pripremi slijedeći potez na toj tako prostranoj, neuništivoj životnoj sceni? To bi mogla biti zaista vrlo zanimljiva partija biljara.

— No — razmišljao sam dalje — zar nije zanimljivo da nova rasa dolazi, a stara odlazi jednostavno snagom moždanog mehanizma. U znanosti nuklearna fizika i kibernetika istovremeno dostižu vrhunac? Zar nije istodobno pronađena hidrogenska bomba i stroj koji sam misli, razmišlja i zaključuje? Na kojoj bi strani bio stvaralac? Na strani progresa ili uništenja?

I to je bilo sve što smo zaključili za vrijeme toga ručka. Počeli smo logikom, a završili apsurdnom dilemom koja to, možda, i nije.

(Objavljene prema dogovoru s GPA München)

Dodatak

NOVI FOKUS ZA KOLOVOZ OPET NA 112 STRANICA

● RAT JUGOSLAVIJE PROTIV KRIJUMČARA DROGA
Uspjesi naših carinika u borbi protiv međunarodnog šverca opojnih sredstava
● Ekskluzivno:
SAD: SLOBODA ŠTAMPE-ŠTO JE TO?
Iskustva američkog novinara u pripremanju vrućih tema
● DUNDIĆ SE ZVAO IVAN
Dug put do istine o porijeklu legendarnog heroja Oktobra
● Ekskluzivno:
EVROPA 1965: POBUNA IZLAZI NA ULICU
Bunt omladine protiv društvenih i državnih institucija
● JE LI BLIZU SMAK SVIJETA?
Kako se tumači Apokalipsa – a šta kaže znanost
● EVROPLJANIN U HOLLYWOODU
Doprinos Starog kontinenta sjaju tvornice snova
● DVOBOJ DVIJU VJEŠTICA
Glumačko nadmetanje Sarah Bernhardt i Marije Ružičke Strozzi
● Dileme današnjice:
RENT-A-MAMA
Ovoga ljeta nikamo nikamo bez FOKUSA